

23 Konsekvenserna av förslagen för andra myndigheter än Kustbevakningen

23.1 Allmänna utgångspunkter

Våra förslag får naturligtvis återverkningar inte bara för Kustbevakningen – vilket vi återkommer till i avsnitt 24 – utan även för de myndigheter som Kustbevakningen samverkar med. Även om förslagen inte har någon betydelse för den grundläggande rollfördelningen mellan myndigheterna, så påverkas ändå de övrigas arbete i olika avseenden. I detta kapitel beskriver vi kort vilka effekter förslagen får utanför Kustbevakningens verksamhet. Inledningsvis behandlas konsekvenserna för polisen (avsnitt 23.2). Vi tar därefter upp Åklagarmyndigheten (avsnitt 23.3) och Tullverket (avsnitt 23.4). Vidare redogör vi för vissa konsekvenser av förslagen för Fiskeriverket (23.5), Sjöfartsverket (23.6) och Naturvårdsverket (23.7).

23.2 Polisen

23.2.1 Brottsbekämpningen

Genom att Kustbevakningen kommer att hantera ett större antal utredningar om sjörelaterade brott kan polisen avlastas. Det gäller inte bara den kontakt som i dag krävs i ett enskilt ärende, utan även avrapporteringen av alla ingripanden och framför allt det fortsatta utredningsarbetet. I framtiden kommer sannolikt många ärenden att rapporteras av Kustbevakningen direkt till åklagare för beslut, vilket också innebär att polisen avlastas de administrativa rutinerna kring varje brottsutredning. Det gäller i princip alla typer av brott inom det direkta verksamhetsområdet. I vilken närmare utsträckning polisen avlastas arbete beror på hur Kustbevakningen utnyttjar

möjligheten att slutföra ärenden. Däremot måste Kustbevakningen alltid lämna över ett ärende om det är fråga om brott utanför det direkta verksamhetsområdet och polisen inte begär biträde, t.ex. om Kustbevakningen vid misstanke om sjöfylleri upptäcker att båten är stulen. Eftersom stölden ska utredas av polisen och båda brotten bör utredas samtidigt, kan det i sådana fall vara lämpligt att polisen utreder även sjöfylleriet, men vår reglering ger utrymme för att Kustbevakningen får i uppdrag att biträda polisen. Vad som är lämpligt i det enskilda fallet får avgöras av förundersökningsledaren. Om Kustbevakningen och polisen bedriver var sin förundersökning är det åklagarens sak att i egenskap av förundersökningsledare se till att en samordning kommer till stånd. Kustbevakningens självständiga brottsbekämpande roll hindrar således aldrig polisen från att ingripa och utreda brott inom samma område, om detta är lämpligt och effektivt.

Polisen kommer att få betydligt större möjligheter att begära biträde av Kustbevakningen och dess personal i brottsbekämpningen. För det första kommer kustbevakningstjänstemännen, när de biträder polisen, att ha en generell rätt att vidta primärutredningsåtgärder, dvs. även vid sådana brott som ligger utanför myndighetens direkta verksamhetsområde. För det andra får polisen, inom det indirekta verksamhetsområdet, möjlighet att begära biträde med både akuta ingripanden och olika utredningsåtgärder. Möjligheten att begära biträde av Kustbevakningen omfattar alla brottstyper och är inte inskränkt i tiden. Endast polisens förundersökningsledare får begära biträde i situationer som inte är akuta.

Vidare får polisen en utökad rätt till biträde i brottsutredningar som kräver att dykning utförs. Polisen behöver i dessa fall inte längre anlita Kustbevakningens uppdragsverksamhet och kan därmed undvika de kostnader som ska tas ut vid sådan verksamhet.¹

Genom att en kustbevakningstjänstemans befogenheter i fråga om både straffprocessuella tvångsmedel och användning av våld vid tjänsteutövning anpassas så att regleringen i allt väsentligt överensstämmer med vad som gäller för en polisman, underlättas samarbetet vid gemensamma ingripanden. Ju mer lika reglerna är, desto lättare är det att samarbeta över myndighetsgränserna. Det innebär också att Kustbevakningen inte måste tillkalla polisen för att få en viss åtgärd vidtagen utan själv kan utföra den. Som exempel kan nämnas att Kustbevakningens utökade beslagsrätt och skyldighet

¹ Se 25 § förordningen (2007:853) med instruktion för Kustbevakningen.

att hantera beslagtagna egendom i motsvarande mån minskar polisens beslagshandling.

Kustbevakningen och polisen kommer att behöva bygga upp nya rutiner för samarbetet, eftersom förutsättningarna för detta delvis ändras. Det kan också finnas skäl att överväga en kort utbildning för polistjänstemännen, där man övergripande går igenom den nya lagstiftningen och hur denna påverkar kontakterna mellan tjänstemännen och vakthavande befäl inom respektive myndighet.

23.2.2 Ordningshållningen

Ordningshållningen har stark anknytning till en av polisens huvuduppgifter; att övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, att hindra störningar av den och att ingripa när störningar har inträffat. Någon motsvarande uppgift har varken Kustbevakningen eller någon annan myndighet och tanken är inte att rubba denna ordning. De självständiga uppgifter och de befogenheter som kustbevakningstjänstemännen har vid ordningshållning är i huvudsak oförändrade, men lagstiftningen anpassas så att den mera liknar polisens.

Även om nuvarande ordning består öppnar emellertid våra förslag för att polisen i större utsträckning än i dag kan anlita Kustbevakningen som biträde också när det gäller ordningshållande uppgifter. Det innebär bl.a. att polisen i fler situationer kan begära biträde vid inträffade ordningsstörningar eller avseende planerade insatser där ordningsstörningar förväntas.

I och med att en kustbevakningstjänstemans rätt att använda våld och tvång vid tjänsteingripanden anpassas till vad som gäller för en polisman kommer samarbetet att underlättas även i de fall där man arbetar tillsammans vid ordningsstörningar.

23.2.3 Kontroll- och tillsynsverksamheten

Den enda kontroll- och tillsynsverksamhet som Kustbevakningen bedriver på direkt uppdrag av eller tillsammans med polisen är gränskontroll av personer. Där föreslår vi en ändring av 9 kap. 9 § utlänningslagen i syfte att underlätta samarbetet. Ändringen innebär att Kustbevakningens biträdesroll inte enbart är knuten till sjötrafiken, utan också kan utövas på annan plats. Bestämmelsen ökar polisens möjligheter att begära biträde med gränskontroll.

Dessutom kan myndigheterna samverka vid kontroll av farligt gods. Om riksdagen antar regeringens förslag till nya regler om ingripanden mot rattfylleri och sjöfylleri kommer samverkan angående kontroll av nykterheten i trafiken och till sjöss att aktualiseras. Kontakterna inom kontrollverksamheten kan således förväntas öka.

23.3 Åklagarmyndigheten

Direktkontaktarna mellan personal vid Kustbevakningen och åklagare kommer att öka. Detta beror främst på att Kustbevakningen kan förväntas att i större utsträckning än i dag till åklagare överlämna ärenden som antingen är färdigutredda eller där det krävs beslut eller annan åtgärd av åklagare. I dag är det bara ett fåtal ärenden som rapporteras direkt till åklagare. I de allra flesta ärenden som initierats av Kustbevakningen övertar nämligen polisen den fortsatta handläggningen.

I den mån åklagaren behöver upplysningar om saken, eller vill ha kompletteringar av utredningen, i ett ärende som har initierats av Kustbevakningen, är det i framtiden naturligt att i första hand kontakta myndigheten och begära biträde, även om det i och för sig är möjligt att begära att polisen (eller Tullverket) kompletterar utredningen.

Eftersom Kustbevakningens förundersökningsledare i större utsträckning än i dag kommer att ansvara för förundersökningen i mål av enkel beskaffenhet, fram till dess att den ska redovisas till åklagaren för åtalsbeslut eller annat beslut, krävs det nya rutiner för överlämnande till åklagare. Kustbevakningen kan under en övergångstid behöva visst stöd av Åklagarmyndigheten för att bygga upp egna rutiner avseende brott av enkel beskaffenhet.

Dessutom måste myndigheterna skapa nya arbetsrutiner för de fall där förundersökningsledningen ska övertas av åklagare, t.ex. därför att den misstänkte är under 18 år. Reglerna i LUL kräver nämligen att åklagare leder förundersökningen så snart det inte är fråga om enbart bagatellartade brott (se 3 § LUL). Då finns det också särskilda tidsfrister att beakta.

Även på lite längre sikt består de förändrade kontaktytorna, dels genom att Kustbevakningen redovisar fler förundersökningar direkt till åklagare, dels genom att åklagare kan begära biträde av personal vid Kustbevakningen i förundersökningar i allmänhet.

För riksåklagarens del innebär förslagen att samarbetet med Kustbevakningen bör fördjupas, när Kustbevakningen får en tydligare brottsbekämpande roll. En viktig fråga i det sammanhanget är att skapa rutiner för åklagarinträde. På samma sätt som när det gäller samarbetet med polisen bör det finnas tydliga riktlinjer för vilka brott som anses vara av enkel beskaffenhet och vilka fall som motiverar att åklagare övertar förundersökningsledningen oberoende av brottets beskaffenhet och av om det finns någon som är skäligen misstänkt. Likaså kan det behövas rutiner för överprövning av beslut fattade inom Kustbevakningen.

En annan viktig fråga för riksåklagaren är att på sikt överväga om en kustbevakningstjänstemans rätt att utfärda föreläggande av ordningsbot ska utökas.

23.4 Tullverket

23.4.1 Brottsbekämpningen

Tullverkets brottsbekämpning består huvudsakligen i att utreda misstänkta brott mot smugglingslagen och andra lagar som den hänvisar till. Om Kustbevakningen ges rätt att leda förundersökning om sådana brott av enkel beskaffenhet, kan Tullverket avlastas. Vidare får myndigheten möjlighet att anlita personal vid Kustbevakningen som biträde i sådana förundersökningar som leds av Tullverket.

En följd av förslagen att en kustbevakningstjänstemans befogenheter dels när det gäller beslut om tvångsmedel, dels när det gäller användning av våld och tvång ska regleras på samma sätt som för polismän är att skillnaderna i befogenheter i förhållande till tulltjänstemännen ökar. De senares befogenheter kommer i allt större utsträckning att skilja sig från vad som gäller för kustbevakningstjänstemän. Det gäller bl.a.

- vissa typer av tvångsmedel, som i fortsättningen både polismän och kustbevakningstjänstemän, men inte tulltjänstemän, får besluta om,

- användning av våld vid ingripanden i tjänsten, där polismän och kustbevakningstjänstemän redan i dag har större befogenheter än tulltjänstemän och skillnaderna ökar ytterligare,

- visitation av frihetsberövade och omhändertagna, där polismän har och kustbevakningstjänstemän får mer långtgående befogenheter,

- användning av fängsel, där polismän har och kustbevakningstjänstemän får mer långtgående befogenheter, och
- regleringen av hjälpmedel vid våldsanvändning, där det i dag bara är polisens användning som är närmare reglerad och där en motsvarande reglering föreslås för kustbevakningstjänstemän.

Skillnaderna i befogenheter får till konsekvens att gemensamma aktioner där både kustbevakningstjänstemän och tulltjänstemän deltar kan försvåras, eftersom de senares befogenheter kommer att vara mer begränsade.

Mot den bakgrunden anser vi att det finns anledning att överväga en översyn av Tullverkets och tulltjänstemännens befogenheter vid brottsbekämpning. Många av de skäl som ligger till grund för den förändrade befogenhetsregleringen för Kustbevakningen och dess tjänstemän gör sig gällande också för Tullverket. Det finns t.ex. ett uppenbart behov av att se över också tulltjänstemännens rätt att besluta om tvångsmedel och att använda våld vid tjänsteutövning. Det finns därför enligt vår mening skäl att inom ramen för ett särskilt uppdrag utreda Tullverkets och tulltjänstemännens rättsliga befogenheter och om befogenhetsregleringen bör skiljas ut från den straffrättsliga regleringen i smugglingslagen.

23.4.2 Kontroll- och tillsynsverksamheten

Om Kustbevakningen får ett självständigt ansvar för varukontroller av sjötrafiken vid inre gräns, minskar behovet av samordning. Tullverket avlastas ansvar och kan koncentrera sina resurser på annat. Gränsen mellan den kontroll och tillsyn som ankommer på Kustbevakningen och den som Tullverket ansvarar för blir också tydligare. I övrigt innebär våra förslag angående kontroll och tillsyn inga direkta förändringar som påverkar Tullverket.

23.5 Fiskeriverket

För Fiskeriverkets del är det framför allt förslaget om att Kustbevakningen får inleda och bedriva förundersökning beträffande fiskebrott som får betydelse. Det innebär att sådana fiskebrott som Kustbevakningen upptäcker i större utsträckning kan utredas direkt på platsen. I de fall där det krävs fortsatt utredning ökar förutsättningarna för att detta kan ske snabbt och effektivt. Kust-

bevakningen – i motsats till polisen – behöver inte lägga enklare brott åt sidan till förmån för bl.a. brott med frihetsberövade. Eftersom handläggningstiden hos åklagare normalt är ganska kort, finns det goda skäl att anta att fler fiskebrott kommer att leda till lagföring. En snabbare handläggning påverkar Fiskeriverkets möjligheter att ingripa genom återkallelse av licenser och tillstånd. Snabb lagföring minskar risken för att brott preskriberas och ger också normalt mer adekvata påföljder.

I de fall där Fiskeriverket anmäler brott, kommer verket att kunna vända sig antingen till polisen, till Kustbevakningen eller direkt till åklagare med sin anmälan. Verkets landningskontrollanter kan också komma att beröras, framför allt av att kustbevakningstjänstemännen ges utökad rätt att ta föremål i beslag. I fortsättningen kommer Fiskeriverkets kontrollanter att kunna vända sig till antingen polisen eller Kustbevakningen, vid akut behov av att ta föremål i beslag.

Fiskeriverket får bättre möjligheter att diskutera rutinerna för handläggning av fiskebrott med Kustbevakningen än med 21 självständiga polismyndigheter. Likaså torde verket ha enklare att nå ut med viktig information som rör fiskebrott. Förslagen bör således kunna leda till ett fördjupat samarbete inom detta område som gynnar effektiviteten i brottsbekämpningen.

Vi bedömer också att Fiskeriverkets egen kontrollverksamhet kommer att gynnas, om Kustbevakningen får en uttrycklig skyldighet att lämna uppgifter till Fiskeriverket utan att behöva göra en sekretessbedömning i det enskilda fallet. Informationsflödet mellan myndigheterna kommer att underlättas, särskilt som Fiskeriverket redan har en motsvarande skyldighet gentemot Kustbevakningen.

23.6 Sjöfartsverket

Sjöfartsverkets tillsynsverksamhet i fråga om lastsäkring förenklas, om verkets tjänstemän får rätt till tillträde till lastbärare i syfte att kunna kontrollera lastsäkringen. Förslaget ökar effektiviteten i tillsynen. Vidare föreslår vi en uttrycklig rätt för sådana tjänstemän att hindra att en felaktigt lastad lastbärare förs ombord på ett fartyg. Förslaget innebär att ansvaret för beslut om att felaktig last inte förs ombord kan fattas av den tjänsteman som finns på plats och genomför tillsynen. Sjöfartsinspektionen behöver då normalt inte längre ta ställning till om hela fartygets färd ska hindras.

Att en kustbevakningstjänsteman ges samma rätt att hindra att en felaktigt lastad lastbärare förs ombord på ett fartyg minskar behovet av kontakter mellan den som utför tillsynen och Sjöfartsinspektionen, eftersom det i de allra flesta fall torde vara en tillräckligt ingripande åtgärd.

Förslagen torde kräva samråd mellan Kustbevakningen och Sjöfartsverket, för att lägga fast anvisningar för i vilka fall en bristfällig lastsäkring innebär en sådan fara att fortsatt färd bör hindras. Det kan vara lämpligt att Sjöfartsverket meddelar föreskrifter om detta.

Vi föreslår också en tydligare reglering av kontroll- och tillsynsområdet. Tanken är att den kontroll och tillsyn som Kustbevakningen utför på Sjöfartsverkets uppdrag ska bygga på författningsreglering i stället för överenskommelser. Förslaget innebär inga ändringar i sak. Det skapar emellertid en tydlig gräns mellan Kustbevakningens brottsbekämpande verksamhet och den kontroll- och tillsynsverksamhet som omfattas av båda myndigheternas uppdrag. Ändringarna gynnar inte bara Kustbevakningen utan även Sjöfartsverket och dess tjänstemän i kontrollverksamheten. En tydligare reglering bör också underlätta myndigheternas kontakter i andra frågor.

23.7 Naturvårdsverket

Kustbevakningens brottsbekämpande roll blir med våra förslag tydligare och kan lättare överblickas av Kustbevakningens samverkansmyndigheter, vilket underlättar samarbetet. Att Kustbevakningen får inleda förundersökning om vissa andra brott mot miljön än enbart vattenförorening gynnar bekämpningen av sådana brott. Av de skäl som vi nyss anfört när det gäller fiskebrott bör utredningarna kunna gå snabbare och leda till fler lagföringar. Insatserna mot överträdelser av skyddade områden, t.ex. sälskyddsområden och naturreservat, påverkas också positivt. En kustbevakningstjänsteman ges bl.a. rätt att avvisa, avlägsna och i sista hand omhänderta ordningsstörande personer som trotsar tillträdesförbud.

Kustbevakningens biträdesroll innebär att också Naturvårdsverket kan komma att göra en framställan om biträde i ett enskilt fall om det rör en tillsynsuppgift som kan delegeras till Kustbevakningen.

24 Konsekvenserna av förslagen för Kustbevakningen

24.1 Allmänna utgångspunkter

Inledningsvis bör framhållas att hela vår reglering syftar till att finna former för att effektivisera Kustbevakningens verksamhet och att utnyttja personalens kunskaper och närvaro på olika platser på bästa sätt. Genom förslag som underlättar för myndigheterna att samverka, samtidigt som kraven på rättssäkerhet tillgodoses, kan myndigheternas samlade resurser i brottsbekämpningen tillvaratas bättre. Detta ger positiva effekter för både samhället och för medborgarna. Det samlade resultatet av förslagen bör således bli att fler lagöverträdelser upptäcks och leder till lagföring. Handläggningstiderna fram till åklagarbeslut bör också kunna minska, vilket i sig gynnar rättssäkerheten. En enhetlig och samlad reglering underlättar tillämpningen och ökar rättssäkerheten inom såväl brottsbekämpning som ordningshållning och kontroll och tillsyn. Andra verksamheter som Kustbevakningen bedriver, t.ex. miljöräddningstjänsten till sjöss, kan också komma att påverkas, exempelvis om en miljöräddningsinsats bedrivs parallellt med brottsbekämpningen.

Våra förslag rör Kustbevakningens och kustbevakningstjänstemännens rättsliga befogenheter att ingripa inom områdena för brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn. I fråga om de enskilda befogenheterna, myndighetens uppgifter och omfattningen av verksamheten utgår förslagen från de rättsliga förutsättningar som gäller i dag. Den stora skillnaden är att myndighetens självständiga ansvar ökar i främst den brottsbekämpande verksamheten.

När vi i detta avsnitt belyser konsekvenserna av förslagen för Kustbevakningen kommer vi i första hand att behandla den brottsbekämpande verksamheten, eftersom utrymmet för att utöva rättsliga befogenheter är störst inom detta område och denna verksamhet påverkas mest (avsnitt 24.2.1). Avsnittet behandlar såväl myndighe-

tens ändrade roll som förundersökningsledarrollen och konsekvenserna för den enskilde tjänstemannen i dennes tjänsteutövning. Vi behandlar därefter konsekvenserna för den ordningshållande verksamheten (avsnitt 24.2.2) och Kustbevakningens kontroll- och tillsynsverksamhet (avsnitt 24.2.3). Vi övergår därefter till att ta upp vilka utbildningsbehov som förslagen kan ge anledning till (avsnitt 24.3), de ekonomiska konsekvenserna av våra förslag (avsnitt 24.4), och slutligen konsekvenserna för arbetsmiljön (avsnitt 24.5) och vissa andra områden (avsnitt 24.6).

24.2 Myndighetens och tjänstemännens ändrade roller

24.2.1 Den brottsbekämpande verksamheten

Myndighetens roll

Våra förslag innebär att Kustbevakningen ges utvidgad rätt att inleda och, vid vissa brott av enkel beskaffenhet, bedriva förundersökning (se avsnitt 17.6.2). Även om förundersökningsuppgiften som sådan inte är ny, leder förslagen till att myndigheten får en självständigare roll och ökat eget ansvar. Regeringens förslag att en kustbevakningstjänsteman ska få ingripa mot rattfylleri och sjöfylleri innebär också att myndigheten ges större möjligheter att självständigt genomföra utredning av brott.¹ Myndigheten kommer därför med stor sannolikhet att hantera betydligt fler förundersökningar än i dag. Det går dock inte att ange någon exakt siffra för ökningen, eftersom denna måste relateras till både brottsutvecklingen i stort och hur många av brotten som är av enkel beskaffenhet där samtidigt förundersökningen inte heller av annat skäl behöver ledas av åklagare. Antalet brott som beivras genom föreläggande av ordningsbot spelar också roll. Dessutom avgör myndigheten själv i vilken takt man utvecklar den nya verksamheten.

Vi anser dock att viss ledning beträffande den totala arbetsmängden kan hämtas ur statistiken över Kustbevakningens ingripanden mot brott under de två senaste åren, eftersom våra förslag bygger vidare på regleringen i LKP.

¹ Prop. 2007/08:53.

Åtgärd	År 2006	År 2007
Totalt antal rapporter (inklusive ordningsbot)	1 929	2 076
Antal rapporter exklusive ordningsbot	1 176	1 179
Ordningsbot	753	897
Rapporteftergift	651	439

Det kan med stöd av de presenterade uppgifterna bl.a. konstateras att antalet rapporterade brott ökat något. När det gäller antalet förlägganden av ordningsbot bör framhållas att möjligheten för kustbevakningstjänstemän att utfärda sådana infördes först den 1 april 2006². Antalet, omräknat på årsbasis, är därför högre år 2006 än år 2007. Kustbevakningen beivrar således redan i dag självständigt ett inte obetydligt antal brott.

Våra förslag innebär att polisen inte behöver kopplas in omedelbart i betydligt fler fall. Det sparar tid för Kustbevakningens personal. De resurser som därmed frigörs kan avsättas för primäråtgärder. I vilken utsträckning detta i praktiken kommer att ske är emellertid inte givet. Inom polisen har utvecklingen inte medfört att möjligheten att genomföra primäråtgärder utnyttjas fullt ut. Fortfarande får den ingripande polismannen ofta nöja sig med att ta upp brottsanmälan, i många fall beroende på att andra uppdrag väntar. Det går inte att på förhand avgöra om utvecklingen inom Kustbevakningen helt eller delvis blir densamma. Det är därför svårt att bedöma i hur många fall utredningen kan göras klar på brottsplatsen. Som vi framhållit i avsnitt 18.2 är det inte heller självklart att myndigheten kommer att utnyttja förundersökningsrätten fullt ut. Vidare går det inte att med någon säkerhet beräkna i vilken omfattning biträde kommer att begäras.

Oavsett hur utvecklingen blir, kommer dock behovet av minutoperativa kontakter med polisen och rutinmässiga överlämnanden av ärenden att minska. Å andra sidan kommer Kustbevakningens rätt att biträda polisen i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten sannolikt att leda till en ökad dialog och samverkan mellan myndigheterna. Även om formerna för kontakterna kanske förändras, bör det också i framtiden finnas upparbetade kontaktvägar och rutiner myndigheterna emellan.

Även kontakterna med åklagare kommer sannolikt att se annorlunda ut. När som helst under handläggningen kan Kustbevakningen,

² Prop. 2005/06:33

på samma sätt som polisen och Tullverket, lämna över ledningen av en förundersökning till åklagare. Omvänt kan åklagaren alltid överta förundersökningsledningen, oavsett om det finns någon misstänkt eller inte. I början kan det krävas täta kontakter med åklagare i syfte att klarlägga vem som ska ansvara för utredningen. I vart fall på sikt är det emellertid troligt att åklagarkontakter i syfte att diskutera om åklagaren ska ta över förundersökningen kommer att minska. Detta gäller inte minst om riksåklagaren i samråd med Kustbevakningen meddelar föreskrifter eller allmänna råd om fördelningen av förundersökningsledningen.

En annan praktisk konsekvens av våra förslag är att myndigheten måste kunna hantera sådana föremål som tas i beslag. Även om beslagtagna föremål redan hanteras i viss utsträckning, torde det krävas nya beslagsrutiner när antalet beslag ökar och Kustbevakningen ansvarar för förundersökningen, exempelvis någon form av beslagsliggare. Vidare måste olika praktiska frågor avseende t.ex. förvaring av beslagtagna föremål lösas och rutiner för underrättelser och för återställande av beslag införas inom myndigheten.

Även vissa andra förslag förutsätter att myndigheten ändrar sina rutiner, t.ex. förslagen om rapportering och underrättelseskyldighet.

Något som också måste lösas, är hur Kustbevakningens ärenden ska fogas in i den officiella brottsstatistiken. Eftersom polisen inte längre kommer att överta handläggningen av alla ärenden krävs det nya rutiner för detta.

Förundersökningsledarrollen

Eftersom all brottsutredning förutsätter en aktiv förundersökningsledning (se 1 a § FUK) är det viktigt att undersökningsledarnas ansvar tydliggörs. Om antalet förundersökningar blir väsentligt fler, och de omfattar helt andra författningar än vad som är fallet i dag, kan det i inledningsskedet krävas utbildning för de tjänstemän som kommer att leda dem. Dessutom kommer det att behövas något fler personer som utövar förundersökningsledning än i dag.

Den tjänsteman som leder förundersökningen avgör vilka utredningsåtgärder som bör vidtas och prioriteringen mellan olika åtgärder. Förundersökningsledaren ska bl.a. ge instruktioner för utredningsarbetet, se till att arbetet bedrivs snabbt och effektivt samt vid behov fatta beslut om sådana straffprocessuella tvångsmedel som

ligger inom sin behörighet. Denna typ av beslut kan förväntas öka. Som exempel kan nämnas att beslut om hämtning till förhör kan behöva fattas och att förundersökningsledarna i större utsträckning måste pröva om beslag som beslutats av en kustbevakningstjänsteman ska bestå. Förundersökningsledaren ska också vara uppmärksam på om åklagare ska överta ledningen av utredningen. Slutligen ska han eller hon även se till att nödvändig dokumentation över förundersökningen ställs samman och att det underlag som överlämnas till åklagare för vidare handläggning uppfyller kraven i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen.

Samtidigt måste betonas att flertalet av de brott som kustbevakningstjänstemännen ingriper mot inte kommer att kräva någon förundersökning alls, eftersom de tillhör brottstyper som kan utredas genom det förenklade förfarande som anges i 23 kap. 22 § rättegångsbalken. I sådana fall kommer Kustbevakningens förundersökningsledare inte att ha någon funktion att fylla som undersökningsledare. Däremot kan de lämpligen kontrollera att även sådana utredningar är kompletta och korrekta, innan utredningen överlämnas till åklagare för beslut. Om utredningen inte håller måttet bör förundersökningsledaren normalt inleda förundersökning. Om det räcker med en mindre komplettering kan förundersökningsledaren i stället se till att en sådan görs.

En annan konsekvens av att Kustbevakningen får leda förundersökning i fler fall än nu är att det interna arbetet kan behöva organiseras om, för att myndighetens förundersökningsledare ska kunna ha tillgång till personal som bl.a. genomför förhör, delger förundersökningsmaterial eller hanterar beslag. Det är viktigt att förundersökningsledarna har en självklar och oomstridd rätt att disponera över myndighetens utredningsresurser.

Bland förändringarna i det praktiska arbetet kan framhållas att man måste ha rutiner för att kunna förhöra personer vid andra tillfällen än enbart i anslutning till brottet och då se till bl.a. att det finns lämpliga lokaler för detta och förhörsvittnen.

När utredningen är slutförd är förundersökningsledaren bl.a. skyldig att underrätta den misstänkte och eventuell försvarare om att utredningsmaterialet är tillgängligt och att de har rätt att ta del av förundersökningen (s.k. slutdelgivning). Om den misstänkte då begär att ytterligare förhör ska hållas, eller att utredningen ska kompletteras på annat sätt, måste förundersökningsledaren ta ställning till begäran. Andra arbetsuppgifter som kommer att öka är t.ex. att föra protokoll över förundersökning.

Rätten att bedriva förundersökning påverkar således hela myndighetens arbete med brottsbekämpning. Om förundersökningsledarna delegerar vissa uppgifter, medför detta att kustbevakningstjänstemän behöver kunna tas i anspråk för utredningsarbete i större utsträckning än i dag. Visst sådant utredningsarbete bör kunna ske som ett led i tjänstgöringen ombord på fartyg. Detta gäller särskilt enklare utredningar. Vidare kan detta arbete i stor utsträckning förläggas till tidpunkter när behovet av operativ verksamhet är något mindre och när tillgången på personal som kan ägna sig åt brottsutredning är större. En möjlig praktisk lösning är att från tid till annan avsätta en tjänsteman för brottsutredande arbete i stället för att delta i ett operativt uppdrag.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det blir fler förundersökningsuppgifter och en ökad arbetsbelastning för de tjänstemän som hanterar förundersökningsledning. Eftersom myndigheten kommer att hantera fler typer av brott kan inte bara arbetsuppgifterna förväntas bli fler, utan också den sammanlagda tidsåtgången bli större än i dag.

Tjänstemannens roll

Även om förändringarna kanske blir mest påtagliga i fråga om arbetet att inleda och bedriva förundersökning, kommer naturligtvis också övrig verksamhet att påverkas. Detta gäller inte minst den yttre verksamheten.

Som vi framhållit tidigare minskar antalet ingripanden som kräver att kustbevakningstjänstemannen omedelbart tar kontakt med polismyndigheten eller Tullverket för att efterhöra om biträde krävs eller för att lämna över en misstänkt person. Vid samtliga brott som räknas upp i bilagan till lagen får en kustbevakningstjänsteman rätt att ingripa direkt. Arbetet förenklas, eftersom det nuvarande kravet på att ett ingripande ska ske i omedelbar anslutning till det misstänkta brottet slopas. Samtidigt ökar ansvaret för kustbevakningstjänstemannen, eftersom polisen inte längre kommer att ta över direkt efter gripandet. En kustbevakningstjänsteman förutsätts självant vidta primäråtgärder i de fall där detta är möjligt.

Kustbevakningstjänstemannen får också samma rätt som en polisman att besluta om sådana straffprocessuella tvångsmedel som kan behövas i ett inledande skede av en brottsutredning. Att i princip samma regler ska gälla, oberoende av vilket brott tjänstemannen

ingriper mot, är en betydande förenkling. Förslagen innebär även andra förenklingar, t.ex. en möjlighet att ta emot deposition av böter.

En följd av att kustbevakningstjänstemännen ges utökad rätt att självständigt ingripa mot brott är att rapporteringen till polisen minskar, men i gengäld ska sådana primärutredningsåtgärder som tjänstemannen genomför, t.ex. förhör i anslutning till brottet och platsundersökningar, så snart som möjligt avrapporteras till den behöriga förundersökningsledaren inom Kustbevakningen eller – i vissa fall – direkt till åklagare. Vidare ska andra åtgärder som vidtas dokumenteras och protokoll föras över förundersökningsarbetet i den utsträckning som rättegångsbalken kräver. Det administrativa arbetet kommer således att öka. Vissa uppgifter som i dag hanteras av polisen eller Tullverket kommer i stället att åligga kustbevakningstjänstemän. Även om dessa får fler administrativa uppgifter är det, som vi konstaterat i samband med att myndighetens förändrade roll beskrivits, till stor del uppgifter som kan utföras antingen direkt i anslutning till ingripandet eller under tider när arbetet ombord medger det eller då övervakningen till sjöss är mer begränsad.

En från arbetssynpunkt viktig fråga är att tjänstemännens rätt att använda våld och tvång vid ingripanden i tjänsten i allt väsentligt regleras på samma sätt som för polisen. Vidare får kustbevakningstjänstemän samma rätt att visitera personer och att använda fängsel. Det innebär att regelverket blir tydligare och lättare att tillämpa och att gemensamma insatser underlättas, eftersom båda tjänstemannakategorierna har samma befogenheter i dessa avseenden.

Även om kontakterna med polisen, främst vakthavande befäl, minskar när myndigheten självständigt kan utreda brott, kan i gengäld kustbevakningstjänstemännens kontakter med åklagare och med myndighetens egna förundersökningsledare förväntas öka. Även i förundersökningsarbetet krävs det vissa kontakter med polisen, t.ex. när en person har begått flera brott, varav endast något eller några tillhör de som Kustbevakningen får utreda.

I de förundersökningar där utredningsarbetet bedrivs av Kustbevakningen kan det förväntas att åklagaren, om det krävs komplettering av förundersökningen eller någon annan åtgärd, sannolikt kommer att vända sig till myndigheten, eller till den tjänsteman som har gjort ingripandet, med en sådan begäran.

Vidare kan det bli aktuellt för kustbevakningstjänstemännen att biträda inte bara åklagare och Kustbevakningens egna förundersökningsledare, utan också i viss utsträckning förundersöknings-

ledare vid polisen eller Tullverket. Det kan röra sig om viss utredningsåtgärd, hjälp att delge personer som bor långt ut i skärgården utan land- eller färjeförbindelse eller annan kommunikationsmöjlighet. Omfattningen av dylikt samarbete är omöjlig att förutse, men troligen kommer det att röra sig om ett fåtal fall per år. I glesbygdsområden där Kustbevakningen verkar kan man anta att det blir ett tätare samarbete. Det är nämligen viktigt att framhålla att polisens arbetsuppgifter varierar kraftigt mellan storstadsregioner och glesbygdsområden. Skillnaderna gäller såväl konkreta arbetsuppgifter som resurser och personaltäthet (jfr den kartläggning och analys av polisverksamhet i glesbygd och storstad som redovisas i SOU 2007:39 s. 109 ff.). Skillnaderna gäller inte minst närhet och tillgänglighet till polisen.

Det går, som framgått ovan, inte att förutsäga i vilken utsträckning polisen kommer att begära biträde i brottsbekämpningen, men vid varje sådant tillfälle kommer det att krävas kontakter med polisen för rapportering av vidtagna åtgärder.

På sikt är det också troligt att kustbevakningstjänstemännens möjligheter att utfärda föreläggande av ordningsbot kan komma att utvidgas. Det är en tänkbar utveckling att riksåklagaren, i samråd med Rikspolisstyrelsen, väljer ut ytterligare brott, med enbart penningböter i straffskalan, för vilka en kustbevakningstjänsteman får utfärda ordningsbot (jfr 43 kap. 13 § och 14 § rättegångsbalken). En sådan förändring förenklar arbetet i yttre tjänst, eftersom utredningen i sådana fall kan avslutas på platsen.

24.2.2 Den ordningshållande verksamheten

Myndighetens roll

Den föreslagna skiktningen av den ordningshållande verksamheten i uppgifter för vilka Kustbevakningen har ett självständigt ansvar samt myndighetens biträde med ordningshållning, leder inte till några egentliga förändringar i den rutinmässiga, planerade verksamheten.

En förändring som dock kan påverka arbetet är att Kustbevakningen och dess tjänstemän kan agera som biträde åt polisen i den ordningshållande verksamheten utan begränsning till viss typ av ordningsstörning. I viss utsträckning förekommer sådant samarbete redan i dag, genom samverkansavtal som Kustbevakningen har ingått med berörda polismyndigheter. Även med hänsyn tagen till detta

kan antalet ordningshållande uppgifter där Kustbevakningen biträder polisen förväntas öka. Eftersom Kustbevakningen får rätt att neka sådant biträde råder myndigheten själv över om det finns utrymme för biträde.

Tjänstemannens roll

En kustbevakningstjänstemans nuvarande rätt att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som genom sitt uppträdande i *trafiken till sjöss* stör ordningen eller utgör omedelbar fara för ordningsstörning förändras endast på så sätt att uppdraget kommer att gälla *till sjöss* (jfr 3 § LKP). När kravet på en koppling till trafiken slopas blir det betydligt enklare för kustbevakningstjänstemannen att avgöra om han eller hon får ingripa.

När det gäller möjligheterna att ingripa för att avvärja brott blir de föreslagna förändringarna mer påtagliga, eftersom en kustbevakningstjänsteman får samma möjligheter som en polisman att agera. Det betyder att en kustbevakningstjänsteman vid en konkret fara för brott kan ingripa även om brottstypen normalt ligger utanför behörigheten. Ett ingripande i ordningshållande syfte är visserligen momentant, men förutsätter omedelbar rapportering till polisen. Det är svårt att bedöma vilka effekter förslaget kan få för Kustbevakningen, men vi anser inte att det kan röra sig om särskilt många fall per år.

För den enskilde tjänstemannen innebär förändringarna vidare att det införs en skyldighet att dokumentera ingripanden som leder till att någon avvisas, avlägsnas eller omhändertas. Den tjänsteman som har verkställt ett omhändertagande måste dessutom alltid anmäla åtgärden till sin förman för prövning. En sådan anmälan kan göras genom en föredragning på distans, t.ex. per telefon eller radio, för ett vakthavande befäl. Det utökade arbetet balanseras i detta fall av fördelarna med dels att kontakter inom myndigheten är enklare och mindre tidskrävande än externa kontakter, dels att det finns en god dokumentation om ingripandet ifrågasätts och behöver kontrolleras i efterhand.

De förändringar som har föreslagits när det gäller användning av våld och tvång kommer att gälla även vid ordningshållning. Detta underlättar samverkan mellan Kustbevakningens personal och polispersonal, eftersom samma befogenheter kommer att gälla för båda grupperna.

Ett visst merarbete uppstår genom att reglerna om behandling av den som har omhändertagits anpassas till vad som gäller för polisen. Det medför bl.a. en skyldighet att underrätta den omhändertagne om anledningen till åtgärden. Detta bör inte heller leda till något nämnvärt merarbete.

24.2.3 Kontroll- och tillsynsverksamheten

Myndighetens roll

Genom en tydligare reglering av myndighetens uppgifter kommer samverkan med de huvudansvariga kontroll- och tillsynsmyndigheterna att underlättas. Vidare kan behovet av minutoperativa kontakter med samverkansmyndigheterna antas minska. Ett exempel är att behovet av kontakter med Tullverket minskar när Kustbevakningen får ett självständigt ansvar för varukontroller i anslutning till sjötrafiken vid inre gräns. Däremot kan dialogen med polisen antas öka, eftersom Kustbevakningens rätt att biträda polisen i en personkontroll utvidgas.

Tjänstemannens roll

Tjänstemannens arbetssituation underlättas av att regleringen blir mera enhetlig och lättillämpad. Kontakterna med samverkansmyndigheterna bör bli färre med en tydligare författningsreglering, som också kan bidra till att förenkla samarbetet i stort. Det praktiska arbetet underlättas bl.a. av den generella regeln som ger en kustbevakningstjänsteman rätt att preja, borda och inbringa i vart fall svenska fartyg.

Inom några områden föreslår vi ändringar som ger kustbevakningstjänstemännen utökade befogenheter som underlättar kontrollarbetet, t.ex. när det gäller fartygssäkerhet.

Genom det nya regelverket blir det också tydligare för den tjänsteman som genomför en kontroll att ett sådant uppdrag inte får blandas samman med brottsbekämpning.

24.3 Utbildningsbehovet

24.3.1 Dagens utbildning

Myndigheten har en utbildningsbudget som idag uppgår till knappt 30 miljoner kr.

Kustbevakningens grundutbildning, KBU-1, sträcker sig över tre terminer och omfattar följande moment³.

Introduktion, 80 timmar

Grupp och individutveckling, 90 timmar

Allmänna ämnen, 210 timmar, vari ingår:

KIBS

Föredragningsteknik

Skrivteknik

Myndighetens målsättning och organisation

Statskunskap

Förvaltningsetik

Engelska

Kranlyft

Arbetsmiljö

Havsmiljö

Radiokommunikation

Kommunikativ konflikthantering

Professionellt förhållningssätt

Allmän rättslära, polislära och LKP, 190 timmar

Kontroll och tillsynsverksamhet, 410 timmar, vari ingår:

Sjötrafikövervakning

Tullövervakning

Fiskeövervakning

Havsmiljö

Vattenförorening

Gränskontroll och dokumentkontroll

Farligt gods

Lastsäkring

Jakt- och naturövervakning

³ Uppgifterna är hämtade ur Utredningen avseende Kustbevakningens rekrytering och utbildning, KRUT-2007, som är en utredning som Kustbevakningen genomfört, samt kursplanen för Kustbevakningens grundutbildning.

Hot, våld och överlevnad, 90 timmar, vari ingår:

Självskyddsutbildning

Vapenutbildning, Glock-17

Sjukvård och säkerhetsmateriel

Räddningstjänst, 80 timmar samt

Övrig information, 30 timmar.

Därefter följer en handledarledd praktik om 6 månader eller 980 timmar.

Personalen genomgår också regelbunden teoretisk utbildning för att upprätthålla sin kompetens och för att vidareutbilda sig. Regioncheferna ansvarar vanligen för denna utbildning. Normalt omfattar denna vidareutbildning 2–3 arbetsdagar per år.

Därutöver erbjuds vidareutbildning och fortbildning inom särskilda ämnen, bl.a. en brottsutredarutbildning som sträcker sig över två veckor. Denna omfattar flera moment, t.ex. havsrättskonventionen, vattenföreningenslagen, inledande av förundersökning och brottsutredningsrutiner enligt förundersökningskungörelsen. Cirka 100 tjänstemän har genomgått denna utbildning. I den operativa verksamheten eftersträvas att minst en i varje besättning har den fördjupade brottsutredarutbildningen.

24.3.2 Behovet av en ny eller ändrad utbildning

Av utredningens förslag, men också till följd av utvecklingen av myndighetens roll och de senaste lagstiftningsärendena⁴ samt den allmänna samhällsutvecklingen, bör en generell kompetenshöjning inom myndigheten genomföras. I samband med de nya lagförslagen i fråga om rattfylleri och sjöfylleri har utbildningsfrågan och eventuellt behov av kompetenshöjning inte berörts närmare. De sammantagna effekterna av kustbevakningstjänstemännens nya eller ökade uppgifter ställer enligt vår mening krav på högre kompetens i frågor som rör brottsbekämpning. Det finns också en internationell dimension på verksamheten som påverkar utbildningsbehovet. Eftersom Kustbevakningen i allt högre grad samverkar internationellt kan det krävas en kompetenshöjning på det området. Även här rör det sig om en utveckling som har skett stegvis och där dagens utbildning kanske inte fullt ut motsvarar den nya rollen. Slutligen måste också de ökade kraven på att hålla isär

⁴ Se framför allt prop. 2001/01:139, 2005/06:33 och 2007/08:53.

kontrollverksamhet och brottsbekämpning återspegla sig i utbildningen på ett tydligare sätt än i dag.

Ser man till dagens grundutbildning är de för vårt vidkommande mest centrala delarna av grundutbildningen dels ämnet Allmän rättslära, polislära och LKP, dels ämnet Kontroll och tillsynsverksamhet. Allmän rättslära omfattar processrätt och straffrätt. Polislära är en sammanfattande benämning på vad som motsvarar ordningspolis-tjänst och kriminalpolistjänst. Avsnittet LKP innehåller utbildning om lagen och förordningen med samma namn. För genomgången och analysen av LKP är avsatt 12 timmar. Den materiella lagstiftningen, vars efterlevnad Kustbevakningen övervakar, ingår i ämnet Kontroll och tillsynsverksamhet. Det ämnet utgör således ett komplement till utbildningen angående brottsbekämpning. Denna utbildning måste enligt vår mening byggas ut om våra förslag genomförs.

Därutöver krävs också en mer omfattande successivt återkommande vidareutbildning angående brottsutredning. I princip bör varje kustbevakningstjänsteman åtminstone ha genomgått den fördjupade brottsutredarutbildningen.

I sammanhanget kan det vara intressant att översiktligt belysa den utbildning som polistjänstemän och tulltjänstemän genomgår.

Tullverkets grundutbildning omfattar ett år och varvar teori med praktik i ungefär lika stora delar. Beroende på i vilken verksamhet aspiranten ska arbeta är utbildningen uppdelad i två grenar: Effektiv handel och brottsbekämpning. Man har också olika antagningskrav. Grundutbildningen avseende brottsbekämpning omfattar, som nyss nämnts, ett år och varvar teori med praktik. Innehållet i utbildningen rör framför allt smugglingslagen och sådana bestämmelser i brottsbalken eller specialstraffrätten som är av betydelse. Vidare ingår bl.a. utbildning om utredning av brott, upprättande av brottmålsrapport och regler om förundersökning. Visitationsteknik utgör ett särskilt utbildningsmoment. Andra utbildningsområden är konflikthantering, första hjälpen och självförsvar. Innehållet i grundutbildningen ändras kontinuerligt för att svara mot de utbildningsbehov som finns och utvecklingen av verksamheten. Utbildningen för förundersökningsledare omfattar 1–2 veckor. För närvarande pågår en omfattande översyn av utbildningen.⁵

Polisprogrammet, dvs. den grundläggande polisutbildningen, motsvarar 80 utbildningspoäng och omfattar fyra terminer. Sedan tillkommer en aspirantutbildning under sex månader som bedrivs under

⁵ Uppgifter inhämtade efter telefonsamtal den 11 mars 2008 med den rekryteringsansvarige på Tullverket.

handledning. Under denna har polisaspiranten polismans befogenheter; se 1 kap. 4 § 3 polisförordningen (1998:1558).

Den första terminen av polisutbildningen ägnas åt grunderna för polisiärt arbete och behandlar polisens uppdrag och roll (10 veckor), grundkurs i straffrätt (5 veckor) samt kriminologi och brottsförebyggande arbete (5 veckor). Den andra terminen ägnas åt polisiärt arbete och behandlar polisens brottsutredande uppdrag. Även den tredje terminen ägnas åt polisiärt arbete och behandlar trafik (6 veckor), brottsutredning ”utredningar II” (8 veckor) och ungdomar (6 veckor). Sista terminen ägnas åt våld i nära relationer (7 veckor), särskilda händelser (7 veckor), psykisk ohälsa och social utsatthet (4 veckor) samt summering och reflektion (2 veckor).⁶

Utöver grundutbildningen erbjuder Polishögskolan såväl polismyndigheterna som andra myndigheter bl.a. anslagsfinansierade kurser i utredning och lagföring, brottsförebyggande verksamhet (taktik, brottsprevention och trafik) samt service.⁷

Det är väl känt att polisens grundutbildning, precis som genomgången visar, är betydligt mer omfattande än den utbildning som kustbevakningstjänstemän och tulltjänstemän genomgår. Detta hänger bl.a. samman med att polisrollen omfattar många fler lagstiftningsområden, förutsätter betydligt fler kontakter med andra samhällsgrenar och innehåller andra typer av ingripanden mot enskilda. Dessutom ska polisen kunna hantera också de mest kvalificerade brottsutredningarna. Mot den bakgrunden kan en jämförelse med polismännens utbildning aldrig bli rättvisande.

Det är betydligt rimligare att jämföra kustbevakningstjänstemännens och tulltjänstemännens utbildningar, även om det finns tydliga skillnader även där. Det kan då konstateras att skillnaderna i fråga om utbildningsstandard inte är så stora. Mot den bakgrunden framstår det som rimligt att Kustbevakningen bygger vidare på den utbildning som redan finns.

Vid en genomgång av den nuvarande utbildningsplanen kan vi konstatera att frågor som rör brottsutredning i framtiden måste få en mera framskjuten plats i grundutbildningen. Sådana frågor bör ges ett eget utrymme i utbildningen och ägnas mer tid än i dag. Det kan också finnas skäl att ändra uppläggningsplanen av utbildningen i stort, så att skillnaderna mellan kontroll- och tillsynsverksamhet å ena sidan och brottsbekämpning å den andra framgår tydligare. Vad som nu har sagts bör även präglade vidareutbildningen.

⁶ Studiehandbok för Polisprogrammet vårterminen 2008, reviderad 2008-01-22.

⁷ Polishögskolan, Utbildningskatalog 2007, reviderad 2007-03-13.

24.4 De ekonomiska konsekvenserna av våra förslag

24.4.1 Förundersökningsledning och brottsutredning

I den brottsutredande verksamheten kommer antalet utredningar att öka. Det krävs därför att fler tjänstemän än i dag ägnar sig åt förundersökningsledning och utredningsarbete. Detta innebär att nya resurser krävs.

De nya uppgifterna kommer att leda till ökade kostnader för Kustbevakningen. Initialt måste nya rutiner och föreskrifter utarbetas, vilket kan vara både resurs- och kostnadskrävande. Sådana insatser kommer att krävas i omedelbar anslutning till att förslagen genomförs, t.ex. att utarbeta tillämpningsföreskrifter och delegationsordning och att fastställa vilka utbildningskrav som ska gälla för olika behörigheter m.m. Myndigheten kan visserligen hämta ledning och inspiration från motsvarande verksamhet inom polisen och Tullverket, men det krävs ändå viss anpassning till den egna verksamheten och dess speciella förutsättningar. Det torde krävas att en jurist ägnar sig åt detta på heltid under cirka sex månader. På längre sikt måste myndigheten också avsätta resurser för att fortlöpande uppdatera dem. En mindre kostnad kan också uppkomma för författningspublicering.

Även i ett längre perspektiv ökar de administrativa kostnaderna något, men vi bedömer att den ökningen blir marginell.

Myndighetens uppgift att bedriva förundersökning förändras från att enbart ha gällt en brottstyp till att omfatta fler typer av brott. En sådan förändring aktualiseras redan per den 1 juli 2008, om riksdagen antar förslaget om ändrade regler för ingripanden mot rattfylleri och sjöfylleri.⁸ Våra förslag ställer för tjänstemännens del krav på nya rutiner och en förmåga att hantera andra problem än dem som finns i dagens begränsade förundersökningsverksamhet, t.ex. rutiner för delgivning och för hantering och dokumentation av nya tvångsåtgärder.

Kontakterna med åklagare blir fler och kommer i framtiden inte i samma utsträckning som i dag att så gott som uteslutande ske genom telefonsamtal och enstaka möten med miljöåklagare.

Konsekvensen av den utvidgade förundersökningsrätten ska emellertid inte överdrivas. Som vi framhållit tidigare kommer det sannolikt i de flesta fall inte att bli aktuellt att upprätta fullständiga

⁸ Prop. 2007/08:53.

förundersökningsprotokoll, eftersom det förenklade utredningsförfarandet enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken kan tillämpas.

Vi anser det rimligt att den utvidgade förundersökningsrätt som vi föreslår kräver ytterligare resurser motsvarande fem förundersökningsledare. Vi gör bedömningen att en sådan resurs måste finnas i samtliga fyra regioner. Den ökade mängden utredningsarbete bör kunna hanteras med befintliga resurser.

24.4.2 Beslagshantering

Inledningsvis måste Kustbevakningen bygga upp bättre rutiner för beslagsprövning och lösa problemen med hantering av beslagtagna egendom, vilket ger nya kostnader.⁹ Även om de övergripande rutinerna i fråga om t.ex. protokollering och förvaring redan finns, kommer våra förslag att innebära att fler frågor kräver lösning. Nya rutiner måste skapas, eftersom beslagen kommer att bli fler och avse andra typer av egendom, såsom t.ex. fiskenät och CITES-djur som har tagits i beslag på uppdrag av åklagare. Dessa kräver andra utrymmen och kanske även alternativa platser för förvaring. När det finns ett fungerande system för beslagshanteringen kvarstår ökade årliga kostnader. Dessa består främst i kostnader för lokaler och för praktisk beslagshantering, såsom återlämnande av egendom och underrättelser till dem som utsatts för beslag.

För att inte det administrativa arbetet med beslagshantering ska gå ut över den operativa verksamheten krävs enligt vår mening också ett visst resurstillskott. Totalt bör ökningen motsvara en ungefärlig kostnad för två administrativa heltidstjänster.

24.4.3 Anpassning av IT-stödet

Myndigheten hanterar i dag utredningar och förundersökningsmaterial som tillställs polisen eller åklagare manuellt. Polisen måste därför avsätta resurser för att föra in de ärenden som kommer från Kustbevakningen i sina IT-system. Denna ordning är nödvändig, eftersom polisens inrapportering till IT-systemen bildar utgångspunkten både för rättsstatistiken och den fortsatta behandlingen av saken inom rättsväsendet. I framtiden måste Kustbevakningen ha

⁹ Dessa kostnader uppkommer till viss del redan som en följd av de föreslagna ändringarna avseende rattfylleri och sjöfylleri.

ett IT-baserat system som kan samverka med polisens, så att effektiviteten och samordningen mellan de brottsbekämpande myndigheterna kan öka. Det behovet föranleds inte av våra förslag, men det blir tydligare att frågan måste lösas inom en snar framtid.

När det gäller systemutveckling och systemanpassning pågår, på uppdrag av regeringen, ett arbete inom ramen för den s.k. RIF-samordningen (samordningen för rättsväsendets informationsförsörjning). Syftet med RIF-samordningen är bl.a. att nödvändigt informationsutbyte ska kunna genomföras med hjälp av en gemensam kommunikations- och säkerhetslösning mellan myndigheternas databaser. Informationen mellan myndigheterna ska vara strukturerad på ett gemensamt sätt och uppbyggd med utgångspunkt i för rättsväsendet gemensamma begrepp. Syftet är i första hand att öka effektiviteten och rättssäkerheten.

I avvaktan på resultatet av det arbete som bedrivs inom RIF-samordningen blir det knappast aktuellt med några stora förändringar av myndighetens IT-stöd. Kostnaderna för att inrätta nya informationssystem ingår i den normala verksamheten vid en myndighet och bör således täckas av de vanliga anslagen. Det är därför inte motiverat att skjuta till nya medel med anledning av våra förslag.

24.4.4 Utbildning m.m.

Om våra förslag genomförs krävs det särskilda utbildningsinsatser. Även om förslagen till stora delar bygger på den nuvarande regleringen ger den tjänstemännen utökade befogenheter. Dessa måste därför bygga på sin grundutbildning. Vidare måste grundutbildningen för nya kustbevakningstjänstemän utökas. Därutöver finns det ett visst generellt behov av kompetenshöjning, men detta är inte knutet till våra förslag.

I så nära anslutning som möjligt till att den nya författningsregleringen träder i kraft måste enligt vår bedömning samtliga kustbevakningstjänstemän som har rätt att utöva rättsliga befogenheter genomgå en kompletterande utbildning. För denna utbildningsinsats bör beräknas åtminstone fem arbetsdagar per tjänsteman. Utbildningsbehovet rör sammanlagt cirka 600 tjänstemän. Även om det är en mycket omfattande utbildningsinsats, som kräver noggrann planering och som kommer att belasta inte minst personal- och utbildningsavdelningen hårt, kan enligt vår bedömning denna utbildning i viss utsträckning ske inom ramen för den befintliga budgeten. Varje

år genomför Kustbevakningen, som redovisats i avsnitt 24.3.1, en teoretisk vidareutbildning för vilken respektive region ansvarar. För denna utbildning är medel avsatta och budgeterade för två till tre arbetsdagar per tjänsteman och år. Eftersom våra förslag ställer krav på att all operativ personal genomgår utbildningen inom en relativt kort tidsrymd är det rimligt att så gott som all vidareutbildning under ett år inriktas på detta. Därutöver uppskattar vi att det under det första året krävs ytterligare två utbildningsdagar per tjänsteman. Om samtliga utbildningsdagar förläggs till en sammanhängande utbildningsvecka tillkommer, utöver redan budgeterade medel, ytterligare kostnader för traktamenten och logi. Sammanlagt innebär det en merkostnad om cirka 500 000 kr för de två tillkommande utbildningsdagarna. Utöver detta behövs det också ett resurstillskott för att ta fram lämpligt kursmaterial och för att planera och samordna utbildningen. Vidare kommer det sannolikt att krävas att lärarkraft lånas in från andra verksamhetsområden, t.ex. Polishögskolan eller åklagarväsendet. Kostnaderna för detta är av engångskaraktär men kräver resurstillskott.

En annan utbildningskostnad rör de kustbevakningstjänstemän som ska leda förundersökningar. Enligt vårt förslag rör det sig om resurser motsvarande fem nya befattningar, men det kan finnas skäl att överväga om utbildningen bör riktas till ytterligare några tjänstemän. Efter diskussion med företrädare för Kustbevakningens personal- och utbildningsavdelning bedömer vi att det för denna utbildningsinsats krävs åtminstone två arbetsveckor initialt och därutöver viss vidareutbildning. Att utbildningsbehovet bedöms kunna stanna vid två veckor beror främst på att de tjänstemän som kommer att leda förundersökning förväntas genomgå särskild utbildning i förundersökningsledning i samband med de ökade möjligheterna att ingripa mot rattfylleri och sjöfylleri (prop. 2007/08:53). Ett annat skäl är att de flesta brotten är av den arten att någon formell förundersökning inte krävs. För utbildning i förundersökningsledning finns ingen på förhand budgeterad kostnad som kan täcka utgiften. Kostnaden för utbildningsmaterial för de tjänstemän som ska leda förundersökning bedöms vara betydligt högre än för övriga tjänstemän.

Vidare uppstår kostnader för utbildning av de personer som ska svara för administrationen kring beslag och hanteringen av dessa. Denna kostnad torde bli marginell.

24.4.5 Sammanfattande bedömning

Kustbevakningens utökade möjligheter att inleda och bedriva förundersökning innebär framför allt en samhällsekonomisk vinst, eftersom brottspreventionen och lagföringen totalt sett kan förväntas öka. Det leder också till en totalt sett effektivare verksamhet. I dag finns det dessutom påtaglig risk för att vissa brott inte blir utredda eller att andra uppgifter inte blir utförda på grund av att polisen måste prioritera annat. Den risken undanröjs med förslagen.

För polisen, som även i fortsättningen ska ha huvudansvaret för brottsbekämpningen, kommer Kustbevakningens ändrade roll att innebära en viss avlastning. Genom att Kustbevakningen får möjlighet att utreda vissa brott av enkel beskaffenhet får polisen färre anmälningar att hantera och slipper dessutom bl.a. en betungande manuell hantering av anmälningar som tagits upp av Kustbevakningen. Antalet beslag kan också förväntas minska. Vidare kommer polisen att kunna utnyttja Kustbevakningen som biträde både i den brottsbekämpande verksamheten och i ordningshållningen i betydligt större utsträckning än i dag, vilket minskar kostnaderna för polisen i motsvarande utsträckning.

Kustbevakningens större ansvar för brottsbekämpning minskar polisens ansvar och kostnader i motsvarande mån. Detta gäller inte enbart arbetet med att ingripa mot och utreda brott samt att upprätthålla allmän ordning, utan även rent brottsförebyggande arbete genom exempelvis närvaro i kustnära glesbygd. Polisen får även viss specifik kostnadsbesparing genom att en betydande del av dykeriverksamheten kan utföras som ett led i Kustbevakningens biträde i brottsbekämpningen.

För Kustbevakningen uppstår en viss kostnadsminskning genom att en kriminalteknisk undersökning som utförs av SKL på begäran av Kustbevakningen ska vara kostnadsfri (se avsnitt 22.7).

Förslagen innebär visserligen inte att någon verksamhet i sin helhet flyttas över till Kustbevakningen, eftersom polisen alltjämt ska ha det generella ansvaret för brottsbekämpningen. Trots detta får förändringarna anses innebära en sådan förskjutning mellan verksamhetsområdena att förslagen bör finansieras genom att en marginell del av polisväsendets totala anslag, som för år 2008 uppgår till på cirka 18 miljarder kr,¹⁰ överförs från polisväsendet till Kustbevakningen.

Vi beräknar de totala kostnaderna på följande sätt.

¹⁰ Prop. 2007/08:1, utgiftsområde 4.

Resurser motsvarande fem tjänster som förundersökningsledare	ca 3 000 000 kr/år
Resurser motsvarande två administrativa tjänster	ca 800 000 kr/år
Förhyrning av lokaler för förvaring av beslag samt ökade administrativa kostnader för beslagshantering	ca 200 000 kr/år
Engångskostnad för upprättande av nya rutiner för brottsutredning och beslagshantering, blanketter m.m.	ca 250 000 kr
Engångskostnad för utbildning av personal, inkluderande kostnader för framställning och inköp av kursmaterial, lärare m.m.	ca 800 000 kr
Engångskostnad för utbildning av förundersökningsledare, inkluderande kostnader för inköp av material, lärare m.m.	ca 50 000 kr
Engångskostnad för arbetet med att utarbeta föreskrifter (en extra jurist under ca sex månader)	ca 365 000 kr

Anslaget för Kustbevakningen bör således tillföras dels ett engångsbelopp med 1,5 milj. kronor, dels en årlig höjning av ramanslaget med 4 milj. kronor. Medlen ska överföras från rättsväsendets anslag till Kustbevakningens motsvarande anslag.

24.5 Konsekvenser för arbetsmiljön

Våra förslag bör påverka den psykosociala arbetsmiljön positivt. En del kustbevakningstjänstemän upplever i dag oro över att rätten att ingripa är begränsad, samtidigt som förväntningarna på ingripanden är höga både från allmänheten och från andra myndigheter. Inte sällan uppstår en situation där tjänstemannen tvingas ingripa med stöd enbart av envarsrätten. Då har tjänstemannen inte samma skydd som när han eller hon ingriper i sin tjänsteutövning. Förslagen innebär en tydlig förbättring i dessa avseenden. En annan oro är att den otydliga

befogenhetsregleringen ska leda till att fel begås vid myndighetsutövningen. Med en tydligare reglering kan denna oro minska. Vidare underlättas kontakterna med samverkansmyndigheterna av en tydlig och konsekvent reglering, vilket kan ge ett ännu bättre samarbetsklimat mellan de olika myndigheternas tjänstemän.

24.6 Andra konsekvenser

Utredningens förslag torde i övrigt inte medföra några sådana konsekvenser som enligt 15 § kommittéförordningen ska redovisas.¹¹

¹¹ Om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen, ska konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

25 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

25.1 Ikraftträdande

Vårt förslag: Den nya lagstiftningen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter, och de författningsändringar som vi i övrigt föreslår, ska träda i kraft den 1 juli 2009, då lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning, med tillhörande förordning, ska upphöra att gälla.

Det är angeläget att den nya lagstiftningen träder i kraft så snart som möjligt. Såväl Statskontoret som Kustbevakningen har pekat på behovet av en översyn av den lagstiftning som ligger till grund för större delen av myndighetens verksamhet. Som framgått av avsnitt 3 har detta behov också framhållits i andra sammanhang.

Våra förslag torde inte kräva så omfattande förberedelseåtgärder hos Kustbevakningen att tiden för ikraftträdandet av detta skäl bör senareläggas. Tidpunkten för ikraftträdande är därför främst beroende av tidsåtgången för remissförfarandet samt behandlingen i Regeringskansliet och riksdagen. Det skulle visserligen vara en fördel om ändringarna kunde träda i kraft när fritidsbåtsäsongen börjar nästa sommar, men vi bedömer inte det som realistiskt. Å andra sidan bör inte heller ikraftträdandet skjutas upp till sommaren 2010, eftersom man då förlorar effektivitet. Mot den bakgrunden bedömer vi att det är rimligt att den nya lagstiftningen kan träda i kraft den 1 juli 2009.

25.2 Övergångsbestämmelser

Vår bedömning: Våra förslag kräver inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Den föreslagna nya lagen och våra andra förslag till författningsändringar rör i huvudsak regler om straffprocessuella befogenheter eller tillsynsbefogenheter. Sådana regler kräver inte några övergångsbestämmelser. Inte heller i övrigt behövs det några övergångsbestämmelser.

26 Författningskommentar

26.1 Inledning

Vårt betänkande innehåller förslag till en ny lag med tillhörande förordning, lagen och förordningen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter. Den ska ersätta lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP) och tillhörande förordning, som således ska upphävas. Vi föreslår också vissa ändringar i annan lagstiftning som reglerar myndighetens eller dess tjänstemäns befogenheter.

I avsnitt 26.2 förklarar vi den nya lagens allmänna uppbyggnad och beskriver allmänt innehållet i den nya regleringen. Därefter kommenterar vi de enskilda bestämmelserna i den nya lagen (avsnitt 26.3). I avsnitt 26.4 ger vi några korta kommentarer till den nya förordningen. Avslutningsvis behandlar vi de ändringar i olika specialförfattningar som vi föreslår (avsnitten 26.5–26.19).

26.2 Lagen och dess uppbyggnad

26.2.1 Övergripande frågor

Ett av de övergripande målen är att den nya lagen ska vara enklare att tillämpa och ge bättre överskådlighet samt bidra till större enhetlighet än den nuvarande splittrade lagstiftningen. Vi har därför strävat efter att samla bestämmelserna om Kustbevakningens och dess tjänstemäns befogenheter i en lag.

Den nya lagen med tillhörande förordning innehåller emellertid inte en fullständig reglering av Kustbevakningens uppgifter och befogenheter (se avsnitt 15.4). Vårt uppdrag är att reglera de rättsliga befogenheterna avseende brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn. Det är också inom dessa områden som det finns flest rättsliga befogenheter. Myndighetens räddningstjänstupdrag,

främst miljöräddningstjänst till sjöss, regleras även fortsättningsvis i första hand av myndighetens instruktion (se 11–13 §§ förordningen [2007:853] med instruktion för Kustbevakningen). Det samma gäller myndighetens uppgifter att samordna civila behov av sjöövervakning och att förmedla civil sjöinformation till berörda myndigheter samt Kustbevakningens internationella verksamhet (14 och 15 §§ instruktionen). Uppdragsverksamheten (16 § instruktionen) ligger också utanför den nya lagens tillämpningsområde, även om våra förslag om biträde indirekt påverkar denna.

I den nya lagen behandlas inte heller myndighetens särskilda uppgifter och tjänstemännens befogenheter i händelse av krig. De flesta myndigheter får med stöd av särskilda författningar en delvis annan roll och delvis andra uppgifter vid krigstillstånd. För Kustbevakningen rör det sig bl.a. om lagen (1979:1088) och förordningen (1979:1091) om gränsövervakningen i krig m.m. och förordningen (1982:314) om utnyttjande av kustbevakningen inom Försvarmakten. Enligt sistnämnda förordning kan personal och materiel ur Kustbevakningen biträda Försvarmakten under krig eller höjd beredskap, dock utan att detta påverkar vare sig Kustbevakningens status som självständig myndighet eller de befogenheter som kustbevakningstjänstemännen har i den ordinarie civila myndighetsutövningen (1 §).

26.2.2 Lagens struktur och huvudsakliga innehåll

Tillämpningsområdet för den brottsbekämpande verksamheten anges i en bilaga

Eftersom Kustbevakningen och dess tjänstemän inte ska ha generell rätt att självständigt ingripa mot brott måste detta komma till uttryck i lagen. Vi har valt att låta den närmare omfattningen av befogenheterna inom den brottsbekämpande verksamheten framgå genom att i en särskild bilaga till lagen hänvisa till ett antal författningar. Det bör framhållas att bilagan inte omfattar kontroll- och tillsynsverksamheten, eftersom de rättsliga förutsättningarna för en kontroll- eller tillsynsåtgärd även i fortsättningen regleras i den särskilda författning som ligger till grund för åtgärden (se avsnitt 21.6).

Lagstiftningsmetoden med en särskild bilaga har i detta fall flera fördelar. Verksamhetsområdet bör framgå av lag, eftersom det utgör den rättsliga grunden för ingripanden mot enskilda inom områden

som regleras i 2 kap. regeringsformen. Genom att reglera det sakliga verksamhetsområdet i en bilaga till lagen kan man tillgodose kraven på rättsäkerhet och förutsebarhet bättre än genom en allmän beskrivning av de områden som regleringen omfattar. Med en bilaga undviker man dessutom att tynga lagen och de enskilda bestämmelserna med en uppräkningslista av ett stort antal författningar. Lagen blir inte bara överskådligare, utan också mer flexibel. Framtida författningsändringar underlättas bl.a. genom att en ändring som enbart avser bilagan inte alltid behöver underställas Lagrådet (jfr 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen). Som exempel kan nämnas när en författning byter namn eller författningsnummer eller när det annars är fråga om begränsade ändringar.

Inarbetning eller hänvisning till annan lagstiftning?

Vi har valt att i största möjliga utsträckning arbeta in de bestämmelser som ska gälla för Kustbevakningen och dess tjänstemän i den nya lagen. På några punkter har vi dock gjort avsteg från denna huvudprincip. Rätten att använda straffprocessuella tvångsmedlen har utformats så att de grundläggande förutsättningarna för att besluta om och verkställa tvångsmedel genom hänvisningar till rättegångsbalken regleras i balken, som även innehåller grundläggande principer för tvångsmedelsanvändning och definitioner av vissa tvångsmedel. I den mån reglerna avviker finns särregleringen i den nya lagen. Lagstiftningstekniken stämmer i dessa delar överens med regleringen i bl.a. smugglingslagen och lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

I fråga om två regelkomplex har vi valt att inte föreslå någon inarbetning. Det gäller dels smugglingslagen, dels den föreslagna nya lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri. I båda fallen innehåller lagarna vissa regler som motsvarar dem som vi föreslår ska ingå i den nya lagen, men även befogenheter som endast har ett mycket begränsat tillämpningsområde. Exempel på det sistnämnda är särregleringen av husrannsakan i smugglingslagen och rätten att genomföra alkoholutandningsprov. Trots att det leder till en viss dubbelreglering att inte arbeta in alla bestämmelser i den nya lagen, anser vi att en sådan ordning är mest ändamålsenlig. Huvudskälet är att både smugglingslagen och den föreslagna lagen om ingripanden mot rattfylleri också gäller för andra tjänstemän än kustbevakningstjänstemän. Lagarna

måste således finnas kvar, oavsett hur regleringen för Kustbevakningen utformas. Vidare skulle en överflyttning av reglerna tynga den nya lagen, samtidigt som de i vissa fall har ett smalt tillämpningsområde.

I viss annan lagstiftning finns det också särskilda bestämmelser som vi har valt att inte arbeta in. Detta gäller framför allt enstaka bestämmelser om beslag, bl.a. i jaktlagen och fiskelagen. Vi har bedömt från fall till fall om bestämmelsen bör arbetas in eller om den nya lagen istället ska innehålla en hänvisning till den andra lagstiftningen. En avgörande faktor har varit om reglerna ger befogenheter åt andra kategorier än kustbevakningstjänstemän eller om det annars finns starka skäl för en särreglering, t.ex. på grund av regleringens art.

Förslag till förordningsändringar

Vi har även utarbetat ett förslag till förordning som innehåller kompletterande bestämmelser till den nya lagen. Vi har vidare föreslagit vissa förordningsändringar som vi anser vara nödvändiga framför allt i den brottsbekämpande verksamheten. Detta ska ses mot bakgrund av att det utan dessa förslag inte går att få någon helhetsbild av hur vi har tänkt oss den nya regleringen.

Lagens huvudsakliga innehåll

Lagen är, som numera ofta är fallet, kapitelindelad och försedd med underrubriker för att underlätta tillämpningen.

Den nya lagen inleds med ett kapitel som anger lagens innehåll och ett antal definitioner. I kapitlet erinras om att det finns särskild reglering i framför allt smugglingslagen och den föreslagna lagen om ingripanden mot rattfylleri, men också i mindre utsträckning i lagen om skydd mot olyckor (se avsnitt 26.2.1).

Det andra kapitlet, som innehåller bestämmelser som är gemensamma för hela lagen, reglerar dess geografiska tillämpningsområde.

I lagens tredje kapitel finns vissa gemensamma bestämmelser som gäller dels brottsbekämpning och ordningshållning, dels kontrollverksamhet.

I de följande tre kapitlen avhandlar vi vart och ett av de tre verksamhetsområdena. I den mån det krävs gör vi tydlig skillnad mellan

myndighetens befogenheter och tjänstemannens rätt att ingripa. Avgränsningen av det direkta och indirekta verksamhetsområdet, som är en av huvudprinciperna för hur uppgifterna skiktas, återspeglas i de två kapitel där dessa aktualiseras (brottsbekämpning och ordningshållning) genom en tydlig skillnad mellan å ena sidan Kustbevakningens och dess tjänstemäns självständiga uppgifter och å andra sidan deras uppgifter som biträde åt en annan myndighet. Inom dessa kapitel ger både rubrikerna och det sätt på vilket bestämmelserna har samlats tydlig ledning för tillämpningen.

26.3 Förslaget till lag (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens innehåll

1 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* en allmän beskrivning av lagens innehåll. Redan här markeras uppdelningen mellan Kustbevakningens respektive kustbevakningstjänstemannens uppgifter. Denna uppdelning återkommer genomgående i författningen. Kustbevakningstjänsteman är den som har genomgått och godkänts vid föreskriven utbildning för att få utöva de befogenheter som anges i LKP och annan lagstiftning som rör brottsbekämpning (se Kustbevakningens arbetsordning, KBV FAR 2007:1).

Vidare görs klart att lagen inte omfattar Kustbevakningens hela verksamhet, utan avgränsas till verksamhetsgrenarna brottsbekämpning, ordningshållning samt kontroll och tillsyn.

Brottsbekämpning avser all verksamhet för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott (jfr 4 kap. 1 §). Med ordningshållning avses åtgärder för att förebygga brott eller andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten (jfr 2 § polislagen). Med kontroll och tillsyn avses fullgörandet av författningsreglerade uppgifter som har till syfte att kontrollera efterlevnaden av en viss författning eller annan bindande föreskrift. Det kan röra sig om exempelvis fiskerikontroll, miljöövervakning eller annat.

I *andra stycket* har tagits in en erinran om att det finns särregleringar i fråga om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter i smugglingslagen och i den föreslagna lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri. Skälen för att inte inarbeta dessa lagar har redovisats i avsnitt 26.2.2.

I *tredje stycket* erinras om att lagen (2003:778) om skydd mot olyckor också innehåller bestämmelser som ger en kustbevakningstjänsteman rättsliga befogenheter. En kustbevakningstjänsteman som vid en räddningsinsats fungerar som räddningsledare har rätt att – om fara för liv, hälsa eller egendom eller för skada i miljön inte lämpligen kan hindras på något annat sätt – bereda sig och medverkande personal tillträde till annans fastighet, spärra av eller utrymma områden, använda, föra bort eller förstöra egendom samt göra andra ingrepp i annans rätt, i den mån ingreppet är försvarligt med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som vållas genom ingreppet och omständigheterna i övrigt (6 kap. 2 § lagen om skydd mot olyckor). Om någon försöker hindra en sådan åtgärd kan bestämmelserna i denna lag aktualiseras. Vidare kan en räddningsledare ta personer som finns på platsen i anspråk för att delta i räddningsinsatsen, s.k. tjänsteplikt (6 kap. 1 § samma lag).

Definitioner

2 §

I paragrafen förklaras vissa grundläggande begrepp som används i lagen.

I den *första punkten* klarläggs vad som avses med det i lagen centrala begreppet *biträde*. Utöver Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans självständiga uppgifter och rätt att ingripa finns inom brottsbekämpningen och den ordningshallande verksamheten även möjlighet att agera som biträde åt en annan behörig myndighet. Såväl uppdraget som rätten att ingripa är i dessa fall latent och beroende av att en annan myndighet tar initiativ till, godkänner eller medverkar i en viss åtgärd i det enskilda fallet.

Andra punkten innehåller en definition av svenskt sjöterritorium. Definitionen hänvisar till 1 § lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium och ansluter vidare till FN:s havsrättskonvention.

I *tredje punkten* definieras begreppet fartyg. Definitionen har sin motsvarighet i 1 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300) och ansluter därmed också till definitionen av fartyg i de s.k. internationella sjövägsreglerna (1972 års konvention om internationella sjövägsregler till förhindrande av kollisioner till sjöss).

Denna definition är vidare än definitionen av motsvarande begrepp i 1 kap. 2 § sjölagen (1994:1009). Där definieras de till det övergripande begreppet fartyg underliggande begreppen skepp och båt. Med skepp avses fartyg vars skrov har en största längd av minst tolv meter och en största bredd av minst fyra meter. Annat fartyg kallas båt. Lagens definition är också vidare än den definition av begreppet fartyg som förekommer i 1 kap. 2 § vattenföroreningslagen och som i sin tur grundar sig på bakomliggande EG-rättsakter. Med fartyg avses enligt den paragrafen fartyg, svävare, undervattensfartyg, fasta eller flytande plattformar samt andra flytande anordningar som används till sjöss.

Att den vidare definitionen av begreppet fartyg används i denna lag beror på att lagen ska kunna tillämpas på bestämmelserna i sjötrafikförordningen och de internationella sjövägsreglerna. Se vidare kommentaren till 2 kap. 4 §.

Av definitionen följer att inte bara sådant som normalt inryms i begreppet fartyg, som skepp och båtar, utan även segelbrädor, kanoter, svävare och sjöflygplan, omfattas av definitionen. Även flyttbara plattformar samt vissa fasta plattformar anses i detta sammanhang utgöra fartyg; jfr 9 kap. 10 § tredje stycket sjölagen och 1 § lagen (2006:924) om Antarktis.

I *fjärde punkten*, som motsvarar 4 kap. 3 § polisförordningen (1998:1558), anges vem som vid tillämpning av lagen ska anses ha ställning som förman. Den som är förman för övriga tjänstemän kan ansvara för ett uppdrag, ett ingripande eller en viss typ av beslut. Övriga tjänstemän står som huvudregel i ett lydndsförhållande till förmannen. Härav följer också att en tjänsteman i förmansställning kan bli medansvarig för en underordnads handlingar på grund av underlåtenhet att ingripa. Definitionen hindrar inte att en person kan vara förman i det operativa arbetet och en annan i fråga om rättsliga bedömningar. Myndigheten kan genom arbetsordning, genom enskilda beslut eller på annat sätt peka ut vem som ska vara förman. Beträffande vem som är att anse som befäl, se 1 § andra stycket förordningen.

I *femte punkten* definieras begreppet hamnanläggning. Begreppet används framför allt i lagen (2004:487) om sjöfartsskydd och lagen

(2006:1209) om hamnskydd. En definition av begreppet finns i Sjöfartsverkets föreskrifter om hamnskydd (SJÖFS 2007:1). Definitionen återknyter till artikel 2 p. 11 i den i paragrafen angivna EG-förordningen. Där föreskrivs att med hamnanläggning avses ”en plats där samverkan mellan fartyg och hamn äger rum”. Hamnanläggningen kan också innefatta sådana områden som ankarplatser, väntekajer, infartsleder och även varv. Var gränserna för varje enskild hamnanläggning går måste avgöras från fall till fall (prop. 2003/04:106 s. 19). Begreppet hamnanläggning förekommer också i bl.a. sjölagen och sjötrafikförordningen, men utan att den närmare innebörden av begreppet anges.

2 kap. Lagens geografiska tillämpningsområde m.m.

Inom svenskt sjöterritorium

1 §

Paragrafen avgränsar lagens geografiska tillämpningsområde inom svenskt sjöterritorium, vilket har definierats i 1 kap. 2 §. I avsnitten 16.4 och 16.5 i den allmänna motiveringen behandlas innebörden av begreppet och lagens geografiska tillämpningsområde närmare.

Bestämmelsen avgränsar enbart tillämpningsområdet för denna lag. Finns det en avvikande geografisk reglering i en författning om kontroll eller tillsyn gäller den. Tillämpningsområdet för kontroll och tillsyn kan således avvika från reglerna i 2 kap., om kontrollförfattningen innehåller någon uttalad eller underförstådd geografisk begränsning (se vidare kommentaren till 6 kap. 6 § andra stycket). Finns det inte någon sådan begränsning gäller det geografiska verksamhetsområdet enligt denna lag. Den gäller också om den geografiska avgränsningen knyter an till Kustbevakningens verksamhetsområde.

Som huvudregel kan Kustbevakningen självständigt bedriva sådan verksamhet som lagen omfattar (se 1 kap. 1 §) inom svenskt inre vatten och på svenskt territorialhav, dvs. på svenskt sjöterritorium. Territorialhavet omfattar det utanför Sveriges landområden och inre vatten belägna vattenområdet med en bredd av tolv nautiska mil. Den närmare avgränsningen av territorialhavet regleras i 3 och 4 §§ lagen om Sveriges sjöterritorium. Kustbevakningen har därmed

ett verksamhetsområde ”till sjöss” som motsvarar vad som gäller i dag.

Verksamheten på inre vatten omfattar liksom i dag enbart vissa vattenområden. Enligt 2 § första stycket lagen om Sveriges sjöterritorium räknas till inre vatten a) insjöar, vattendrag och kanaler och b) vid kusterna belägna hamnar, bukter och vikar samt vattenområden innanför och mellan öar, holmar och skär intill räta linjer som regeringen bestämmer. Med utgångspunkt i denna geografiska avgränsning av inre vatten är lagens tillämpningsområde inskränkt på det sätt som anges i punkterna 1–4.

Enligt *punkten 1* omfattar tillämpningsområdet endast två av Sveriges insjöar, nämligen Vänern och Mälaren. I denna del motsvarar punkten vad som gäller i dag. Tillämpningsområdet omfattar också två av de största trafikkanalerna. Dessa två kanaler förbinder Kustbevakningens verksamhetsområde till havs med dess verksamhetsområde på insjöarna. Trollhätte kanal förbinder således, tillsammans med Göta älv, verksamhetsområdet i Vänern med det i Västerhavet. Södertälje kanal förbinder på motsvarande sätt verksamhetsområdet i Mälaren med det i Östersjön. Regleringen innebär att Göta älv i sin helhet ingår i verksamhetsområdet. Kustbevakningens verksamhetsområde omfattar således bara en liten del av det vattenområde som anges i 2 första stycket a) lagen om Sveriges sjöterritorium (se dock även punkten 4 nedan som tillåter verksamhet på vissa älvar och andra vattendrag).

När det gäller sådant inre vatten som anges i 2 § första stycket b) lagen om Sveriges sjöterritorium görs däremot inga inskränkningar. Den bestämmelsen motsvaras i sin helhet av *punkten 2*, som omfattar vid kusterna belägna hamnar, bukter och vikar, och *punkten 3*, som omfattar vattenområden innanför och mellan öar, holmar och skär intill räta linjer som regeringen bestämmer. Punkterna motsvarar vad som gäller i dag. I fråga om hamnar bör emellertid noteras att bestämmelsen endast omfattar hamnars vattenområden. Beträffande hamnars landområden gäller i stället 2 kap. 6 §. Se vidare den allmänna motiveringen i avsnitten 16.5.5 och 16.7.2.

I *punkten 4* anges ett antal älvar och andra vattendrag som också omfattas av lagens geografiska tillämpningsområde utöver vad som följer av punkterna 1–3. Avgränsningarna ska läsas så, att det går en tänkt linje tvärs över vattendragen från den geografiska plats som utgör gränsen för lagens tillämpningsområde uppströms älven eller vattendraget.

Punkten omfattar enbart älvar och vattendrag i norra Sverige och till stor del i glesbygdsområden där polisens närvaro är begränsad. I de delar älvarna och vattendragen inte ingår i tillämpningsområdet, kan Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman trots detta utöva myndighet i området, men då enbart som biträde åt en annan myndighet, företrädesvis polisen.

Det kan vidare erinras om att Försvarsmakten enligt förordningen (1982:756) om försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordningen) har till uppgift att bl.a. medverka vid kontroll av sjöfarten och luftfarten inom svenskt territorium (3 § IKFN-förordningen). Försvarsmakten har också bl.a. tillsyn över det utländska fisket inom Sveriges territorium (3 § 5 p). Förordningen innehåller en särskild befogenhetsreglering som omfattar anrop, prejning och visitation av fartyg inom svenskt territorium (4 och 5 §§). På begäran av Kustbevakningen kan biträde lämnas av Försvarsmakten också i andra situationer. Skyldigheten omfattar de befogenheter Kustbevakningen har i svenskt territorium i förhållande till handelsfartyg (30 §).

2 §

I paragrafen regleras lagens tillämpningsområde i de situationer där Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman biträder en annan myndighet. Verksamheten på land regleras i 6 och 7 §§.

För sådana åtgärder som Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman vidtar som författningen enligt biträde åt en annan myndighet finns inga uttryckliga geografiska begränsningar i lagen. Vid ett sådant uppdrag avgränsas lagens geografiska tillämpningsområde dels av den huvudansvariga myndighetens verksamhetsområde, dels av vilket biträde som har begärts. Kustbevakningen får inte gå utanför någondera av dessa områden. Kustbevakningens biträde i brottsbekämpande verksamhet beskrivs närmare i kommentaren till 4 kap. 17–22 §§ och biträde i den ordningshållande verksamheten i kommentaren till 5 kap. 2 och 5 §§.

Med ”annan myndighet” avses framför allt Sjöfartsverket och Fiskeriverket, men även varje annan myndighet som har en författningenlig rätt att begära Kustbevakningens biträde med sådan verksamhet som regleras i lagen.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitten 17.7.1 och 20.4, som behandlar biträdesrollen i stort.

Utanför svenskt sjöterritorium

3 §

I paragrafen regleras lagens geografiska tillämpningsområde utanför svenskt sjöterritorium. Eftersom svensk myndighet kan ha en begränsad rätt att agera utanför det svenska territoriet vid framför allt brottsbekämpning är det nödvändigt att ange ramarna för detta.

Den *första punkten* reglerar Kustbevakningens rätt att ingripa inom Sveriges ekonomiska zon och på den svenska delen av kontinentalsockeln. Regeln innebär i sak ingen förändring i förhållande till vad som anses gälla till följd av att Kustbevakningen med stöd av lagen och förordningen om Sveriges ekonomiska zon bedriver tillsyn i zonen och har rätt att utöva polisiära befogenheter vid misstanke om brott mot lagen om Sveriges ekonomiska zon (se vidare avsnitt 16.6.2). Detsamma gäller beträffande lagen och förordningen om kontinentalsockeln. Bestämmelsen har dock förtydligats på så sätt att befogenheterna enbart får utövas på den svenska delen av kontinentalsockeln.

Enligt 15 § lagen om Sveriges ekonomiska zon kan vissa brott begångna utanför det svenska sjöterritoriet lagföras i Sverige. Där föreskrivs att svensk lag ska tillämpas på en konstgjord ö, anläggning eller annan inrättning som tillkommit med stöd av lagen. I förarbetena anges att brott som har begåtts på sådana inrättningar ska lyda under svensk domsrätt (prop. 1992/93:54 s. 56). En liknande bestämmelse finns i 10 § lagen om kontinentalsockeln, enligt vilken svensk lag som huvudregel ska tillämpas inom en anläggning och säkerhetszon utanför territorialgränsen.

Punkten omfattar samtliga de verksamheter som anges i 1 kap. 1 §.

Vid sjöövervakning kan t.ex. de internationella sjövägsreglerna (se kommentaren till 1 kap. 2 §), som har införlivats i sjötrafikförordningen, tillämpas på sjötrafik med svenska fartyg inom Sveriges ekonomiska zon.

I den brottsbekämpande verksamheten kan en kustbevakningstjänsteman ingripa mot alla typer av brott (se kommentaren till 4 kap. 1 § andra stycket). Någon saklig avgränsning finns inte.

Detta innebär t.ex. att tjänstemannen kan ingripa också mot brott som normalt ligger utanför myndighetens behörighet, exempelvis våldsbrott som begås på en anläggning belägen i den ekonomiska zonen. I en sådan situation ska tjänstemannen emellertid alltid omedelbart efter ingripandet anmäla saken till åklagare. Åklagaren

får sedan avgöra om brottet ska föranleda förundersökning och vilket biträde som krävs för utredningsarbetet. Se vidare kommentaren till 4 kap. 29 §.

En annan typ av brott som kan aktualiseras inom den ekonomiska zonen är brott mot miljöbalken, t.ex. sådan dumpning av avfall enligt 15 kap. 31–33 §§ miljöbalken som inte faller in under den särskilda regleringen om utsläpp i vattenföroreningslagen. Även andra straffbestämmelser i 29 kap. miljöbalken kan aktualiseras.

Frågor rörande fiske inom den ekonomiska zonen regleras i fiskelagen och omfattas därmed också av paragrafen.

I den *andra punkten* regleras lagens geografiska tillämpningsområde på andra vattenområden utanför svenskt sjöterritorium. Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman får, om inte annat följer av 5 §, utöva myndighet utanför svenskt territorium på sätt som anges i lagen när uppgiften följer av en internationell överenskommelse eller en EG-rättsakt som binder Sverige och som ger Kustbevakningen eller dess tjänstemän rätt att utöva myndighet utanför det svenska sjöterritoriet.

Med internationell överenskommelse avses i denna bestämmelse en överenskommelse som har ingåtts efter riksdagens godkännande. Som exempel kan nämnas Gränsälvsoverenskommelsen den 16 september 1971 mellan Sverige och Finland samt den s.k. NEAFC-konventionen som gäller i Nordostatlanten (se vidare i avsnitten 7.7.1 och 7.7.2 samt beträffande NEAFC även avsnitten 3.3, 5.3.4 och 8.7). I 4 § anges vissa lagar som genomför sådana internationella överenskommelser.

Rätten för Kustbevakningen eller dess tjänstemän att utöva myndighet kan följa endera direkt av den internationella överenskommelsen eller EG-rättsakten eller av kompletterande nationella bestämmelser. Det behöver inte uttryckligen framgå av författning att Kustbevakningen är behörig myndighet. Ett utpekande i förarbetena till lagstiftningen, ett regeringsbeslut eller i annan form är tillräckligt.

En EG-rättsakt kan ge Kustbevakningen såväl en aktiv rätt att utöva myndighet som rollen som biträde åt en annan myndighet. I avsnitt 5.3.4 har vi beskrivit flera uppgifter inom EU som faller in under denna bestämmelse. Ett exempel är systemet för snabba gränsinsatsenheter, Rabit. Ett annat är att medlemsstaterna i EU inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken i vissa fall kan genomföra inspektioner på fiskefartyg i sådant vatten som ligger utanför det egna territoriet, men som ingår i gemenskapens vatten. Vissa svenska kustbevakningstjänstemän fungerar som s.k. gemenskaps-

inspektörer åt EU och kan då som huvudregel genomföra kontroller även på andra EU-staters territorier. För att fullgöra sina uppgifter som gemenskapsinspektörer har de kustbevakningstjänstemän som utför sådana uppdrag vissa befogenheter (se avsnitt 5.3.4)

Att också angränsande zon omfattas av bestämmelsen, trots att Sverige inte har inrättat någon sådan, beror på att paragrafen reglerar verksamhet i andra staters vattenområden och att dessa kan ha inrättat en angränsande zon. En kuststat kan i vissa fall, med stöd av havsrättskonventionen, ha en vidgad rätt till omedelbar förföljelse (hot pursuit) i ett sådant område. Kuststaten får förfölja och uppbringa fartyg i den angränsande zonen om sådana rättigheter kränks som inrättandet av zonen är avsett att skydda (jfr havsrättskonventionen artikel 111.1 och artikel 33).

Med ”annat område” avses bl.a. det s.k. Smutthavet i Nordostatlanten. I det området har inget enskilt land jurisdiktion, men samarbetet kring fiskerikontroller inom ramen för NEAFC ger bl.a. Sverige och Kustbevakningen rätt att utföra kontroller i området under vissa perioder. Även t.ex. en annan stats del av kontinentalsockeln faller in under bestämmelsen om en internationell överenskommelse ger behörighet där.

Bestämmelsen omfattar uttryckligen även ”fartyg som befinner sig i ett sådant område”. Skälet till detta är att flytande och vissa fasta plattformar faller in under begreppet fartyg. Sådana kan användas för t.ex. undersökning eller produktion i den ekonomiska zonen.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitt 16.6.

4 §

Paragrafen anger de författningar som innehåller särskilda bestämmelser som, utöver vad som följer av 3 §, utvidgar lagens tillämpningsområde till vissa områden utanför svenskt sjöterritorium.

Av *första punkten* framgår att fiskelagen innehåller särskilda bestämmelser som sträcker ut den lagens tillämpningsområde utanför det svenska sjöterritoriet (se 1 och 24 §§ samt 25 § femte stycket fiskelagen). Det innebär alltså att en kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa med stöd av fiskelagen geografiskt går längre än det huvudsakliga tillämpningsområdet för denna lag.

Svenskt havsfiske kan t.ex. förekomma i andra länders territorialvatten, eftersom fiskelagen även tillämpas på svenskt havsfiske

utanför den ekonomiska zonen.¹ Den gemensamma fiskeripolitiken omfattar bl.a. gemenskapsfartygens fiske i det fria havet och, inom ramen för träffade fiskeöverenskommelser, även fisket i vatten under tredje lands jurisdiktion. Valfångst regleras i punkten 2.

I *andra punkten* erinras om att det på motsvarande sätt i jaktlagen finns särskilda bestämmelser som sträcker ut den lagens tillämpningsområde utanför det svenska sjöterritoriet (se 1 § och 3 § andra stycket jaktlagen). Sverige har genom Internationella konventionen för reglering av valfångsten (valfångstkonventionen) åtagit sig att reglera valfångstverksamhet av personer eller med fartyg under svensk jurisdiktion. För att kunna uppfylla denna förpliktelse har jaktlagens tillämpningsområde utvidgats till att, i de fall som anges särskilt, omfatta även jakt från svenskt fartyg eller luftfartyg på det fria havet utanför den ekonomiska zonen (1 § andra stycket 3 jaktlagen).

Den *tredje punkten* erinrar om att sjötrafikförordningens bestämmelser angående internationella sjövägsregler sträcker ut lagens tillämpningsområde ytterligare. Enligt 1 kap. 4 § sjötrafikförordningen ska svenska fartyg rätta sig efter de internationella sjövägsreglerna och sjötrafikförordningen även utanför Sveriges sjöterritorium, om detta inte strider mot tillämplig lag i främmande stat. De internationella sjövägsreglerna och sjötrafikförordningen kan alltså gälla även för trafik med svenskt fartyg utanför Sveriges sjöterritorium och svensk ekonomisk zon.

Den *fjärde punkten* erinrar om att också vattenföreningenslagen och vattenföreningensförordningen innehåller bestämmelser som sträcker ut lagens tillämpningsområde utanför det svenska sjöterritoriet (se 2 kap. 2 § lagen och 2 kap. 5 § förordningen). I vattenföreningenslagen finns särskilda bestämmelser om olagliga utsläpp av olja m.m. som innebär att Kustbevakningen kan ingripa mot sådana utsläpp även i svensk ekonomisk zon och i Östersjöområdet. Utöver vad som sägs i lagen föreskrivs i förordningen att fartyg inte får släppa ut olja inom inre vatten, territorialhav eller ekonomisk zon som tillhör en annan medlemsstat i EU samt vidare att fartyg inte får släppa ut olja på det fria havet. Svenska fartyg får inte heller släppa ut olja inom specialområden, t.ex. Antarktisområdet.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitt 16.6.

¹ Det utvidgade tillämpningsområdet följer av artikel 1 i rådets förordning (EEG) nr 3760/92 av den 20 december 1992 om ett gemenskapssystem för fiske och vattenbruk (grundförordningen).

Särskilda bestämmelser om ingripanden mot utländska fartyg

5 §

Paragrafen innehåller en erinran om att allmänt erkända folkrättsliga grundsatser alltid ska beaktas vid ingripanden mot utländska fartyg.

Två viktiga principer, som begränsar möjligheten att ingripa mot utländska fartyg, är utländska statsfartygs immunitet och fartygs allmänna rätt till oskadlig genomfart.

Oavsett vad som i övrigt föreskrivs i lagen hindrar således immuniteten i vissa fall varje typ av ingripande, se bl.a. lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall. Vidare måste en kustbevakningstjänsteman som avser att ingripa mot ett utländskt fartyg beakta att fartyg som bär en annan stats flagg har rätt till oskadlig genomfart av svenskt territorialhav.

Även när det gäller brott och frågan om det föreligger svensk domsrätt enligt 2 kap. brottsbalken måste man skilja mellan å ena sidan svenska och å andra sidan utländska fartyg. Myndigheterna kan alltid ingripa mot svenska fartyg. Den rätten omfattar även svenska statsfartyg, eftersom deras immunitet enbart gäller i förhållande till andra stater och dess myndigheter. Rätten att ingripa mot svenska fartyg gäller även utanför svenskt sjöterritorium, så länge ingripandet inte inkräktar på en annan stats rättigheter.

I vilken utsträckning det är möjligt att ingripa mot utländska fartyg beror på om brottet har begåtts på svenskt eller utländskt territorium. Vid brott på svenskt sjöterritorium har Sverige alltid domsrätt, oavsett vilken flagg fartyget bär eller vilken nationalitet besättningen har (2 kap. 1 § brottsbalken). Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman kan således i princip alltid, om inte immunitetsreglerna aktualiseras, ingripa mot utländska fartyg som befinner sig i svenska hamnar eller på annat svenskt inre vatten.

När ett brott har begåtts utanför det svenska sjöterritoriet, men 2 kap. 3 § denna lag är tillämplig, kan en kustbevakningstjänsteman alltid ingripa mot svenska medborgare och svenskflaggade fartyg, om brottet har begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon annan som tillhörde besättningen på fartyget eller om rätten att ingripa följer av en sådan överenskommelse som anges i 3 § 2.

I fråga om fartyg som befinner sig i svenskt territorialhav regleras omfattningen av den svenska *verkställande* jurisdiktionen över utländska fartyg av i första hand havsrättskonventionen. Den folk-

rättsliga regleringen ger rätt att ingripa t.ex. om ett utländskt fartyg deltar i ombordtagning eller avlämning av handelsvaror, kontanta penningmedel eller personer på ett sätt som strider mot svensk lagstiftning inom ett begränsat antal rättsområden och lugn, ordning och säkerhet störs i enlighet med vad som preciseras i konventionen. De rättsområden som omfattas är tull, skatt, invandring och hälsovård (artikel 19.2 g). Det föreskrivs också en rätt att ingripa t.ex. om ett utländskt fartyg bedriver fiske i svenskt territorialhav (artikel 19.2 i). Det förutsätter att det inte finns någon konventionsreglering som tillåter sådant fiske. Vidare är det tillåtet att ingripa som ett led i narkotikabekämpning. En kustbevakningstjänsteman kan, om det utländska fartygets genomfart inte kan anses som oskadlig, – under förutsättning att det finns svensk jurisdiktion – ha rätt att i svenskt territorialhav ingripa mot det utländska fartyget och eventuellt gripa personer ombord på detta, eller genomföra en undersökning i anledning av brottet. Vidare kan ett sådant ingripande ske på begäran av fartygets befälhavare eller flaggstatens myndigheter. Däremot kan det uppstå situationer där det saknas svensk domsrätt om en kustbevakningstjänsteman ingriper mot ett brott på ett utländskt fartyg och gärningsmannen är utländsk medborgare (som inte heller efter brottet blivit svensk medborgare eller bosatt sig här). I praktiken kan detta t.ex. innebära att brott begångna av en utländsk medborgare på en plattform i svensk ekonomisk zon, vilken är att betrakta som ett fartyg, inte kan lagföras här i landet. Mycket grova brott omfattas dock av svensk jurisdiktion även om de har begåtts av utlänningar. Detta gäller brott med fängelse i fyra år eller däröver i straffskalan (2 kap. 3 § 7 brottsbalken). Det innebär att om en utländsk medborgare skulle göra sig skyldig till exempelvis mord, dråp, människorov, grov mordbrand eller terroristbrott, kan brottet lagföras enligt svensk lag och vid svensk domstol. Konsekvenserna av detta är att en kustbevakningstjänsteman i viss utsträckning kan ingripa i svensk ekonomisk zon med stöd av bestämmelserna i denna lag även mot en utländsk medborgare eller mot ett fartyg som bär annan stats flagg.

Den folkrättsliga utgångspunkten är att alla stater har rätt att använda det fria havet (jfr artikel 87 i havsrättskonventionen). Det innebär att en kustbevakningstjänsteman får borda och vidta åtgärder mot ett utländskt fartyg på det fria havet endast om det finns skälig anledning att misstänka att det används för sjöröveri, slavhandel eller s.k. otillåten utsändning. Detsamma gäller bl.a. om fartyget saknar eller förmodas sakna nationalitet (artikel 99 ff.).

Enligt 2 kap. 3 § 5 brottsbalken kan ett brott som har begåtts på det fria havet grunda behörighet för svensk domstol, om brottet har förövats mot en svensk medborgare, en svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot en utlänning med hemvist i Sverige.

En annan reglering som bygger på folkrättsliga principer, och som begränsar möjligheterna att tillämpa svensk lagstiftning, är lagen (1996:517) om begränsning av tillämpningen av svensk lag vad gäller vissa brott begångna på utländska fartyg (begränsningslagen). Om ett brott mot bestämmelser om förebyggande, begränsning och kontroll av förorening av den marina miljön begås på ett fartyg registrerat i en främmande stat när detta befinner sig utanför svenskt inre vatten framgår av 2 § begränsningslagen att strängare straff än böter inte får dömas ut. Detta gäller dock inte allvarliga och uppsåtliga gärningar som avser förorening i territorialhavet. Regeln återspeglas i 4 kap. 9 § andra stycket denna lag. Lagen innehåller också en särskild preskriptionsregel.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 16.6.

Områden på land

6 §

Paragrafen reglerar när lagen är tillämplig vid brottsbekämpning, ordningshållning eller kontroll och tillsyn som sker på land. Den utgör ett undantag från huvudregeln i 1 och 2 §§, som avgränsar Kustbevakningens geografiska verksamhetsområde till vissa vattenområden. Punkterna 1 och 2 tar sikte på Kustbevakningens självständiga uppdrag. Punkten 3 gäller enbart när myndigheten i ett enskilt fall biträder en annan myndighet.

Enligt den *första punkten* sträcks lagens tillämpningsområde ut till att gälla på land i de fall detta följer av en särskild författning. Ett exempel är lagen (2006:263) om transport av farligt gods. Med stöd av den lagen övervakar Kustbevakningen transport av farligt gods huvudsakligen inom hamnars landområden. Kustbevakningen både utövar tillsyn enligt lagen och kan ingripa mot brott mot lagen. Ett annat exempel är den föreslagna lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleri som träder i kraft den 1 juli 2008 (se prop. 2007/08:53). Bestämmelsen kan också aktualiseras t.ex. när Kustbevakningen med stöd av utlänningslagen (2005:716) kontrollerar passhandlingar av och i

anslutning till sjötrafiken. Det framgår av respektive författning och tillämpningsbestämmelserna till dessa i vilken utsträckning verksamhet får bedrivas på land.

En annan kategori av bestämmelser som omfattas av första punkten är de processuella reglerna om rätten att inleda och bedriva förundersökning. Genom dessa har Kustbevakningen uppgifter som i många fall enbart kan utföras på land. Som exempel kan nämnas att rättegångsbalkens och förundersökningskungörelsens allmänna regler om när, var och hur förhör ska hållas kan innebära att man måste välja en förhørsplats i land. Ett annat exempel är delgivning som givetvis måste ske där personen befinner sig.

Vidare förutsätter viss typ av övervakning att kustbevakningstjänstemän kan gå i land på öar och skär. Man måste t.ex. kunna kontrollera om en båt som påträffas inom ett fågelskyddsområde är övergiven eller om det finns personer i land som har överträtt ett förbud mot landstigning. Likaså måste en kustbevakningstjänsteman kunna gå i land för att kontrollera att det inte finns spår av annan otillåten verksamhet inom sådana områden eller gå i land på en ö för att kontrollera passagera på en utländsk båt som ligger förtöjd.

Den *andra punkten* gäller enbart för Kustbevakningens kontroll- och tillsynsverksamhet. I de fall där det geografiska området till följd av en författningens överenskommelse med annan myndighet också omfattar land får Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman utöva myndighet även på de landområden som särskilt anges. Punkten är tillämplig exempelvis om Tullverket begär Kustbevakningens medverkan vid tullkontroll på annan plats än i ett hamnområde eller om Fiskeriverket begär biträde med viss fiskerikontroll i land.

Kravet på att det ska finnas stöd i författning för Kustbevakningens medverkan har tillkommit för att markera att lagens befogenheter gäller endast i de situationer där statsmakterna har angett att Kustbevakningen får utöva viss typ av kontroll.

Den *tredje punkten* omfattar Kustbevakningens biträde åt annan myndighet med en viss åtgärd. En grundläggande förutsättning är att det är fråga om sådant biträde som regleras i denna lag eller annan författning. Den närmare avgränsningen av uppdraget är helt beroende av dels verksamhetsområdet för den myndighet som Kustbevakningen biträder, dels åtgärden som myndigheten har begärt biträde med. Kustbevakningen får inte gå utöver någondera av dessa.

Med annan myndighet avses inte enbart brottsbekämpande myndigheter, dvs. polismyndigheter, Tullverket eller åklagare, utan även andra myndigheter som t.ex. Fiskeriverket och Sjöfartsverket.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 16.7 och beträffande biträde åt en annan myndighet också till viss del i avsnitt 17.7.

7 §

Paragrafen reglerar sådana ingripanden mot brott som påbörjas eller avslutas på land.

Enligt *punkten 1* är det en förutsättning att den *händelse* som ligger till grund för ingripandet omfattas av lagens geografiska verksamhetsområde såsom detta avgränsas i 1–4 §§. För att paragrafen ska vara tillämplig krävs vidare, enligt *punkten 2*, att det är fråga om brott som omfattas av bilagan till lagen. Båda förutsättningarna ska vara uppfyllda.

Bestämmelsen tar sikte på de situationer där det är nödvändigt att ta med en uppgift i land för att kunna fullgöra den. En sådan situation kan vara att hålla förhör med någon som från en brygga har iakttagit ett brott. Bestämmelsen är också tillämplig om en uppgift av säkerhetsskäl bör utföras i land i stället för på ett fartyg. Som exempel kan nämnas hastighetsmätning med laser, där det ibland kan vara lämpligare att mäta från land ut mot vattnet om hastighetsbegränsningen t.ex. avser en trång passage.

Bestämmelsen kan också tillämpas om ett ingripande påbörjas till sjöss, t.ex. om föraren av en båt ertappas med att köra för fort, men denne flyr upp på land för att undkomma kustbevakningstjänstemännen. Om den misstänkte förföljs utan avbrott kan ingripandet ske med stöd av denna bestämmelse. Ingripandet kan i annat fall eventuellt aktualisera en tillämpning av bestämmelsen i 4 kap. 20 § och ger då en kustbevakningstjänsteman rätt att ingripa som biträde åt annan myndighet om ett beslut inte utan väsentlig olägenhet kan avvaktas.

Paragrafen ger däremot inte något stöd för att bedriva fysisk spaningsverksamhet på land eller för att utföra allmänt brottsförebyggande arbete på landområden. Denna begränsning följer av att rätten att påbörja eller avsluta ett ingripande på land har knutits till att en viss händelse inträffar inom det geografiska verksamhetsområdet till sjöss (inom eller utanför svenskt sjöterritorium).

Paragrafen ger heller inte stöd för verksamhet som inte syftar till ett ingripande mot eller utredning av ett konkret brott. Bestämmelsen hindrar dock inte Kustbevakningen från att bedriva under rättelseverksamhet eller vad som brukar kallas inre spaning. I likhet med en polisman eller tulltjänsteman har, som tidigare nämnts, en kustbevakningstjänsteman inte några rättsliga befogenheter vid sådan verksamhet.

Av punkten 2 följer att bestämmelsen inte gäller vid kontroll och tillsyn. I vilken utsträckning en kustbevakningstjänsteman har rätt att ingripa på land i sådan verksamhet regleras i den författning som ligger till grund för kontrollen, se kommentaren till 6 § 2 och 6 kap. 6 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 16.7.

3 kap. Allmänna bestämmelser

Brottsbekämpning och ordningshållning

Allmänna principer för ingripanden

1 §

Paragrafen reglerar de allmänna principer som ska beaktas vid all brottsbekämpande och ordningshållande verksamhet som utförs med stöd av lagen. Bestämmelsen har utformats efter mönster av 8 § polislagen (1984:387). I 6 kap. 1 § finns en motsvarande bestämmelse om krav på proportionalitet vid kontroll och tillsyn.

I *första stycket* kommer legalitets-, behovs- och proportionalitetsprinciperna till uttryck. En kustbevakningstjänsteman är alltid, inför varje typ av åtgärd, skyldig att ta ställning till – förutom att ingripandet är författningens enligt – dels om den tilltänkta åtgärden är nödvändig, dels att de skador och olägenheter som ingripandet kan medföra för ett motstående intresse inte står i missförhållande till syftet med ingripandet. Behovet av åtgärden ska således vägas mot de nackdelar denna kan ha för enskilda. Proportionalitetsprincipen är framför allt viktig vid verkställigheten av en beslutad åtgärd och får särskilt stor betydelse när en tjänsteman använder tvångsmedel. När en kustbevakningstjänsteman ska verkställa en tvångsåtgärd som någon annan har beslutat, är han eller hon skyldig att ta ställning till om åtgärden kan genomföras på det sätt som

har planerats och att, om så inte är fallet, samråda med beslutsfattaren.

I *andra stycket* tydliggörs att det första stycket i paragrafen inte kan åberopas som en självständig grund för ingripanden som begränsar medborgarnas fri- och rättigheter enligt regeringsformen. En kustbevakningstjänsteman måste ha ett direkt författningsstöd för ett ingripande som begränsar någon av de grundläggande fri- och rättigheter som anges i 2 kap. regeringsformen. Dessa fri- och rättigheter omfattar bl.a. skydd mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt skydd mot frihetsberövande och andra inskränkningar i rörelsefriheten. Det innebär t.ex. att ett omhändertagande måste ha ett klart och tydligt stöd i denna lag eller i annan författning och dessutom, enligt första stycket, föregås av en prövning av om ingripandet, såväl beslutet som verkställigheten, står i överensstämmelse med de allmänna principerna.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitt 19.3.

Medel för att genomföra en tjänsteåtgärd

2 §

Denna paragraf, som reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att använda våld i tjänsteutövningen, överensstämmer i sak med en polismans rätt att enligt 10 § polislagen utöva våld för de angivna ändamålen. Rättspraxis och uttalanden angående den paragrafen kan ge vägledning för tillämpningen även av denna bestämmelse.

Paragrafen utgår från att våld får tillgripas när detta ingår som ett nödvändigt led i tjänsteutövningen, om det inte finns några alternativa medel och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Våldet kan riktas både mot person och mot egendom. Det kan röra sig om lättare eller kraftigare beröring av annan med händer, fötter eller hela kroppen, t.ex. knuffande, ryckande i eller fasthållande av någon. Som våld räknas t.ex. också en åtgärd som består i att man griper tag i någons hals eller att man fattar tag i en persons händer och käke för att framtvinga eller förhindra att han handlar på ett visst sätt (jfr JO 1993/94 s. 148 och 1998/99 s. 107).

I *första stycket* preciseras i ett antal punkter rätten att använda våld. Punkterna 1–4 motsvarar vad som gäller i dag för en kustbevakningstjänsteman medan punkterna 5 och 6 är nya.

Enligt *punkten 1* får våld användas om kustbevakningstjänstemannen möts med våld eller hot om våld. Det vanligaste torde vara att personen tar till våld för att undkomma eller hotar med fysiskt våld genom att rikta ett vapen eller annat tillhygge mot tjänstemannen. Ett ingripande får grundas redan på ett befarat handlande. Kustbevakningstjänstemannen har alltså rätt att ingripa om han eller hon utsätts för enbart verbalt hot om våld.

Det krävs inte att tjänsteåtgärden ska vara av visst slag. Det är därför i och för sig möjligt att undantagsvis använda våld när ett uppdrag som annars inte får genomföras tvångsvis ska utföras, t.ex. om en kustbevakningstjänsteman genomför ett delgivningsuppdrag.

Punkten 2 reglerar våldsanvändning vid laga frihetsberövande. Därmed avses inte bara gripande utan även omhändertagande. Våld får användas dels om personen försöker undkomma utan att ta till våld, t.ex. springer från platsen, dels när tjänstemannen annars möts av motstånd när frihetsberövandet ska verkställas.

Rätten att använda våld enligt denna punkt avser inte i första hand situationer där någon gör motstånd med våld, eftersom en kustbevakningstjänsteman då har rätt att använda våld redan med stöd av punkten 1. Vad som närmast åsyftas är s.k. passivt motstånd, bestående i att någon som ska omhändertas spjånar emot eller genom sin kroppstyngd omöjliggör för kustbevakningstjänstemannen att verkställa omhändertagandet (prop. 1983/84:111 s. 94 och 97). Rätten att använda våld gäller inte enbart motstånd från den som ska omhändertas, utan också om det är en tredje person som hindrar verkställandet av ett omhändertagande eller annat frihetsberövande.

En förutsättning för att en kustbevakningstjänsteman ska kunna använda våld är att denne "möts av motstånd". Detta innebär att motståndet måste ha manifesterats på något sätt. Enbart ett befarat motstånd ger inte rätt att utöva våld med stöd av bestämmelsen (se JO 1998/99 s. 107).

Punkten 3 reglerar rätten att använda våld i en pågående eller överhängande situation av nödkaraktär. Bestämmelsen förutsätter inte att kustbevakningstjänstemannen möts av våld eller motstånd. Det som i en nödliknande situation kan aktualisera våldsanvändning är behovet av att avvärja en straffbelagd handling eller fara för liv, hälsa eller värdefull egendom eller för omfattande skada i miljön. Våld kan mycket sällan bli aktuellt vid fara som inte riktar sig mot någon person.

Punkten kan t.ex. aktualiseras om en kustbevakningstjänsteman under ett sjöövervakningsuppdrag uppmärksammar att en person

ombord på en båt hotar en tredje person med ett skjutvapen och det inte föreligger en nödsituation. Så kan också vara fallet om en person hotar att begå självmord genom att spränga sin motorbåt i luften i en hamn, där det finns andra båtar, och kustbevakningstjänstemännen behöver ingripa med våld för att betvinga personen.

Även en straffbar underlåtenhet, t.ex. vägran att avlägsna sig från ett fartyg trots uppmaningar från befälhavaren, kan aktualisera tillämpning av bestämmelsen. Med hänsyn till proportionalitetsprincipen bör det i princip vara uteslutet att ingripa med våld, om den som ingripandet riktar sig mot inte gör motstånd.

Punkten 4 reglerar rätten att bruka våld vid framför allt sådana straffprocessuella tvångsmedel som regleras i rättegångsbalken. Den är tillämplig i fråga om beslag och annat omhändertagande av föremål (t.ex. förvar), husrannsakan, kroppsvisitation (oavsett syftet med denna) samt kroppsbesiktning eller ”annan liknande åtgärd” (exempelvis ögonundersökning enligt lagen [1999:216] om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken).

Rätten att bruka våld mot person med stöd av denna punkt är emellertid begränsad. Av andra stycket följer att våld får brukas endast om kustbevakningstjänstemannen möts av motstånd.

För att reglerna om rätt att använda våld vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning ska framstå som meningsfulla måste man enligt JO som passivt motstånd kunna betrakta redan en vägran av den som ska bli föremål för åtgärden att medverka på det sätt som krävs för att denna ska kunna genomföras. Den misstänkte måste dock ges en reell möjlighet att efterkomma uppmaningen. Våld får således tillgripas först sedan det framgått att personen inte kommer att medverka (JO 1998/99 s. 107).

Punkten 5 reglerar rätten att använda våld när ett fartyg, fordon eller annat transportmedel ska stoppas för att man ska ingripa mot någon som färdas i detta och omfattar vidare våldsanvändning vid kontroll av ett fartyg eller fordon eller dess last. Den är t.ex. tillämplig vid misstanke om rattfylleri eller när ett fartyg stoppas på grund av misstanke om smuggling.

Hur mycket våld som får utövas och vilka tekniska hjälpmedel som kan användas får med hänsyn till proportionalitetsprincipen avgöras beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.

Punkten 6 reglerar situationer där en särskild författning ger en kustbevakningstjänsteman rätt att, i någon av de verksamheter lagen omfattar, bereda sig tillträde till en byggnad, ett rum eller ett område. Den reglerar också våldsanvändning när en kustbevaknings-

tjänsteman spärrar av ett rum eller ett område. Rätten att bruka våld mot person med stöd av denna punkt är emellertid begränsad. Av andra stycket följer att våld får förekomma endast om kustbevakningstjänstemannen möts av motstånd när tjänsteåtgärden ska genomföras. Ett exempel är om någon med våld försöker hindra att kustbevakningstjänstemän tar sig in i maskinrummet eller i en hytt på ett fartyg för att gripa eller omhänderta någon eller för att göra husrannsakan där.

Som angetts ovan begränsas i *andra stycket* rätten att tillgripa våld vid vissa tvångsångripanden (första stycket 4) och andra tvångsåtgärder (första stycket 6) till sådana situationer där kustbevakningstjänstemannen eller den tjänsteman han eller hon biträder möts av motstånd.

I *tredje stycket* erinras om att det finns bestämmelser i 24 kap. brottsbalken som också reglerar rätten att använda våld. I första hand avses regeln om nödvärn i 24 kap. 1 §. Det är emellertid viktigt att notera att laga våldsanvändning enligt den paragraf som nu diskuteras ska vara försvarlig, medan nödvärnsregeln i 24 kap. 1 § brottsbalken för straffrihet förutsätter att våldet är uppenbart oförsvarligt. Rätten att använda våld med stöd av punkterna 1–6 ovan är således mera begränsad än nödvärnsrätten.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 19.4.

3 §

Paragrafen, som i huvudsak motsvarar 19 § första stycket polislagen, ger en kustbevakningstjänsteman rätt att göra kroppsvisitation dels av säkerhetsskäl när en person ska gripas, omhändertas eller avlägsnas (skyddsvisitation), dels när det behövs för att fastställa identiteten på den som ingripandet avser (visitation i identifieringssyfte). Bestämmelsen innebär en viss utvidgning av visitationsrätten, som tidigare enbart omfattat skyddsvisitation.

Med kroppsvisitation avses här detsamma som i 28 kap. rättegångsbalken. Det innebär att den undersöktes kläder kan sökas igenom i de syften som bestämmelsen anger. Kustbevakningstjänstemannen kan känna såväl utanpå kläderna som i fickor och liknande. Kroppsvisitation kan också användas för att söka igenom väskor och liknande föremål, som den undersökte bär på sig, t.ex. en ryggsäck. Även sådana saker som paket, bagagelådor och barnvagnar, som någon har med sig, kan undersökas med stöd av paragrafen (jfr prop. 1993/94:24 s. 41).

Den *första punkten* reglerar skyddsvisitation. Sådan visitation får bara förekomma när någon grips, omhändertas eller avlägsnas och det finns lagstöd för åtgärden. Visitationen ska dessutom vara nödvändig av säkerhetsskäl. Syftet är normalt att skydda den omhändertagne från att skada sig själv eller att skydda de tjänstemän som ingriper. Med ”farliga föremål” i första punkten avses verktyg eller andra föremål med vilka personen kan skada sig själv, kustbevakningstjänstemannen eller annan. Det kan t.ex. vara fråga om skjutvapen eller stickvapen men även andra föremål som kan användas för att skada en person. Dessutom likställs ”farliga ämnen” med farliga föremål (Nils-Olof Berggren och Johan Munck, Polislagen, En kommentar, 6 uppl., 2007, s. 132). Som exempel på det sistnämnda kan nämnas frätande eller explosiva ämnen.

Den *andra punkten* reglerar kroppsvisitation i identifieringssyfte. Sådan visitation får, i likhet med skyddsvisitation, bara företas när någon grips, omhändertas eller avlägsnas. Åtgärden ska dessutom vara nödvändig för att fastställa identiteten på en person som antingen vägrar att lämna uppgift om sin identitet eller kan antas lämna oriktiga uppgifter. Enbart det förhållandet att en person inte visar upp en legitimationshandling, eller uppger att han eller hon inte har någon sådan handling med sig, är inte grund för visitation. Åtgärden kan vara motiverad exempelvis om det annars finns grund att frihetsberöva vederbörande enligt 24 kap. 2 § rättegångsbalken för bristfällig identifiering. I den ordningshållande verksamheten torde bestämmelsen om kroppsvisitation i identifieringssyfte ibland kunna användas för att undvika ett omhändertagande av en person som stör ordningen, t.ex. om det är fråga om en ung person som i stället kan tas om hand av sin vårdnadshavare.

Om bestämmelsen inte ger utrymme för visitation i identifieringssyfte kan det eventuellt finnas grund att gripa vederbörande. Det förutsätter att kraven för häktning enligt 24 kap. 2 § 1 rättegångsbalken är uppfyllda.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitten 19.5 och 20.10.1.

4 §

Paragrafen, som reglerar möjligheten att använda fängsel, motsvarar i sak bestämmelserna 15 § lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. och 10 a § polislagen. Den förstnämnda

bestämmelsen gäller redan i dag i Kustbevakningens verksamhet när någon berövas friheten.

I *första stycket* anges i två punkter i vilka situationer fängselbeläggning är tillåten. I båda fallen krävs det att personen är gripen, anhållen eller häktad för brott. Enligt den *första punkten* får fängsel användas under transport eller annan vistelse utanför förvaringslokalen, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Ett exempel på när bestämmelsen kan tillämpas är om en frihetsberövad person ska transporteras i båt och det av hänsyn till bemanningen ombord, vädret eller annan omständighet är nödvändigt att av säkerhetsskäl begränsa personens rörelsefrihet. Enligt den *andra punkten* får fängsel även i övrigt användas för att betvinga våldsamt uppträdande, om andra medel är otillräckliga och åtgärden är oundgängligen nödvändig med hänsyn till den frihetsberövades eller annans säkerhet till liv eller hälsa. Tillämpningen av den punkten förutsätter i princip att den frihetsberövade är så våldsam eller självdestruktiv att uppgiften inte kan lösas på annat sätt än genom fängselbeläggning.

Fängselbeläggning innebär för den frihetsberövade ett ytterligare ingrepp i den personliga integriteten. Åtgärden får därför vidtas först sedan det efter noggrant övervägande har konstaterats att den är nödvändig, se kommentaren till 1 §. Vidare ska åtgärden dokumenteras (se tredje stycket).

Av *andra stycket* följer att även en omhändertagen person kan beläggas med fängsel, om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda. Detsamma gäller den som hämtas till förhör. Proportionalitetsprincipen i 1 § innebär dock att det krävs betydligt starkare skäl för att belägga den som inte är gripen, anhållen eller häktad med fängsel.

Tredje stycket föreskriver att beläggning med fängsel ska dokumenteras i protokoll. För protokolleringen gäller vad som föreskrivs i 5 §. I tre punkter anges vilka uppgifter därutöver ett fängselprotokoll ska innehålla. Det ska anges vilken typ av fängsel som har använts, tidpunkten för när fängslet sattes på respektive togs av samt skälen för åtgärden.

Det är av stor vikt att fängselprotokollen upprättas i varje enskilt fall och att skälen för åtgärden redovisas tydligt. Det är också från rättsäkerhetssynpunkt väsentligt att den tjänsteman som upprättar ett sådant protokoll för in alla väsentliga uppgifter (jfr Justitieombudsmannens beslut 2007-06-19, dnr 2045-2007).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitten 19.4.2 och 20.10.2.

*Dokumentation***5 §**

Paragrafen, som innehåller en generell regel om dokumentation, har stor betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt. Bestämmelsen har utformats efter mönster av 27 § polislagen. De flesta regler om skyldighet att dokumentera beslut eller verkställighet av tvångsmedel finns dock, som framgår av tredje stycket, i rättegångsbalken.

Enligt *första stycket* ska protokoll över gripande och över åtgärd som innebär avvisande, avlägsnande eller omhändertagande upprättas. I stycket anges också i ett antal punkter vad protokollet ska innehålla. Dokumentationen fyller inte bara funktionen att redovisa vad som har förekommit utan fungerar dessutom som ett stöd för själva beslutet. Tjänstemannen förmås på ett strukturerat sätt tänka efter vilket rättsligt stöd som finns för åtgärden.

I *andra stycket* anges vem som är ansvarig för protokolleringen. Frågan om vem som är att anse som förman regleras i 1 kap. 2 §. Den enskilde tjänstemannen ansvarar för att de initiala uppgifterna dokumenteras, dvs. vem som har fattat beslutet, grunden för beslutet och när detta har fattats. Övriga uppgifter ska förmannen dokumentera.

I *tredje stycket* erinras om att skyldigheten att dokumentera beslag (27 kap. 13 § rättegångsbalken), husrannsakan (28 kap. 9 § rättegångsbalken) samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning (28 kap. 9 och 13 §§ rättegångsbalken) regleras i rättegångsbalken. En motsvarande regel om protokollering av förvar har föreslagits i prop. 2007/08:68. Vidare erinras om att smugglingslagen innehåller från rättegångsbalken avvikande regler om dokumentation.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns sist i avsnitt 18.4.

Kontrollverksamhet**6 §**

Paragrafen reglerar användning av våld som ett nödvändigt led i kontroll- och tillsynsverksamhet. Normalt föreligger det inte någon rätt att använda våld för att genomföra olika typer av kontroller. Kontrollförfattningar föreskriver däremot ofta skyldighet

för den kontrollerade att medverka på visst sätt. I paragrafen ges dock en kustbevakningstjänsteman rätt att i fyra situationer använda våld enligt de närmare förutsättningar som anges i 2 §.

Den första är om tjänstemannen själv möts med våld eller hot om våld (jfr 2 § första stycket 1).

Den andra är om tjänstemannen ska avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme eller verkställa eller biträda vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan liknande åtgärd, vid beslag eller annat omhändertagande av egendom eller vid husrannsakan (jfr 2 § första stycket 4). Sådana åtgärder kan aktualiseras bl.a. vid tullkontroll eller ingripanden enligt lagstiftningen om sjöfartsskydd.

Den tredje är om en tjänsteman med laga stöd ska stoppa ett fartyg, ett fordon eller något annat transportmedel eller kontrollera ett fartyg eller fordon eller dess last (jfr 2 § första stycket 5). Sådana åtgärder kan vara nödvändiga bl.a. vid rutinmässig kontroll av nykterheten eller kontroll av farligt gods.

Den fjärde är om tjänstemannen annars med stöd i lag ska bereda sig tillträde till, spärra av, tillstänga eller utrymma byggnad, rum eller område (jfr 2 § första stycket 6). Detta kan aktualiseras bl.a. vid tullkontroll.

Ytterligare bestämmelser om rätt att använda våld, generellt eller i en viss situation, finns i några kontrollförfattningar. Se exempelvis 6 kap. 2 § tullagen (2000:1281), som gäller generellt för tullkontroll.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 21.13.8.

4 kap. Brottbekämpning

Det självständiga verksamhetsområdets sakliga omfattning

1 §

Paragrafen, som delvis är uppbyggd efter mönster av 2 § polislagen, anger i *första stycket* huvudgrenarna i Kustbevakningens brottbekämpande verksamhet. Uppräkningen av uppgifter är uttömmande. Därför krävs det att en uppgift kan inordnas under någon av de angivna kategorierna för att Kustbevakningen ska ha rätt att självständigt ingripa mot brott som anges i bilagan till lagen. Bilagan innehåller en uppräkningslista av de författningar, eller delar av författningar,

som ingår i myndighetens direkta verksamhetsområde. Bilagan utgör således ramen för all självständig brottsbekämpande verksamhet, om inte annat sägs.

Punkten 1 avser i första hand spaningsverksamhet och under rättelseverksamhet. Med underrättelseverksamhet avses insamling, bearbetning och analys av information för att klarlägga om brottslig verksamhet utövas eller har utövats, utan att det är fråga om en förundersökning. Inom detta område har en kustbevakningstjänsteman för närvarande inga rättsliga befogenheter. Däremot har man rätt att behandla personuppgifter enligt förordningen (2003:188) om behandling av personuppgifter inom Kustbevakningen.

Uttrycket brottslig verksamhet används för att markera att verksamheten, i motsats till brottsutredning och brottsbeivrande, inte behöver avse konkreta brott.

Den sjöövervakning som Kustbevakningen kontinuerligt bedriver, i syfte att upptäcka och förhindra brott, genom att med fartyg patrullera områden till sjöss, men också flygövervakning, är exempel på uppgifter som omfattas av bestämmelsen.

Det brottsförebyggande arbetet kan också, på samma sätt som för polisen, bestå bl.a. i information till allmänheten (t.ex. om trafikregler till sjöss) och kontakter med andra myndigheter för att effektivisera inriktningen av arbetet (exempelvis diskussion med naturvårdande myndigheter om vad som ska prioriteras inom miljöövervakningen).

Punkterna 2 och 3 avser de arbetsområden inom vilka en kustbevakningstjänsteman har rättsliga befogenheter att ingripa i första hand med stöd av rättegångsbalken. *Punkten 3* avser uppgiften att inleda och bedriva förundersökning om brott.

Punkten 4 omfattar uppgiften att utfärda förelägganden om ordningsbot.

Vidare framgår att Kustbevakningen i vissa fall kan agera självständigt även inom ramen för biträde i en förundersökning. Detta beror på att en åklagare kan ge myndigheten i uppdrag att se till att vissa förundersökningsåtgärder genomförs.

Av *andra stycket* framgår att Kustbevakningen har ett generellt mandat att ingripa mot brott i den svenska ekonomiska zonen och på den svenska delen av kontinentalsockeln. Av hänvisningen till 2 kap. 3 § 2 framgår att Kustbevakningen har motsvarande rätt att ingripa mot brott inom de områden som anges där. Hänvisningen till 2 kap. 5 § innebär att allmänt erkända folkrättsliga grundsätser, t.ex. immunitet, kan hindra ett ingripande. Detta utvecklas närmare

i kommentaren till den bestämmelsen. Hänvisningen till 2 kap. 6 § erinrar om att Kustbevakningens befogenheter på land är begränsade på det sätt som anges i den paragrafen.

I *tredje stycket* klargörs att en kustbevakningstjänsteman i allt väsentligt stödjer sina befogenheter att ingripa mot brott på de bestämmelser som finns i kapitlet. Eftersom det finns ett antal författningar som kan ge andra befogenheter har en hänvisning gjorts till dessa.

Kustbevakningens självständiga uppgift

Inleda förundersökning

2 §

I paragrafen regleras Kustbevakningens rätt att inleda förundersökning om brott mot någon av de författningar som anges i bilagan till lagen. Frågan om myndigheten har rätt att fortsätta att bedriva förundersökningen regleras också. Paragrafen har utformats efter mönster av 23 kap. 3 § rättegångsbalken och 11 kap. 4 § vattenföreningenslagen.

I *första stycket* första meningen preciseras myndighetens rätt att inleda förundersökning. Den gäller enbart brott som anges i bilagan till lagen. Dessutom ska brottet ha begåtts inom Kustbevakningens geografiska område så som detta definieras i 2 kap.

De grundläggande reglerna om förundersökning finns i 23 kap. rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen (1947:948). Förundersökning ska enligt 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. En förundersökning ska enligt 23 kap. 4 § rättegångsbalken bedrivas objektivt och med tillbörlig hänsyn till de berörda. Kravet på objektivitet gäller också när ställning tas i frågan om förundersökning ska inledas.

Tröskeln för att inleda förundersökning har satts lågt. Det räcker med att det förekommer anledning till misstanke om brott. En förundersökning kan således inledas på mycket vaga misstankar så snart dessa avser något som kan vara ett brott (JO 1953 s. 107). Misstanken måste avse en konkret brottslig gärning, men det är inte nödvändigt att man känner till brottets alla detaljer och inte

heller exakt när det har förövats (JO 2000/01 s. 178 och Per-Olof Ekelöf, SvJT 1982 s. 658).

Även om Kustbevakningen inte direkt omfattas av bestämmelserna i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) måste denna reglering beaktas också, vilket utvecklas närmare i kommentaren till 12 §. I detta sammanhang bör bl.a. 3 § LUL nämnas, som föreskriver att en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år alltid ska ledas av åklagare, om den unge är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader.

Av första stycket andra meningen följer att inte bara rättegångsbalken, utan också reglerna i förundersökningskungörelsen och andra tillämpningsförfattningar gäller för Kustbevakningens verksamhet. Hänvisningen innebär att en förundersökningsledare vid Kustbevakningen inte bara har rätt, och skyldighet, att inleda förundersökning, utan även får lägga ned förundersökningen enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken i de fall där det inte är fråga om ett beslut som ska fattas av åklagare, t.ex. på grund av reglerna i LUL.

En förundersökningsledare vid Kustbevakningen får också besluta om förhör med var och en som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen (23 kap. 6 § rättegångsbalken) och besluta om kvarhållande för förhör (23 kap. 9 § rättegångsbalken). En person som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar eller i undantagsfall tolv.

Förundersökningsledaren får vidare besluta om vissa tvångsmedel, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, t.ex. husrannsakan och beslag.

En annan uppgift som åligger förundersökningsledaren är att se till att utredningsarbetet dokumenteras. Närmare bestämmelser om förundersökningsprotokoll finns i 20–23 §§ förundersökningskungörelsen. Av denna reglering följer bl.a. att använda memorialanteckningar bör få slutlig avfattning efter hand som förundersökningen fortskrider och att det av protokollet ska framgå vem som är undersökningsledare, vem som har varit förhørsledare och vem som har sammanställt protokollet.

Även vissa andra bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken kan vara tillämpliga. Detta beror ytterst på dels i vilken utsträckning de brott som Kustbevakningen upptäcker anses vara av enkel beskaffenhet, vilket utvecklas närmare nedan, dels förhållandena i den enskilda förundersökningen.

I *andra stycket* regleras åklagarinträde. Bestämmelsen inskränker Kustbevakningens möjligheter att bedriva förundersökning. Den har utformats efter vad som gäller i fråga om en polismyndighets respektive Tullverkets rätt att bedriva förundersökning.

Har en förundersökning inletts av Kustbevakningen ska enligt huvudprincipen ledningen övertas av åklagaren så snart någon skäliga kan misstänkas för brottet. Undantag görs dock för brott av enkel beskaffenhet. Utredningen i ett ärende av enkel beskaffenhet kan alltså slutföras av Kustbevakningen, om inte omständigheterna är sådana att åklagaren av andra skäl ska överta ledningen. Ett sådant skäl kan, som tidigare nämnts, vara att gärningsmannen är under 18 år.

Det har inte ansetts lämpligt att i rättegångsbalken eller annan författning i detalj reglera vad som är brott av enkel beskaffenhet eller när det annars finns särskilda skäl för åklagaren att överta ledningen. Detta får i stället avgöras från fall till fall. Av betydelse är bl.a. om utredningen är av rutinmässig karaktär och hur juridiskt komplicerade frågorna är (prop. 1957:9 s. 6). Omständigheterna i övrigt kan också vara sådana att åklagaren bör överta ledningen av förundersökningen, t.ex. om kvarstad aktualiseras eller om det rör sig om en psykiskt sjuk person (a. prop. s. 7). Viss ledning kan hämtas av de allmänna råd som riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen har utfärdat i samråd.² Dessa innehåller bl.a. en uppräkningslista av måltyper som generellt anses vara av enkel beskaffenhet. Vidare anges en rad situationer där åklagaren av andra skäl bör överta ledningen, t.ex. därför att det krävs beslut av domstol.

Om åklagaren och Kustbevakningen har olika uppfattning om ett visst brott är av enkel beskaffenhet, är det åklagaren som avgör frågan.

Vid ingripanden mot utländska fartyg som befinner sig utanför inre vatten föreligger ofta särskilda skäl för åklagaren att ta över förundersökningen (prop. 2000/01:139 s. 183). Förundersökningarna är i de fallen ofta komplicerade, om det inte är fråga om brott som kan beivras genom ordningsbot eller strafföreläggande. När brott har begåtts på ett utländskt fartyg kompliceras bilden ofta av att gärningsmannen är utlänning. Då måste också förordningen (1993:1467) med bemyndigande för riksåklagaren att förordna om väckande av åtal i vissa fall beaktas. Med stöd av den lagen bemyndigas riksåklagaren att enligt 2 kap. 5 eller 5 a § brottsbalken för-

² Det s.k. fördelningscirkuläret, ÅFS 2005:9 (senast ändrad genom ÅFS 2007:4) och RPSFS 2007:2, FAP 403-5.

ordna om åtal för bl.a. brott mot fiskelagen, som har begåtts av en utländsk medborgare i Sveriges ekonomiska zon, eller brott mot vattenföroreningslagen, som har begåtts av en utländsk medborgare i Sveriges ekonomiska zon eller inom inre vatten, territorialhav eller ekonomisk zon som tillhör en annan medlemsstat i EU eller på det fria havet.

Frågan om åklagarinträde behandlas främst i avsnitt 17.6.3.

Rätten att bedriva förundersökning innebär inte någon absolut skyldighet för Kustbevakningen. Myndigheten har alltid rätt att lämna över en förundersökning till åklagare. Ett sådant överlämnande kan ske när som helst under handläggningen. Åklagare kan dessutom alltid överta förundersökningsledningen, oavsett om det finns någon misstänkt eller inte. Vidare kan ansvaret för utredningen av ett ärende överföras till polisen eller Tullverket. Detta aktualiseras framför allt när en person har gjort sig skyldig till flera brott, och Kustbevakningen bara är behörig beträffande något av brotten, eller om det av andra skäl samtidigt pågår brottsutredningar mot samma person hos flera myndigheter. Ett exempel på det förstnämnda är om utredningen gäller såväl vårdslöshet i sjötrafik som vållande till annans död. Även om Kustbevakningen har rätt att utreda frågan om vårdslöshet, bör ansvaret för utredningen i dess helhet ligga på polisen. Detta hindrar givetvis inte att polisen kan begära biträde av Kustbevakningen med utredningsåtgärder om detta bedöms vara lämpligt.

Enligt *tredje stycket* ska myndigheten utse särskilda förundersökningsledare. Bestämmelsen motsvarar 11 kap. 4 § vattenföroreningslagen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.6.

En kustbevakningstjänstemans självständiga rätt att ingripa mot brott

Förhör och andra utredningsåtgärder

3 §

Paragrafen reglerar s.k. primärutredning som företas under det absoluta inledningsskedet av en utredning, dvs. innan någon behörig person ännu hunnit ta ställning till om förundersökning ska

inledas eller inte. Bestämmelsen motsvarar 2 § LKP och 11 kap. 2 § vattenföreningsslagen.

Syftet med bestämmelsen är att den tjänsteman som finns på plats när ett brott upptäcks så långt som det är möjligt ska hålla förhör och vidta andra åtgärder för att utreda brottet. Under primärutredningen får en kustbevakningstjänsteman inte besluta om andra tvångsåtgärder än medtagande till förhör, se 4 §. De åtgärder som tjänstemannen vidtar ansvarar denne för. Han eller hon är t.ex. skyldig att föra tillräckliga anteckningar över de förhör som hålls. Enligt 28 § ska tjänstemannen så snart som möjligt anmäla till den som leder förundersökningen om brottet vilka åtgärder som vidtagits, t.ex. om brottsanmälan har tagits upp och vilka förhör som har hållits (jfr 3 a § förundersökningskungörelsen). Anmälan kan göras till en förundersökningsledare inom Kustbevakningen, om brottet är sådant att myndigheten får bedriva förundersökning. Om det är fråga om annat brott kan anmälan göras antingen till polisen eller till åklagare. I vissa fall ska anmälan alltid göras till åklagare, se 29 §.

Det är viktigt att den misstänkte inte har en sämre ställning vid en primärutredning än vid en förundersökning. De allmänna principerna i rättegångsbalken om förundersökning anses därför vara analogt tillämpliga. Detta gäller bl.a. objektivitetsprincipen och hänsynsprincipen i 23 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken, förbudet mot otillbörliga förhörsmetoder i 23 kap. 12 § och reglerna om protokoll i 23 kap. 21 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.3.2.

Medtagande till förhör

4 §

Paragrafen reglerar möjligheten att i omedelbar anslutning till ett brott besluta om medtagande till förhör. Bestämmelsen motsvarar 2 § LKP och 11 kap. 2 § andra stycket vattenföreningsslagen.

Paragrafen ger en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman att uppmana den som befinner sig på en plats där ett brott, som ingår i bilagan, har begåtts att följa med till förhör och att ta med vederbörande till förhör om personen inte följer med frivilligt. Detta gäller både innan och efter det att en förundersökning har inletts. Bestämmelsen innebär ett avsteg från huvudprincipen att

tvångsmedel endast får beslutas inom ramen för en förundersökning eller under det rättsliga förfarande som sedan följer.

Förutsättningarna för att kunna medta någon till förhör anges i 23 kap. 8 § rättegångsbalken. En första förutsättning är att personen befinner sig på en brottsplats. Däremot spelar det ingen roll om vederbörande är vittne, målsägande eller eventuellt misstänkt för brottet. Har brottet ägt rum någon annanstans, t.ex. ombord på en båt som förts in till kaj, är bestämmelsen därför inte tillämplig om personen har hunnit lämna båten.

En annan förutsättning är att tjänstemannen kommer till platsen när brottet begås eller i omedelbar anslutning till att det avslutas. JO har ansett att redan när det förflutit mycket kort tid efter brottet är bestämmelsen inte längre tillämplig (se JO 1967 s. 53).

De åtgärder som vidtagits ska enligt 28 § genast anmälas till den som har rätt att leda förundersökning om brottet (jfr 3 a § förundersökningskungörelsen). Denna person ska fatta beslut om förundersökning ska inledas eller inte. När anmälan har gjorts vilar ansvaret för fortsatta åtgärder på förundersökningsledaren.

En person som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar eller i undantagsfall tolv (se 23 kap. 9 § rättegångsbalken). Det är inte givet när den första tidsfristen börjar löpa. I doktrinen har det ansetts att tidsfristen bör räknas från det att den som ska höras har kommit till förhörplatsen och är i stånd att kunna höras (se Robert Nordh, Praktisk process IV, Tvångsmedel, s. 47). De närmare bestämmelserna om förhör under förundersökning finns i förundersökningskungörelsen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.3.3.

Gripande

5 §

Paragrafen reglerar möjligheten att besluta om gripande och hävande av ett beslut om gripande. Bestämmelsen motsvarar 2 § LKP och 11 kap. 5 § vattenföreningsslagen.

I ett fall där förundersökning inte är inledd anses ett beslut om tvångsmedelsanvändning i sig innefatta ett formlost beslut om förundersökning. Detta gäller dock inte beslut om beslag (jfr 23 kap. 22 § rättegångsbalken). Det innebär att om det finns anledning att anta att ett brott har förövats, och tjänstemannen beslutar om en

tvångsåtgärd som bara får vidtas under förundersökning (t.ex. gripande), anses förundersökning ha inletts. Den som mottar anmälan ska då överväga om förundersökningen ska fortsätta eller om den ska läggas ned.

Enligt *första stycket* har en kustbevakningstjänsteman samma rätt som en polisman att i brådskande fall gripa den som är misstänkt för brott som ingår i bilagan till lagen.

Förutsättningarna för att gripa någon regleras i 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken. Om det finns skäl att anhålla någon, får en polisman i brådskande fall gripa honom eller henne även utan anhållningsbeslut.

Vad som avses med skäl att anhålla någon framgår av 24 kap. 6 § rättegångsbalken. Enligt huvudregeln krävs att någon är på sannolika skäl misstänkt för ett brott på vilket ett års fängelse kan följa och att brottet inte är sådant att man kan förvänta ett bötesstraff. Vidare ska det finnas risk för att den misstänkte försvårar utredningen, undandrar sig lagföring eller begår nya brott om han eller hon inte frihetsberövas. Om brottet är mycket allvarligt, dvs. om minimistraffet för brottet är två års fängelse eller mer, finns det en presumtion för frihetsberövande.

Ett gripande är en provisorisk åtgärd i förhållande till anhållande och häktning och kräver att ett anhållningsbeslut inte kan avvaktas. Bestämmelsen gäller endast i ”brådskande fall”, vilket innebär att det inte ska finnas tid för tjänstemannen att hinna ta kontakt med en åklagare för att få dennes ställningstagande i frågan (se även JO 2003/04:67). Med hänsyn till teknikutvecklingen kan dock numera ett gripande ofta ersättas med en kontakt med en åklagare (SOU 1995:47 s. 171). Ibland kan det emellertid vara nödvändigt att genomföra åtgärden omedelbart för att inte syftet med åtgärden ska vara förfelat (Lindberg s. 534 och JO 1997/98 s. 133). I en sådan situation har en kustbevakningstjänsteman rätt att besluta om gripande om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Ett gripande kan – i motsats till beslut om anhållande och häktning – inte avse en person som inte är närvarande (se JO 1991/92 s. 52). Det innebär att den kustbevakningstjänsteman som direkt på platsen ställs inför en situation där frågan om frihetsberövande aktualiseras måste ta ställning till om det föreligger gripandeskäl. Om tjänstemannen inte anser sig kunna avgöra detta ska saken hänskjutas till åklagare. En förundersökningsledare inom Kustbevakningen ska således inte rådfrågas i dessa fall.

I 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken föreskrivs en generell rätt för envar att gripa dels den som är efterlyst för brott, dels den som har begått brott på vilket fängelse kan följa och som påträffas på "bar gärning eller flyende fot". Även en tjänsteman vid Kustbevakningen kan gripa någon med stöd av den bestämmelsen. Tillämpningsområdet är dock snävt, eftersom det krävs att gärningsmannen påträffas antingen på brottsplatsen eller på flykt därifrån, eller att det finns ett verkställbart efterlysningsbeslut om att personen ska gripas, se t.ex. NJA 1978 s. 67 och 1994 s. 48 samt RH 1998:90. Rätten att gripa omfattar personer som efterlysts för brott. Där emot omfattar den inte den som är efterlyst t.ex. efter rymning från tvångsvård.

Rätten för envar – inkluderande kustbevakningstjänstemän – att gripa den som före 15 års ålder har begått brott på vilket fängelse kan följa och som anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, regleras i 35 § LUL.

Här kan även erinras om att en kustbevakningstjänsteman får gripa en person som är efterlyst i en europeisk arresteringsorder. Detta regleras i 5 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

I *andra stycket* klargörs att rättegångsbalkens bestämmelser om förhör, underrättelse om brottsmisstanke och anmälan till åklagare (24 kap. 8 § rättegångsbalken) också gäller för en kustbevakningstjänsteman när denne i brådskande fall griper en misstänkt.

I omedelbar anslutning till ett gripande får beslutet hävas av den tjänsteman som har fattat detta beslut (jfr 24 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken). Det krävs dock att det är *uppenbart* att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande. Fel person kan t.ex. ha gripits, vilket påtalas av vittnen på platsen. Beslutet ska fattas i omedelbar anslutning till gripandet, vilket innebär att om tjänstemannen något senare upptäcker att beslutet var felaktigt kan han inte själv häva det utan måste rapportera till sin förman.

Så snart ärendet har rapporterats till förmannen upphör rätten för tjänstemannen att häva gripandet. Därefter kan endast förmannen eller åklagaren göra det. Kustbevakningens skyldighet att häva gripande regleras i 13 §. Vem som ska anses vara förman framgår av 1 kap. 2 §.

När åklagaren har underrättats om gripandet ska åklagaren antingen själv förhöra den misstänkte eller uppdra åt annan att hålla förhöret (24 kap. 8 § rättegångsbalken), om det inte redan finns tillräckligt underlag för att ta ställning till frihetsberövandet. Ett

sådant uppdrag får lämnas till en kustbevakningstjänsteman, om åklagaren finner det lämpligt (se 26 §). I annat fall ska den gripne genast överlämnas till polisen.

Uppgiften att ansvara för förvaring av frihetsberövade ligger på polisen och Kriminalvården. Skulle åklagaren anse att det underlag som finns är tillräckligt och besluta om anhållande ska den frihetsberövade överlämnas till polisen så snabbt som möjligt.

Av *tredje stycket* följer att ett gripande ska dokumenteras enligt reglerna i 3 kap. 5 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.4.

Förvar

6 §

Paragrafen reglerar möjligheten att i brådskande fall besluta om förvar.

En kustbevakningstjänsteman får, i samma utsträckning som en polisman, ta lös egendom i förvar enligt 26 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken. Förvarstagande är en tillfällig åtgärd som kräver att det finns grund för kvarstad, dvs. att egendom måste säkras i avvaktan på rättens beslut eftersom det finns risk att den misstänkte genom att avvika eller på annat sätt kommer att undandra sig bötesstraff eller vissa andra former av betalningsskyldighet, som kan komma att ådömas honom eller henne. Förvar får endast riktas mot den som är skäligen misstänkt. Enbart lös egendom, vilket också omfattar lösa saker, får tas i förvar. Detta innebär att bl.a. pengar omfattas av begreppet.

Enligt huvudregeln ska åklagare³ besluta om förvar, men i brådskande fall får en kustbevakningstjänsteman ta lös egendom i förvar, om åklagarens beslut inte kan avvaktas. Vad som avses med brådskande fall har kommenterats under 5 §.

Förvar kan aktualiseras t.ex. om Kustbevakningen upptäcker brott av allvarlig karaktär och samtidigt påträffar stora mängder pengar eller andra värdeföremål, exempelvis vid narkotikasmuggling. Då kan det ibland finnas rättsliga förutsättningar för förvars-

³ För närvarande får beslut i sådana frågor fattas även av annan förundersökningsledare än åklagare. I prop. 2007/08:68 har föreslagits att endast åklagare får besluta om förvar. Beskrivningen utgår från den förutsättningen.

tagande. Ett mera praktiskt fall är att åklagare begär Kustbevakningens biträde med att ta t.ex. en båt i förvar.

Har en kustbevakningstjänsteman tagit egendom i förvar ska detta enligt 26 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken skyndsamt anmälas till åklagare (jfr 28 §). Underrättelsen kan normalt fullgöras genom att protokoll över åtgärden omedelbart sänds till åklagaren. Denne ska genast pröva om egendomen ska förbli i förvar. Om åklagaren inte häver förvarsbeslutet, ska frågan om kvarstad underställas rättens prövning senast fem dagar därefter (26 kap. 4 § rättegångsbalken). Om någon ansökan inte görs inom fristen ska egendomen genast återställas.

Förvarstagande utgör ett särskilt skäl att, oavsett om saken rör ett brott som normalt kan utredas av Kustbevakningen, omedelbart överlämna förundersökningsledningen till åklagare.

En skyldighet att dokumentera förvarstagande på samma sätt som beslag har föreslagits i prop. 2007/08:68. Om förslaget antas av riksdagen kommer skyldigheten automatiskt att gälla för kustbevakningstjänstemän.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.5.

Beslag

7 §

Paragrafen reglerar möjligheten att besluta om beslag. Den motsvarar i sak 11 kap. 6 § vattenföreningenslagen.

Enligt *första stycket* får en kustbevakningstjänsteman, i samma utsträckning som en polisman, ta egendom i beslag med anledning av brott som omfattas av bilagan till lagen. Beslut om beslag kan fattas i syfte att säkra utredning om brott (bevisbeslag), att säkra framtida förverkande (förverkandebeslag) eller att säkra att något som har avhånts annan genom brott kan återställas (återställandebeslag). Inte bara egendom som har betydelse som bevis i en framtida rättegång kan tas i bevisbeslag, utan även föremål eller handlingar som kan vara till nytta i ett spaningsarbete (Nordh s. 92).

Beslag får beslutas för alla typer av brott.

En grundläggande förutsättning för beslag är att det föremål som ska tas i beslag är tillgängligt. I vilken utsträckning andra tvångsmedel, t.ex. husrannsakan, får användas för att söka efter föremål som ska tas i beslag beror på omständigheterna i det enskilda fallet.

Enligt *andra stycket* ska beslaget anmälas till undersökningsledaren, om inte denne själv har beslutat om beslaget (jfr 28 §). Anmälningsskyldigheten överensstämmer med vad som gäller för en polisman enligt 27 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken. Syftet med anmälningsskyldigheten är att förundersökningsledaren ska avgöra om beslaget ska bestå.

Skyldigheten att dokumentera beslag regleras i 27 kap. 13 § rättegångsbalken och skyldigheten att vårda det beslagtagna i 27 kap. 10 § rättegångsbalken.

Om den som har utsatts för beslag inte var närvarande vid beslaget, ska han eller hon, enligt 27 kap. 11 § rättegångsbalken, utan dröjsmål underrättas om det och om vad som har skett med det beslagtagna. Vederbörande kan begära rättens prövning av beslaget (27 kap. 6 §). Prövningen ska göras inom fyra dagar. Rätten till domstolsprövning innebär att det av underrättelsen (som oftast består av en kopia av beslagsprotokollet) ska framgå vilken domstol som prövar beslaget.

Bestämmelser om Kustbevakningens hantering av beslagtagna egendom finns i 14 och 15 §§.

I *tredje stycket* erinras om att det kan finnas avvikande beslagsregler i annan författning. En sådan reglering är 47 § tredje stycket jaktlagen, som föreskriver att vilt som har tagits i beslag efter värdering får säljas på lämpligt sätt för att undvika att viltet förstörs. Ett annat exempel är 47 § femte stycket fiskelagen. Enligt den bestämmelsen ska fisk, som har tagits i beslag och som uppenbarligen bör förklaras förverkad, omedelbart efter beslaget släppas ut i det vattenområde där den fångats, om den är levnadsduglig och det kan ske utan särskilda kostnader eller besvär. Avvikande regler finns också i 22 § andra stycket smugglingslagen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.6.

Avspärning m.m.

8 §

Paragrafen reglerar möjligheten att besluta om avspärning och vissa andra åtgärder. Den motsvarar i sak 27 kap. 15 § rättegångsbalken, men språket har moderniserats och "tillstänga" ersatts med "spärra av".

Om ett brott, som ingår i bilagan till lagen, har begåtts och det är nödvändigt för att säkerställa utredningen, får en kustbevakningstjänsteman spärra av ett område eller utrymme eller förbjuda tillträde till ett visst område eller utrymme. Även förbud mot att flytta föremål kan utfärdas.

För att en avspärrning eller annan åtgärd enligt paragrafen ska ha ett praktiskt värde krävs det normalt att den kustbevakningstjänsteman som är först på brottsplatsen fattar beslut om åtgärden, efter att ha gjort en avvägning om åtgärden behövs och är proportionerlig. Åtgärden kan riktas mot vem som helst.

Bestämmelsen kan också tillämpas på i princip vilka områden och utrymmen som helst, såväl inomhus som utomhus (jfr prop. 1996/97:175 s. 29). Det framgår direkt av lagtexten att fartyg omfattas. Om exempelvis ett fartyg behöver undersökas som ett led i en brottsutredning är det möjligt att hindra tillträde till det eller att spärra av en viss del av det. Det är också möjligt att med stöd av paragrafen förbjuda att ett fartyg flyttas från platsen, t.ex. efter en allvarlig olycka.

En avspärrning ska aldrig bestå längre än som är nödvändigt för att genom t.ex. en teknisk undersökning säkra den bevisning som finns. Ju allvarligare brott det rör sig om desto större intrång i motstående intressen får accepteras (se JK beslut 2005-09-20, Dnr 2392-04-40).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.7.

Husrannsakan

9 §

Paragrafen reglerar möjligheten att i brådskande fall besluta om husrannsakan. Den motsvarar i sak 2 § LKP och 11 kap. 7 § vattenföreningenslagen.

En kustbevakningstjänsteman har enligt *första stycket* samma rätt som en polisman har enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att i brådskande fall göra husrannsakan med anledning av brott som avses i 1 §. Vad som avses med ”brådskande fall” framgår av kommentaren till 5 §.

Förutsättningarna enligt 28 kap. rättegångsbalken för husrannsakan ska vara uppfyllda. Det innebär bl.a. att beslutet om husrannsakan ska grunda sig på ett brott på vilket fängelse kan följa.

Föremålet för husrannsakan är hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. Fartyg jämställs med hus och hytter ombord med rum. Ett låst stuvfack är ett slutet förvaringsställe även om det är åtkomligt utifrån.

I Kustbevakningens verksamhet kommer husrannsakan främst att aktualiseras för att söka efter föremål som kan komma att tas i beslag. Husrannsakan kan även göras för att utröna omständigheter av betydelse för utredningen om brottet. Det kan aktualiseras t.ex. vid utredning av oljeutsläpp.

Husrannsakan ska i första hand riktas mot den som är skäligen misstänkt, men får även göras hos annan. Det krävs starkare skäl för husrannsakan hos annan. Antingen ska brottet ha förövats där eller den misstänkte gripits där eller så ska det finnas synnerlig anledning att anta att man vid husrannsakan påträffar föremål som kan tas i beslag eller att annan utredning om brottet kan vinnas.

När det gäller verkställigheten bör framhållas att vid en husrannsakan får olägenhet eller skada inte vållas utöver vad som är oundgängligen nödvändigt (28 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken).

Det finns vidare särskilda bestämmelser om rätt att närvara vid husrannsakan (28 kap. 7 § rättegångsbalken). Om den som husrannsakan riktar sig mot inte har varit närvarande ska han eller hon underrättas om åtgärden, så snart det kan ske utan men för utredningen.

Skyldigheten att föra protokoll över husrannsakan regleras i 28 kap. 9 § rättegångsbalken. Ändamålet med förrättningen och vad som förekommit vid denna ska anges i protokollet. Det senare innefattar bl.a. vilka som varit närvarande och uppgifter om verkställigheten. Den person som husrannsakan har gjorts hos har en ovillkorlig rätt att på begäran få bevis om åtgärden och uppgift om det brott misstanken avser.

Andra stycket bygger på regleringen i havsrättskonventionen. Bestämmelsen ger en kustbevakningstjänsteman rätt att göra husrannsakan på ett utländskt fartyg, även om påföljden för gärningen enligt 2 § lagen (1996:517) om begränsning av tillämpningen av svensk lag vad gäller vissa brott begångna på utländska fartyg (begränsningslagen) endast kan bestämmas till böter. Regeln gör således undantag från huvudregeln att det för husrannsakan krävs att fängelse ska kunna följa på brottet men dispenserar inte från de rättsliga kraven i övrigt. En motsvarande begränsning i fråga om påföljdsvalet finns i 41 § första stycket fiskelagen såvitt gäller fiske

i den ekonomiska zonen. Även vid misstanke om sådana brott kan, genom särregleringen i andra stycket, husrannsakan företas trots att fängelse inte kan följa på brottet.

Tredje stycket erinrar om den särskilda bestämmelse om husrannsakan som finns i 26 § andra stycket smugglingslagen och som medger att husrannsakan görs i magasin eller liknande utrymmen för att söka efter egendom som skäligen kan antas bli förverkad på grund av brott mot smugglingslagen även om brottet inte har fängelse i straffskalan. Med ”magasin eller liknande utrymmen” avses närmast varumagasin, upplagsbodar och uthus.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.8.

Kroppsvisitation

10 §

Paragrafen reglerar möjligheten att i brådskande fall besluta om kroppsvisitation.

Enligt *första stycket* får en kustbevakningstjänsteman – utan förordnande av undersökningsledare, åklagare eller rätten – i samma utsträckning som en polisman besluta om kroppsvisitation om det är fara i dröjsmål. Begreppet ”fara i dröjsmål” är synonymt med ”i brådskande fall”. Vad sistnämnda uttryck innebär har utvecklats närmare i kommentaren till 5 §.

Ett beslut om kroppsvisitation förutsätter att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa (28 kap. 11 och 13 §§ rättegångsbalken). Om kroppsvisitation ska göras på annan person än den som är skäligen misstänkt, krävs att det finns synnerlig anledning att anta att det genom åtgärden kommer att påträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av betydelse för utredningen av brottet.

Ett beslut om kroppsvisitation innebär att en kustbevakningstjänsteman kan undersöka kläder och annat som någon bär på sig. Rätten att kroppsvisitera omfattar också undersökning av väskor, paket och andra föremål som personen i fråga har med sig. Med ”andra föremål” avses t.ex. kassar, fodral, plånböcker och barnvagnar. Större fordon, såsom bilar, faller utanför tillämpningsområdet för kroppsvisitation (prop. 1993/94:24 s. 80). Bestämmelsen är tillämplig oavsett om medhavda föremål är öppna eller låsta. För att ett föremål ska kunna undersökas genom en kroppsvisitation

krävs emellertid att föremålet kan knytas till en viss person. En sådan anknytning till personen kan föreligga även om denne tillfälligt har ställt föremålet ifrån sig.

Tillämpningsområdet för tvångsmedlen kroppsvisitation och husrannsakan överlappar i viss utsträckning varandra. Lagrådet har påpekat att en tumregel för gränsdragningen mellan tvångsmedlen kan vara att egendom som transporteras med handkraft bör bli föremål för kroppsvisitation, medan större saker som förflyttas eller kan förflyttas enbart med maskinkraft får undersökas enligt reglerna om husrannsakan (a. prop. s. 80).

Skyldigheten att föra protokoll över kroppsvisitation regleras i 28 kap. 9 och 13 §§ rättegångsbalken.

I *andra stycket* erinras om att det finns särskilda bestämmelser om kroppsvisitation i 27 och 29 §§ smugglingslagen. Dessa bestämmelser ger kustbevakningstjänstemän rätt att besluta om kroppsvisitation under andra förutsättningar än vad som gäller enligt rättegångsbalken. Vidare är skyldigheten att föra protokoll över en sådan åtgärd mera begränsad.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.9.

Annan undersökning

11 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans möjligheter att besluta om undersökning av sådana platser som inte är allmänna och inte heller omfattas av bestämmelserna om husrannsakan, dvs. inte är att hänföra till hus, rum eller slutet förvaringsställe (jfr kommentaren till 9 §). Bestämmelsen motsvarar 11 kap. 8 § vattenföreningsslagen.

Med stöd av denna paragraf kan t.ex. ett fartygs däck och öppna lastutrymmen undersökas som ett led i en brottsutredning, men enligt förarbetena omfattas också bl.a. gårdsplaner, fabriksområden, brädgårdar och andra sådana upplag samt byggnadsplatser (SOU 1938:44 s. 330). De öppna utrymmena kring ett båtvarv eller en inhägnad upplagsplats för båtar kan vara andra exempel på platser som faller under tillämpningsområdet.

En kustbevakningstjänsteman har samma rätt som en polisman att på en sådan plats företa en undersökning med anledning av brott som omfattas av bilagan till denna lag.

Ett beslut om annan undersökning bör dokumenteras i förundersökningsprotokollet (se 20 § förundersökningskungörelsen).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.11.

Brottsmisstankar mot underåriga

12 §

I paragrafen klargörs att vid brottsmisstankar mot underåriga ska den särskilda reglering som finns i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) tillämpas. LUL gäller primärt enbart vid handläggning hos polis, åklagare och domstol (1 § LUL). I nämnda myndigheters verksamhet är LUL ett komplement till rättegångsbalken. De särskilda reglerna i lagen ersätter och fyller ut bestämmelserna i rättegångsbalken (prop. 1994/95:12 s. 95).

Eftersom Kustbevakningen, i likhet med Tullverket, inte omfattas av bestämmelserna i LUL får regleringen ingen omedelbar inverkan på myndighetens verksamhet. Indirekt berörs emellertid även Kustbevakningen, eftersom en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år bör lämnas över till åklagare. Enligt 3 § LUL ska en förundersökning mot någon som är under 18 år alltid ledas av åklagare, om den unge är skäligen misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. I de fallen är det således ett direkt krav på att utredningen ska lämnas över till polisen eller till åklagare. Vidare gäller generellt att förundersökningar mot underåriga ska ledas av en åklagare eller en polisman som är särskilt lämpad för uppgiften (2 § LUL). Har den unge tidigare gjort sig skyldig till brott, ska om möjligt samma polisman eller åklagare leda utredningen. De enda fall där det kan vara motiverat att Kustbevakningen inte överlämnar ett ärende, är om det rör sig om brott som kan beivras genom ordningsbot.

Av regleringen följer vidare bl.a. att en kustbevakningstjänsteman som efter ett förhör får klart för sig att den hörda personen är under 15 år bör lämna över ärendet till polisen eller till åklagare, som får ta ställning till om en utredning enligt LUL ska inledas.

Den stränga syn som råder vid användning av tvångsmedel mot misstänkta under 15 år måste alltid beaktas. Reglerna om tvångsmedel mot underåriga finns i 35 och 36 §§ LUL.

Om någon, som är under 15 år, begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas på bar gärning eller på flykt från

brottsplatsen, får han eller hon gripas av envar (35 §). Denna bestämmelse är direkt tillämplig på en kustbevakningstjänsteman.

Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt rättegångsbalken får användas mot en misstänkt under 15 år om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda och det finns särskilda skäl. Vidare kan barn under 15 år också bl.a. hämtas till förhör och kvarhållas efter förhör (36 §). Däremot kan de inte anhållas eller häktas. Kroppsbesiktning av barn under 15 år är inte heller tillåten, utom vid brott mot smugglingslagen. Enligt smugglingslagen kan ytlig kroppsbesiktning göras även på barn under 15 år.

Kustbevakningens befogenheter när myndigheten självständigt bekämpar brott

Åtgärder efter ett gripande

13 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens skyldighet att följa rättegångsbalkens bestämmelser om en gripen persons rättigheter och skyldigheter, när myndigheten leder en förundersökning. Bestämmelsen tar främst sikte på skyldigheten att häva felaktiga gripanden, men gäller även i fråga om behandlingen av den frihetsberövade och underrättelser till bl.a. närstående.

Bestämmelsen innebär bl.a. att en kustbevakningstjänstemans beslut om gripande ska hävas av Kustbevakningen om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande och beslutet inte har hävts av den tjänsteman som fattat det. Innan åklagaren har hunnit underrättas om frihetsberövandet får beslutet om gripande hävas av Kustbevakningen, men endast om det är *uppenbart* att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande (jfr 24 kap. 8 § tredje stycket rättegångsbalken, se även prop. 1996/97:175 s. 55 f.). Det krävs således starka skäl för en sådan åtgärd, t.ex. att det på grund av vittnesmål står klart att fel person har gripits eller att personen av misstag har gripits trots att denne är under 15 år. Har gripandet anmälts till åklagare har myndigheten inte rätt att häva gripandet.

Vidare ska skyldigheten att så snabbt som möjligt underrätta den gripne om skälen för gripandet iakttas. I fråga om behandlingen gäller bestämmelserna i lagen om behandlingen av häktade och

anhållna m.fl. Det får också anses ingå i myndighetens skyldigheter att kontrollera att åklagare omedelbart underrättas om gripandet. Numera ska, som huvudregel, närstående underrättas om gripande, se 24 kap. 21 a § rättegångsbalken. Vid s.k. envarsgripande inträder underrättelseskyldigheten när den gripne har överlämnats till en polisman (se prop. 2007/08:47). Däremot anses det att någon underrättelse enligt lagen (1989:152) om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten normalt inte behöver lämnas vid korta frihetsberövanden. Någon underrättelse krävs inte om frihetsberövandet upphört innan det t.ex. varit möjligt att få tag på en viss närstående och inte heller om någon underrättelse inte kunde lämnas med hänsyn till utredningsläget innan frihetsberövandet upphörde (a. prop. s. 24).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.4.

Hantering av beslagtagna egendom m.m.

14 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens skyldighet att ta hand om beslagtagna egendom. En motsvarande bestämmelse för Tullverket finns i 23 § smuglingslagen.

Huvudregeln, som anges i *första stycket* är att Kustbevakningen ska förvara egendomen. I paragrafen anges dock två situationer som kan föranleda annan förvaring. Den första är om det finns särskilda regler i annan författning. Sådana regler finns, som framgår av andra stycket och till vilket vi återkommer nedan, i vapenlagen (1996:67). Den andra är om åklagaren bestämmer att egendomen ska förvaras av någon annan än Kustbevakningen. Åklagaren kan t.ex. besluta om särskild förvaring av vårdkrävande egendom eller själv ta hand om ett beslagtagna föremål som ska visas upp för rätten. Med åklagare avses här även tullåklagare.

I de fall där Kustbevakningen förvarar det beslagtagna ska myndigheten enligt 27 kap. 10 § tredje stycket rättegångsbalken se till att egendomen vårdas väl. I detta ligger bl.a. krav på att egendomen inte förvaras så att värdet på den minskar. I fråga om pengar anses det innebära att de ska sättas in på ett räntebärande konto, såvida det inte rör sig om ett bevisbeslag och pengarna utgör bevismedlet. Vidare ska myndigheten hålla noggrann tillsyn över det beslagtagna och se till att det inte byts ut eller förändras eller missbrukas på

något sätt. Detta ställer krav på sådan dokumentation över beslagtagna föremål att varje föremål kan spåras och kräver också regelbunden kontroll av att föremålen finns kvar.

I 27 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken öppnas möjlighet att lämna kvar ett beslagttaget föremål i innehavarens besittning, om detta kan ske utan fara och annars är lämpligt. Beslut i den frågan fattas av förundersökningsledaren.

Även om Kustbevakningen ansvarar för förvaringen får myndigheten överlämna åt annan att sköta den praktiska förvaringen av beslagtagna egendom. Det kan aktualiseras t.ex. vid insmuggling sjövägen av utrotningshotade djur. Det juridiska ansvaret för förvaringen (och eventuella skador som uppstår på det beslagtagna) ligger dock alltid kvar på Kustbevakningen i sådana fall.

Ibland kan det av utredningstekniska skäl vara lämpligt att det beslagtagna godset finns på den ort där förundersökningen sker. Det kan då vara praktiskt att förvaringen sker hos exempelvis polismyndigheten på orten (jfr prop. 1999/2000:124 s. 165). Detsamma kan vara fallet om beslag görs på en plats där Kustbevakningen inte har några lokaler och godset inte lämpligen kan transporteras. Som framgått ovan har dock Kustbevakningen ansvaret för förvaringen även om det beslagtagna förvaras utanför myndigheten, utom i de fall där beslutet har fattats av åklagaren.

I *andra stycket* erinras om att de särskilda bestämmelserna i vapenlagen ska tillämpas även beträffande beslagtagna egendom. För Kustbevakningen kan det, på samma sätt som för polisen, bli aktuellt att förvara vapen som har tagits i beslag. Ett beslagttaget vapen måste antecknas i beslagsprotokoll. Om vapnet inte hanteras korrekt kan innehavet komma att betraktas som personligt och därmed omfattas av den generella tillståndsplikt som vapenlagen föreskriver även för skjutvapen som innehas av staten (se 1 kap. 8 § och 2 kap. 17–21 §§ vapenlagen). Som en yttersta konsekvens kan tjänstemannen då göra sig skyldig till vapenbrott genom att denne anses inneha det beslagtagna vapnet utan att ha rätt till det (se NJA 2006 s. 145).

Bestämmelser om skjutvapen och ammunition som finns hos en polismyndighet finns bl.a. i förordningen (1996:31) om statliga myndigheters skjutvapen m.m. och i förordningen (2007:12) om hantering av skjutvapen och ammunition som lämnas in till en myndighet. Därutöver har Rikspolisstyrelsen gett ut föreskrifter och allmänna råd om polisens och andra statliga myndigheters förvaring och transport av skjutvapen och ammunition (RPSFS 2005:9,

FAP 943-1). Vapen utgör exempel på föremål som kan vara lämpligare att förvara hos någon annan, i detta fall polisen.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitt 18.6.

15 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens möjligheter att vidta åtgärder med sådan egendom som har tagits i beslag för framtida förverkande, utan att invänta att en dom eller ett beslut om förverkande vinner laga kraft. Åtgärderna omfattar enbart beslag i förverkandesyfte. Andra beslag ska hanteras enligt reglerna i rättegångsbalken.

I *första stycket* finns bestämmelser om försäljning av den beslagtagna egendomen. För försäljning krävs visserligen inte ett laga-kraftätagande beslut om förverkande av den beslagtagna egendomen, men försäljning bör enbart komma i fråga när fortsatt förvaring av egendomen framstår som oförsvarlig.

Första punkten kan tillämpas på exempelvis beslag av fisk eller andra s.k. färskvaror. Enligt 47 § fiskelagen ska dock livsduglig fisk om möjligt släppas tillbaka i vattnet.

Andra punkten avser fall där förvaringen är förenad med alltför stora kostnader i relation till bl.a. varans värde och den tid som beslaget kan väntas bestå. Det kan t.ex. vara fråga om levande djur som kräver särskild vård eller föremål som kräver förvaring i särskild miljö för att inte förlora sitt värde.

Tredje punkten reglerar förtida försäljning när ”det annars finns särskilda skäl”, t.ex. om beslaget omfattar typiskt säsongsbetonade varor.

Med stöd av *andra stycket* ges Kustbevakningen rätt att under de förutsättningar som anges i punkterna 1–3 i stället förstöra den beslagtagna egendomen. Bestämmelsen bör användas restriktivt. Förstörande kan aktualiseras exempelvis vid beslag av sällsynta levande växter som inte får föras in i landet. Det kan också vara fråga om särskilt vårdkrävande egendom som avses i första stycket och som inte heller får försäljas.

Tredje stycket reglerar en ägares rätt till ersättning för en vara som har sålts enligt första stycket eller har förstörts enligt andra stycket och sedan inte blir förverkad. Ersättningen ska motsvara det som försäljningen har inbringat. Om varan i stället har förstörts, skall ersättningen bestämmas till ”skäligt belopp”, dvs. närmast varans marknadsvärde vid den tidpunkt då beslaget skedde.

Ersättningsfrågorna ska prövas av Kustbevakningen. Om fel eller försummelse har förekommit vid tillämpningen av bestämmelsen kan den ersättningsberättigade begära skadestånd av staten och åberopa felaktig myndighetsutövning. Om förverkad egendom säljs utan beaktande av en bibehållen särskild rätt, ska ersättningsfrågan således i första hand bedömas enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Därmed har en skadelidande som regel rätt till skadestånd när en särskild rätt går förlorad.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.6.

16 §

Paragrafen innehåller en erinran om att det finns särskilda bestämmelser om hanteringen av beslagtagna egendom i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. I avsnitt 26.5 behandlar vi vissa författningsändringar i den lagen.

Verksamhetsområdets sakliga omfattning vid biträde åt annan myndighet

17 §

Paragrafen reglerar den sakliga omfattningen av Kustbevakningens verksamhet som biträde åt annan myndighet. Myndighetens uppdrag att biträda en annan myndighet är latent. För att det ska aktualiseras krävs ett initiativ av en myndighet eller en tjänsteman i det enskilda fallet, om det inte är fråga om en situation som avses i 20 §. I vilka situationer en sådan biträdesroll kan aktualiseras anges i 18 och 19 §§. Allmänna överenskommelser mellan myndigheter om biträde med vissa uppgifter omfattas alltså inte av tillämpningsområdet.

När Kustbevakningen ingriper som biträde åt annan myndighet är verksamhetsområdet inte sakligt inskränkt, utan omfattar alla typer av brott. Detta framgår av formuleringen att myndigheten får ingripa även mot andra brott än dem som anges i bilagan. Uppdraget avgränsas genom det verksamhetsområde som gäller för den myndighet som begär biträde och den uppgift biträdet avser. Det ankommer på den som begär biträde att avgöra om det är lämpligt att uppgiften utförs av Kustbevakningen, som då agerar i den andra myndighetens ställe. Det innebär att Kustbevakningen som biträde

åt en annan myndighet kan verka inom ett större verksamhetsområde än vad som är fallet om myndigheten ingriper på egen hand.

Paragrafen ger inte myndigheten i sig några rättsliga befogenheter. På samma sätt som i övrigt utövas de enskilda befogenheterna i stället av den enskilde tjänstemannen. Däremot kan myndigheten acceptera eller avslå en begäran om biträde (se 21 §). Det är således myndigheten som tar ställning till om man kan lämna biträde vid en planerad insats.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.4.

18 §

Paragrafen anger hur en begäran om biträde kan aktualiseras. Det framgår av 19 § vilka befogenheter kustbevakningstjänstemannen har i de fall där biträde begärs innan förundersökning har inletts. Har förundersökning inletts avgör förundersökningsledaren vilka åtgärder som delegeras, jfr 26 §.

Kustbevakningstjänstemannens biträde är händelsestyrt och begränsas till att gälla ”ett enskilt fall”. Bestämmelsen medger inte att det träffas generella överenskommelser mellan myndigheter om att en kustbevakningstjänsteman får ingripa vid vissa brottstyper eller på vissa platser.

Av *första punkten* följer att en kustbevakningstjänsteman får agera först efter det att insatsen i fråga har godkänts av den ansvariga myndigheten. Praktiskt kan detta hanteras så, att kustbevakningstjänstemannen via kommunikationsradion eller på annat sätt kontaktar polisens vakthavande befäl, t.ex. om Kustbevakningen vid patrullering upptäcker en person som framför en stulen båt och ett ingripande inte kan avvaktas. Efter ett godkännande från polisens vakthavande befäl kan kustbevakningstjänstemannen vidta den åtgärd som biträdet avser, så länge åtgärden i fråga har stöd i denna lag eller annan författning eller det är fråga om en åtgärd som inte behöver författningsstöd. Om situationen är så akut att besked från behörig myndighet inte kan avvaktas, får tjänstemannen överväga om det finns grund för att vidta någon av de åtgärder som anges i 20 §.

I *andra punkten* regleras en kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa när en polismyndighet eller Tullverket har begärt biträde i ett enskilt fall. Kustbevakningen kan neka till en sådan begäran, vilket framgår av 21 §. Bestämmelsen kan aktualiseras som ett stöd åt i första hand polisen, t.ex. efter larm från allmänheten angående ett våldsamt slagsmål på en skärgårdsö. Ett annat exempel är att

polisen behöver hjälp med att följa efter misstänkta rånare som har flytt i båt. Det kan även vara fråga om att Tullverket har fått tips om pågående smuggling i fartyg och behöver hjälp av ett antal kustbevakningstjänstemän för ingripande eller genomsökning av utrymmen. Punkten kan också tillämpas på planerade insatser, t.ex. om Tullverket begär biträde av Kustbevakningen med ett kommande tillslag i en hamnanläggning eller ett större narkotikatillslag som omfattar genomsökning av ett helt fartyg.

Andra punkten kan också tillämpas bl.a. om polisen har fått in en anmälan om en stulen båt och begär hjälp av Kustbevakningen med att söka reda på båten. Här är det fråga om ett "enskilt fall", även om uppdraget, om båten inte anträffas direkt, kan spänna över flera arbetspass.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.1.

19 §

I paragrafen regleras en kustbevakningstjänstemans grundläggande rättsliga befogenheter vid biträde åt annan myndighet.

Enligt *första stycket* har en kustbevakningstjänsteman, innan förundersökning har inletts, rätt att vidta primärutredningsåtgärder. Bestämmelsen är tillämplig i de fall där kontakten med behörig myndighet har utmynnat i en begäran om biträde, men där den som har beslutat på den huvudansvariga myndighetens vägnar inte är behörig att inleda förundersökning. Kustbevakningstjänstemannens rätt att ingripa är tidsbegränsad och gäller enbart fram till den tidpunkt när en behörig person fattar beslut i frågan om förundersökning ska inledas. Därefter kan biträde enligt 26 §, som reglerar biträde åt förundersökningsledare, aktualiseras.

Kustbevakningstjänstemannens möjligheter att på begäran bistå en annan brottsbekämpande myndighet omfattar alla åtgärder som nämns i 3 och 4 §§ och ger också denne rätt att ingripa med de medel som krävs för att genomföra dem.

I *andra stycket* hänvisas till att en kustbevakningstjänstemans biträde åt en förundersökningsledare regleras i 26 §. Den närmare innebörden av biträdesrollen framgår av kommentaren till den bestämmelsen.

Vilka verkställighetsåtgärder som får vidtas följer av 23–25 §§.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.2 och 17.7.3.

20 §

I paragrafen öppnas möjlighet för en kustbevakningstjänsteman att som biträde åt annan myndighet gripa en person eller ta egendom i beslag, om beslut i frågan om biträde inte utan väsentlig olägenhet kan avvaktas.

Första stycket utgör ett undantag från huvudregeln att ingripanden mot sådana brott som ligger utanför bilagan till denna lag får ske först efter det att godkännande har inhämtats från den behöriga myndigheten. Paragrafen innebär att en kustbevakningstjänsteman som i brådskande fall behöver gripa en person, eller ta egendom i beslag, har rätt att göra detta. En grundläggande förutsättning är att ett beslut om biträde inte utan väsentlig olägenhet kan avvaktas. Bestämmelsen är, som framgår av ordalydelsen, avsedd att tillämpas restriktivt. Syftet med den är framför allt att kustbevakningstjänstemän inte ska behöva falla tillbaka på rätten till envarsgripande, exempelvis om man påträffar en person vid en stulen båt men situationen inte är sådan att det är fråga om bar gärning. I ett sådant fall ska kustbevakningstjänstemannen kunna ingripa direkt och inte behöva låta gärningsmannen löpa och kontakta polisen för att försäkra sig om huruvida man vill ha biträde med att söka efter denne. På motsvarande sätt ska en kustbevakningstjänsteman för polisens räkning kunna ta ett föremål i beslag som kan ha betydelse för utredning om brott, om det finns risk för att föremålet går förlorat om åtgärden inte vidtas genast. Det kan t.ex. vara fråga om föremål som påträffas på en brottsplats på en avlägset belägen ö.

De närmare förutsättningarna för att ingripa med stöd av bestämmelsen regleras i 5 och 7 §§.

Av *andra stycket* följer att åtgärden ska dokumenteras i enlighet med vad som närmare anges i 3 kap. 5 § (se kommentaren till den bestämmelsen).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.3.

Avslag på en begäran om biträde

21 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens rätt att avslå en begäran om biträde.

I *första stycket* regleras Kustbevakningens rätt att neka till en begäran om biträde från annan myndighet. Bestämmelsen tar framför allt sikte på biträde vid en planerad insats och avser främst de situationer där Kustbevakningens biträde åt en annan myndighet skulle inverka menligt på den egna verksamheten. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas med viss restriktivitet, särskilt vid ett hastigt uppkommet behov av biträde.

Andra stycket innehåller en hänvisning till den paragraf som föreskriver att Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman aldrig kan neka en åklagare biträde i en förundersökning. Bestämmelsen kommenteras utförligare under 26 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.5.

Rapportering

22 §

Paragrafen reglerar skyldigheten att till den huvudansvariga myndigheten rapportera vilka åtgärder som har vidtagits. Den är tillämplig såväl på biträde som lämnas innan förundersökning har inletts som på biträde till en förundersökningsledare.

En kustbevakningstjänstemannen ska genast rapportera till den ansvariga myndigheten vilka ingripanden som gjorts och resultatet av vidtagna åtgärder. Det är av central betydelse för den myndighet som har begärt biträde att den omedelbart informeras om åtgärderna. Med utgångspunkt i denna rapportering får den som begärt biträde besluta om vidare åtgärder. Även om biträdet inte har lett till något ingripande, t.ex. om en efterspanad båt inte har påträffats, förutsätts viss rapportering, nämligen av vilka åtgärder som vidtagits, t.ex. vilket område man har sökt i.

Gemensamma bestämmelser om verkställighetsåtgärder m.m.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

23 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att preja, borda och hålla kvar ett fartyg samt att inbringa detta till hamn för att verkställa en redan beslutad åtgärd. Den kan t.ex. aktualiseras i samband med oljeutsläppsbrott eller fiskebrott. Bestämmelsen motsvarar i stora delar 11 kap. 14 § vattenföroreningslagen och 4 § LKP. En likartad bestämmelse för den ordningshållande verksamheten finns i 5 kap. 12 §.

Rätten enligt *första stycket* att preja fartyg gäller såväl när kustbevakningstjänstemannen ingriper inom myndighetens självständiga verksamhetsområde som när detta sker som biträde åt en annan myndighet. Bestämmelsen är en ren verkställighetsregel och förutsätter att det finns ett beslut av en behörig beslutsfattare om en utredningsåtgärd eller ett tvångsmedel av det slag som anges i paragrafen.

Begreppet ”preja” överensstämmer med terminologin i 6 kap. sjölagen och anknyter till de särskilda ansvarsreglerna för befälhavare i 20 kap. 9 § sjölagen. Termen förekommer bl.a. också i 6 kap. tullagen. Begreppet kan sägas vara synonymt med termen ”stoppa”.

”Borda” är en internationellt vedertagen term som bl.a. förekommer i havsrättskonventionen. I förhållande till utländska fartyg är rätten för annan än flaggstaten att borda sådana fartyg på det fria havet begränsad till fem fall (sjöröveri, slavhandel, otillåten utsändning, saknad nationalitet samt saknad eller felaktigt använd flagg, se artikel 110 i konventionen). Av hänvisningen till 2 kap. 5 § framgår att denna begränsning alltid ska iakttas.

Rätten att använda våld regleras i 3 kap. 2 § 5.

Gemensamt för samtliga åtgärder som vidtas med stöd av denna bestämmelse är enligt *andra stycket* att en åtgärd som inte längre behövs omedelbart ska upphöra. Det krävs således en fortlöpande bedömning av behovet av åtgärden.

Rätten att hålla kvar ett fartyg enligt *första stycket* begränsas genom *tredje stycket*. Om det tar mer än sex timmar att genomföra den utredningsåtgärd som har föranlett ingripandet mot fartyget ska åtgärden prövas av en förman. Prövningen, som ska avse frågan

om åtgärden ska bestå, får göras med utgångspunkt främst i proportionalitetsprincipen. Förmannen ska således inte pröva om det ursprungliga beslutet om ingripande mot fartyget var korrekt, utan enbart ta ställning till om ingripandet ska fortgå. Om kvarhållandet beror på en åtgärd beslutad av åklagare, ska ett beslut att inte längre kvarhålla fartyget föregås av samråd med denne.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.12.

Stoppa fartyg

24 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa ett fartyg. Medan 23 § är avsedd att användas framför allt vid brott där även fartyget som sådant behöver undersökas, t.ex. vid oljeutsläpp, är denna paragraf avsedd att användas när stoppandet av fartyget enbart är ett medel för att kunna genomföra andra åtgärder. Den motsvarar i huvudsak 22 § polislagen.

I fyra punkter anges de närmare förutsättningarna för att stoppa fartyg. Vad som avses med fartyg har kommenterats under 1 kap. 2 §. I förhållande till utländska fartyg måste alltid beaktas att åtgärden inte får strida mot allmänt folkrättsliga principer (se kommentaren till 2 kap. 5 §).

Enligt *första punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fartyg om förutsättningarna för att inleda förundersökning är uppfyllda och gärningsmannen finns på fartyget. Avsikten är att en kustbevakningstjänsteman ska kunna stoppa ett fartyg för att vidta sådana åtgärder som avses i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, exempelvis hålla förhör med dem som färdas på fartyget. Paragrafen förutsätter att någon som färdas i fartyget har gjort sig skyldig till ett brott som antingen ingår i myndighetens självständiga uppdrag, dvs. som ingår i bilagan till lagen, eller som omfattas av ett uppdrag att i ett enskilt fall biträda en annan myndighet.

Enligt *andra punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fartyg om detta behövs för att genomföra ett i bestämmelsen preciserat ingripande mot någon av dem som färdas på fartyget. Bestämmelsen ger kustbevakningstjänstemannen rätt att stoppa ett fartyg t.ex. för att ta med någon som färdas på detta till förhör eller att gripa den som är misstänkt för brott. Ett annat exempel är att stoppa en båt för att genomföra alkoholutandningsprov på föraren.

Ingripanden mot brott mot smugglingslagen ger samma rätt att stoppa fartyg, eftersom smugglingslagen hänvisar till rättegångsbalkens bestämmelser om tvångsmedel.

Enligt *tredje punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fartyg om det behövs för att göra husrannsakan i fartyget med stöd av rättegångsbalken eller smugglingslagen.

Enligt *fyjärde punkten* har en kustbevakningstjänsteman rätt att stoppa ett fartyg om det är nödvändigt för att kontrollera fartyget eller dess förare enligt vad som är särskilt föreskrivet. Sådana föreskrifter finns t.ex. i fartygssäkerhetslagen och tullagen. Eftersom det är fråga om en åtgärd i den brottsbekämpande verksamheten krävs det misstanke om att brott har begåtts. Bestämmelsen är således inte tillämplig vid kontroll- och tillsynsverksamhet.

Rätten att använda våld för att stoppa ett fartyg regleras i 3 kap. 2 § 5.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.13.

Stoppa fordon eller annat transportmedel

25 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa ett fordon eller annat transportmedel och kompletterar 24 § som avser fartyg. Eftersom en kustbevakningstjänsteman har begränsade uppgifter på land blir tillämpningsområdet litet. Bestämmelsen motsvarar 22 § polislagen, med den skillnaden att en kustbevakningstjänsteman inte får stoppa ett fordon eller annat transportmedel för att reglera trafiken.

Enligt *första punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fordon eller annat transportmedel under samma förutsättningar som gäller för att stoppa fartyg enligt 24 § 1.

Enligt *andra punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fordon eller annat transportmedel under samma förutsättningar som gäller för att stoppa fartyg enligt 24 § 2. Tjänstemannen får t.ex. göra detta för att ta med någon som färdas i bilen till förhör eller att gripa den som är misstänkt för brott.

Enligt *tredje punkten* får en kustbevakningstjänsteman stoppa ett fordon eller annat transportmedel under samma förutsättningar som gäller för att stoppa fartyg enligt 24 § 3. Bestämmelsen kan komma att få betydelse bl.a. om kustbevakningstjänstemän med

stöd av den av regeringen föreslagna regleringen om rattfylleri ska ta alkoholutandningsprov i form av bevisprov vid misstanke om rattfylleribrott (jfr prop. 2007/08:53).

Enligt *fyjärde punkten* har en kustbevakningstjänsteman rätt att stoppa ett fordon eller annat transportmedel om det är nödvändigt för att kontrollera fordonet, föraren eller fordonets last enligt vad som är särskilt föreskrivet. Sådana bestämmelser finns t.ex. i lagen och förordningen om transport av farligt gods. Som framgår av kommentaren till 24 § 4 får bestämmelsen inte användas vid reguljär kontroll- och tillsynsverksamhet utan endast vid misstanke om brott.

Rätten att använda våld för att stoppa ett fordon eller annat transportmedel regleras i 3 kap. 2 § 5.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.13.

Biträde åt förundersökningsledare

26 §

Paragrafen reglerar i *första meningen* varje förundersökningsledares rätt att uppdra åt Kustbevakningen eller någon av dess tjänstemän att bistå med en eller flera utredningsåtgärder. Bestämmelsen motsvarar 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken.

Såväl Kustbevakningens egna förundersökningsledare som åklagare och förundersökningsledare vid polisen eller Tullverket kan begära biträde med stöd av paragrafen. Förundersökningsledaren avgör om det är lämpligt att uppgiften delegeras, både med hänsyn till kompetensen hos den som ska utföra uppgiften och till andra omständigheter som exempelvis om det är en uppgift som rimligen bör utföras av en kustbevakningstjänsteman. Det ligger i sakens natur att förundersökningsledaren inte får överlämna uppgifter som ligger utanför vad en kustbevakningstjänsteman får göra enligt denna lag eller annan författning.

Andra meningen reglerar kustbevakningstjänstemannens skyldighet att på begäran av åklagare biträda denne vid förundersökningen och att utföra de utredningsåtgärder som begärs. Även om arbetsbelastningen skulle vara hög och resurserna bristfälliga kan varken Kustbevakningen eller dess tjänstemän neka åklagaren det biträde som begärs. Åklagaren kan emellertid inte kräva att arbetet ska genomföras vid en viss tidpunkt, eftersom han eller hon inte

råder över en annan myndighets personal. Däremot kan Kustbevakningen eller en kustbevakningstjänsteman neka till en begäran från annan förundersökningsledare om biträde med en åtgärd som t.ex. inte går att förena med den egna verksamheten. Detta ska ses mot bakgrund av att både polisen och Tullverket har egen utredningspersonal.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 17.7.5.

Rapporteringskyldighet m.m.

27 §

Paragrafen reglerar kustbevakningstjänstemannens rapporteringskyldighet till sin förman och motsvarar vad som gäller för en kustbevakningstjänsteman i dag med stöd av 3 § andra stycket förordningen (1983:124) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning.

En kustbevakningstjänsteman är alltid skyldig att lämna rapport till sin förman när tjänstemannen får kännedom om ett brott som omfattas av bilagan och som har begåtts inom det geografiska tillämpningsområdet enligt 2 kap. Det ligger i sakens natur att en sådan rapport bör lämnas så snart arbetsförhållandena medger det. I vart fall senast när arbetspasset avslutas bör avrapportering ske.

En underlåten rapporteringskyldighet kan vara straffbar som tjänstefel. Bl.a. har två polismän dömts för tjänstefel sedan de underlåtit att skriva anmälan eller lämna rapport rörande en misstänkt misshandel. Tingsrätten fann att polismännen genom sin underlåtenhet hade åsidosatt de skyldigheter vid myndighetsutövningen som gällde för uppgiften. Den omständigheten att de på platsen inte ansåg sig ha fått tillräckliga uppgifter för att skriva en anmälan eller en rapport föranledde enligt tingsrätten inte någon annan bedömning. Med hänsyn till att polismännen var erfarna, att de hade god tid att tänka över sitt handlande och att rapporteringskyldigheten rörde ett mycket allvarligt brott kunde gärningen inte bedömas som ringa. Domen överklagades och Högsta domstolen fastställde hovrättens beslut att inte meddela prövningstillstånd (NJA 2005 not. 14).

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 18.14.1.

28 §

Paragrafen reglerar kustbevakningstjänstemannens skyldighet att anmäla ingripanden till förundersökningsledaren. Paragrafen gäller utöver kraven på anmälan till åklagare i 24 kap. 8 § första stycket, 26 kap. 3 § andra stycket och 27 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken samt 3 a § tredje meningen förundersökningskungörelsen.

29 §

I paragrafen regleras kustbevakningstjänstemannens skyldighet att till åklagare anmäla sådana brott som har begåtts i den ekonomiska zonen, på den svenska delen av kontinentalsockeln eller andra brott som har begåtts utanför svenskt territorium.

Förundersökning rörande brott som har begåtts utanför svenskt sjöterritorium kan aktualisera komplicerade juridiska frågeställningar, bl.a. vad gäller havsrätten, och kräva kontakter med andra staters myndigheter. Vidare kan det krävas särskilda överväganden i jurisdiktionsfrågor och i en del fall krävs dessutom åtalsförordnande enligt 2 kap. 5 § brottsbalken. Även om bestämmelsen om åtalsförordnande inte i sig hindrar en myndighet från att utreda om brott blivit begånget, eller att använda straffprocessuella tvångsmedel i avvaktan på beslut i frågan om åtalsförordnande, ska utredningen, med hänsyn till ärendenas komplexitet och juridiska svårhetsgrad, alltid ledas av åklagare. Syftet med anmälningsskyldigheten är att åklagaren snabbt ska kunna ta över ledningen av förundersökningen.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitten 16.6.2 och 17.6.3.

Rapporteftergift

30 §

Paragrafen reglerar kustbevakningstjänstemannens rätt att lämna rapporteftergift och motsvarar 3 § andra stycket andra meningen förordningen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning samt vad som gäller för en polisman med stöd av 9 § andra stycket polislagen. I 11 kap. 7 § tullagen föreskrivs också en rätt för tulltjänstemän och kustbevakningstjänstemän att under vissa förut-

sättningar lämna rapportteftergift. Den bestämmelsen gäller enbart brott enligt författningar som Tullverket har att övervaka.

Rapportteftergift är främst avsett för sådana brott som har begåtts på grund av glömska, missuppfattning eller förbiseende. Brottsomständigheterna i det särskilda fallet är att betrakta som obetydliga, också omfattas av möjligheten att lämna rapportteftergift. Bedömningen görs oberoende av om gärningsmannen har erkänt eller inte. Utrymmet för rapportteftergift är snävare än det som gäller för åtalsunderlåtelse (jfr 20 kap. 7 § rättegångsbalken).

Ett beslut om rapportteftergift kan omprövas av någon som har rätt att inleda förundersökning.

Den allmänna motiveringen till paragrafen finns i avsnitt 18.14.2.

5 kap. Ordningshållande verksamhet

Verksamhetsrådets sakliga omfattning

1 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens självständiga ordningshållande uppdrag och anger i tre punkter i vilken utsträckning myndigheten självständigt får bedriva ordningshållande verksamhet.

Enligt *första punkten* har Kustbevakningen rätt att ingripa mot personer som genom sitt uppträdande till sjöss stör den allmänna ordningen. Ett exempel kan vara några personer som uppträder störande i en båt på sådant sätt att andra båttrafikanter omotiverat tvingas väja undan för dem. Ett annat exempel är om någon fiskar på ett olämpligt sätt mitt i en kraftigt trafikerad farled.

Ibland kan det vara svårt att dra en tydlig gräns mellan ingripanden mot ordningsstörningar och ingripanden med anledning av brott. Ett exempel på en situation som kan vålla gränsdragningsproblem är om demonstranter bordar ett fartyg, som transporterar kärnbränsle eller liknande material för att hänga upp banderoller. Det kan hävdas att störningen i trafiken till sjöss upphör när dessa har kommit ombord på fartyget. Ett eventuellt ingripande i detta skede kan möjligen ske med anledning av brott, i första hand olaga intrång. Samtidigt kan emellertid hävdas att störningen i trafiken kvarstår, eftersom det bordade fartyget hindras i sin framfart, och

att det är motiverat med ingripanden såväl i den brottsbekämpande som den ordningshållande verksamheten.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen i denna punkt finns i avsnitt 20.3.1.

I *andra och tredje punkterna* hänvisas till de särskilda ordningshållande uppgifter som Kustbevakningen har med stöd av regleringen om sjöfartsskydd respektive hamnskydd.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen i dessa delar finns i avsnitt 20.3.2.

2 §

Paragrafen reglerar Kustbevakningens biträde åt en annan myndighet vid ordningshållning. I två olika punkter anges ramarna för biträdesrollen.

Första punkten är tillämplig på situationer där en kustbevakningstjänsteman kommer till en plats eller redan finns på en plats där det har uppstått eller uppkommer behov av ett snabbt ingripande i ordningshållande syfte eller det krävs en omedelbar åtgärd för att avvärja brott. Som vi har beskrivit närmare i avsnitt 20.4 kan ingripanden i princip aktualiseras i två olika situationer.

För det första får en kustbevakningstjänsteman, efter en kontakt med polismyndigheten, ingripa oavsett vilken typ av ordningsstörning som är aktuell, så länge båda myndigheterna är överens om ingripandet och det finns möjligheter att avsätta de resurser som behövs. Bestämmelsen ger vidare polisen möjlighet att, i en hastigt uppkommen situation, begära biträde av Kustbevakningen för att omedelbart lösa ett ordningshållningsproblem. Som exempel kan nämnas att polisen får in ett larm om att ett antal djurrättsaktivister, som skriker glåpord och uppträder aggressivt, finns på gårdsplanen till en djuranläggning på en skärgårdsö.

Polisen kan vidare enligt den *andra punkten* begära biträde av Kustbevakningen i samband med en planerad insats. En sådan situation bör utmärkas av att behovet av ordningshållning, geografiskt eller sakligt, är relaterat till Kustbevakningens verksamhetsområde till sjöss men ligger utanför Kustbevakningens direkta ansvarsområde. Sjö- och hamnfestivaler, där man befarar ordningsstörningar, utgör exempel på när bestämmelsen kan aktualiseras.

Polisen har ingen rätt att med stöd av denna paragraf kräva att Kustbevakningen bistår med ordningshållande åtgärder. Kustbevak-

ningens insats är beroende av om myndigheten har resurser för det och i övrigt tillsammans med polisen bedömer att biträdet är lämpligt.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen i denna punkt finns i avsnitt 20.4.1.

En kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa mot en ordningsstörning

Avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhändertaga personer

3 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att självständigt ingripa vid en sådan ordningsstörande situation som omfattas av regleringen i 1 § eller som biträde åt polisen enligt 2 §. Paragrafen motsvarar i stort sett vad gäller som i dag enligt 3 § LKP samt 13 § och 29 § tredje stycket polislagen.

Högsta domstolen har i ett mål angående tjänstefel, NJA 1993 s. 360, prövat om det fanns skäl för ingripande med stöd av 13 § polislagen. Frågor kring tillämpningen av bestämmelsen i polislagen har också i flera fall varit föremål för bedömning av JO, se t.ex. JO 1988/89 s. 74, 1991/92 s. 64, 1992/93 s. 62 och 69 och 1994/95 s. 86. Dessa uttalanden bör vara till vägledning vid tillämpningen av paragrafen.

I *första stycket* regleras kustbevakningstjänstemannens rätt att avvisa eller avlägsna störande personer i ordningshållande syfte och för att avvärja brott. Rätten att ingripa gäller *dels* vid ordningsstörningar *dels* vid omedelbar fara för ordningsstörning.

Ett *ordningsstörande beteende* föreligger om den berörda personen uppträder på ett sätt som innefattar ett angrepp på ett ordningsintresse av betydelse för allmänheten eller annars ur allmän synpunkt. Denna bedömning får inte utgå från vad som för den enskilde tjänstemannen framstår som obekvämt eller olämpligt. Det är t.ex. inte tillräckligt att någon vägrar att lyda en kustbevakningstjänstemans tillsägelse för att personen ska anses störa den allmänna ordningen. Det avgörande i en sådan situation är i stället vilka följder som en bristande efterrettelse *från ordningssynpunkt* kan antas medföra (Berggren–Munck s. 97 f.).

Avvisande, avlägsnande eller i sista hand omhändertagande (se andra stycket) kan också ske om någon genom sitt uppträdande

utgör en omedelbar fara för den allmänna ordningen. En grundläggande förutsättning anses vara att faran är konkret, dvs. att den är bestämd till tid och rum. Ett omhändertagande får inte ske för att abstrakta, ännu inte konkretiserade, faror ska avvärjas. Faran ska vidare ha uppkommit genom ett särskilt uppträdande från den som omhändertas. Som konkret fara kan knappast bedömas en persons blotta närvaro på en plats, även om det är känt att vederbörande brukar bråka och uppträda ordningsstörande (a.a. s. 99 f.).

Kustbevakningstjänstemannens rätt att *ingripa för att avvärja brott* motsvarar vad som gäller för en polisman och omfattar alla typer av brott, således inte bara de brott som ingår i Kustbevakningens självständiga verksamhetsområde.

Som regel syftar ett avlägsnande till att föra en person *från* en plats. Ett avvisande innebär att en person hindras från att komma in på ett område eller i en byggnad (a.a. s. 99) eller att personen uppmanas att lämna platsen och gör det frivilligt.

Andra stycket reglerar rätten att tillfälligt omhänderta en person. Åtgärden syftar regelmässigt till att föra en person till en viss plats, vanligen en polisstation.

Den grundläggande förutsättningen för omhändertagande är att det bedöms vara en otillräcklig åtgärd att avvisa eller avlägsna vederbörande. Normalt ska alltså sådana åtgärder prövas först. Om det redan från början framstår som uppenbart gagnlöst att använda avlägsnande eller någon annan mindre ingripande åtgärd för att det avsedda syftet ska uppnås, kan ett direkt omhändertagande undantagsvis bli nödvändigt. I sådant fall bör det av dokumentationen beträffande omhändertagandet framgå vilka omständigheter som motiverat detta (a.a. s. 93). Rör det sig om ett flertal personer som stör ordningen kan avvisande vara en meningslös åtgärd, om det finns risk att det uppstår ordningsstörningar på ett nytt ställe.

Av *tredje stycket* följer att det i den ordningshållande verksamheten av rättssäkerhetsskäl ställs krav på dokumentation av ingripanden som innebär att någon avvisas, avlägsnas eller omhändertas. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt 27 § polislagen och kommenteras under 3 kap. 5 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.5.2 och i fråga om kravet på dokumentation i avsnitt 20.7.

Allvarlig fara för liv eller hälsa

4 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att ingripa i en akut situation när liv eller hälsa står på spel. Bestämmelsen kan t.ex. aktualiseras om Kustbevakningen passerar en skärgårdsö och tjänstemännen då uppmärksammar att ett stort antal ungdomar uppträder stökigt och t.ex. hetsar utomstående till att hoppa ned i vattnet eller lossar förtöjningar samtidigt som de hindrar båtägare från att ta hand om sina båtar.

Bestämmelsen är en särreglering i förhållande till den allmänna ansvarsfrihetsregeln om nöd i 24 kap. 4 § brottsbalken som närmast syftar till att tydliggöra den enskilde tjänstemannens möjligheter att med särskilt lagstöd ingripa i ett akut fall där liv eller hälsa står på spel. Situationen ska vara så överhängande att ett beslut från behörig myndighet inte hinner avvaktas. Regleringen gäller även utanför myndighetens ordinarie verksamhetsområde. Kustbevakningstjänstemannen ska genast underrätta vederbörande polismyndighet enligt 13 §.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.4.2.

Biträde åt polismyndighet

5 §

Paragrafen reglerar vilka befogenheter en kustbevakningstjänsteman har när han eller hon på begäran biträder en polismyndighet i ett enskilt fall. Tjänstemannen har då de befogenheter som anges i 3 §, dvs. rätt att avvisa, avlägsna eller tillfälligt omhändertaga personer. Ett uppdrag som biträde kan således inte omfatta andra åtgärder.

Bestämmelser om omhändertagande

6 §

I paragrafen regleras kustbevakningstjänstemannens skyldighet att underrätta den som har omhändertagits för en ordningsstörning om anledningen till omhändertagandet. Denna underrättelseskyldighet motsvarar 15 § första stycket polislagen.

Den som har omhändertagits ska så snart möjligt underrättas om varför åtgärden har vidtagits och innehållet i den bestämmelse som ligger till grund för omhändertagandet. Det lämpligaste torde vara att den tjänsteman som genomfört omhändertagandet genast underrättar personen om anledningen till detta. En sådan underrättelse bör dokumenteras.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.9.

7 §

I paragrafen regleras kravet på förmansprövning av ett beslut att omhänderta en person.

Enligt *första stycket* ska den kustbevakningstjänsteman som har verkställt ett omhändertagande så snart som möjligt anmäla åtgärden till sin förman. En sådan anmälan kan göras till exempelvis ett vakthavande befäl genom en föredragning per telefon. Bestämmelsen är motiverad från rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt och motsvarar 15 § polislagen.

Förmannen, som självfallet inte kan fatta något beslut som innebär att det omhändertagande som redan har skett görs ogjort, kan i normalfallet inrikta sin prövning på om det finns skäl att hålla kvar den omhändertagne. Skulle förmannen finna att omhändertagandet har varit felaktigt ska han eller hon omedelbart frige den omhändertagne. Om förmannen finner att det visserligen var rätt att verkställa ett omhändertagande, men att det hade bort grundas på en annan bestämmelse än den som har tillämpats, gäller förmannens nya grund för omhändertagandet.

Om förmansprövningen leder till att omhändertagandet ska bestå, ska enligt *andra stycket* polismyndigheten skyndsamt underrättas om omhändertagandet och om skälen för åtgärden. Den omhändertagne ska överlämnas till polismyndigheten så snabbt som möjligt. Motsvarande skyldighet gäller för en polisman enligt 15 § andra stycket polislagen.

När polismyndigheten har underrättats om omhändertagandet ska denna meddela beslut om den omhändertagne ska friges eller fortsatt vara omhändertagen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.8.

8 §

I paragrafen regleras de allmänna grundsatser som ska beaktas vid omhändertaganden och som överensstämmer med de allmänna principer som gäller för den övriga verksamheten. Bestämmelsen motsvarar 17 § polislagen och gäller, genom en hänvisning i 3 § LKP till 17 § polislagen, redan i dag i Kustbevakningens ordningshållande verksamhet.

Första stycket reglerar verkställigheten av ett omhändertagande och innebär att hänsyns- och proportionalitetsprinciperna ska iakttas.

Rätten för en tjänsteman att använda våld regleras i 3 kap. 2 § och rätten att använda fängsel i 3 kap. 4 § andra stycket.

Enligt *andra stycket* får en kustbevakningstjänsteman ta en omhändertagen i förvar, om det är nödvändigt med hänsyn till ordning eller säkerhet. Med förvar avses insättning i arrest eller annan inlåsnings (prop. 1996/97:175 s. 34). Den som är under femton år får inte tas i förvar, vilket ska ses mot bakgrund bl.a. av att personen då inte är straffmyndig och därför inte kan dömas till påföljd samt av bestämmelserna i FN:s barnkonvention. Den avvägning som enligt 3 kap. 1 § ska göras vid alla ingripanden innebär att det normalt inte heller bör komma ifråga att placera ungdomar mellan femton och arton år i arrest. I vissa situationer kan det dock vara nödvändigt att ta även ungdomar i förvar.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.9.

9 §

Paragrafen, som har tillkommit av rättssäkerhetsskäl, anger att en person inte får omhändertas enligt 3 § eller hållas kvar enligt 7 § om det finns skäl för gripande. Syftet med bestämmelsen är att ett frihetsberövande enligt 24 kap. rättegångsbalken alltid ska ha företräde.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.9.

Avvisa eller avlägsna vid tillträdesförbud

10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om en kustbevakningstjänstemans rätt att avvisa eller avlägsna var och en som överträder ett tillträdesförbud genom att försöka tränga in på avspärrat område eller utrymme eller som vägrar att lämna ett sådant område eller utrymme. Bestämmelsen motsvarar 13 a § polislagen.

För att ett tillträdesförbud ska kunna upprätthållas måste det finnas möjlighet för en kustbevakningstjänsteman att avlägsna den som överträder förbudet. Bestämmelsen kan få betydelse framför allt vid övervakning av områden som skyddas som nationalpark, naturreservat eller kulturresevat (7 kap. 2–9 §§ miljöbalken) och som biotopskyddsområde, djur- och växtskyddsområde eller strandskyddsområde (7 kap. 11–18 §§ miljöbalken).

Det kan anmärkas att Kustbevakningen inte har någon självständig rätt att spärra av ett område i ordningshållande syfte, t.ex. genom att lägga ut länsor i gränsen till ett särskilt skyddsområde eller särskilt bevarandeområde som skyddas enligt reglerna i 7 kap. miljöbalken och förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Om beslutet om avspärrning har fattats av behörig myndighet men verkställs av Kustbevakningen i egenskap av biträde är däremot paragrafen tillämplig.

Frågan om det kan anses försvarligt att avlägsna den som försöker tränga in på avspärrat område får avgöras med hänsyn till syftet med avspärrningen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.5.3.

Ordningsstörningar på fartyg och i hamnar

11 §

Paragrafen erinrar om den särskilda ordningshållande regleringen inom områdena sjöfartsskydd och hamnskydd och den särskilda rätt som en kustbevakningstjänsteman har att ingripa för att upprätthålla ordning och säkerhet på fartyg, i hamnanläggningar och i hamnars områden. Bestämmelsen syftar till att de ordningshållande uppgifterna lättare ska kunna överblickas. Den särskilda regleringen ger ingen rätt att i ordningshållande syfte omhänderta personer, men

däremot kan en kustbevakningstjänsteman avvisa eller avlägsna personer från områdena i fråga.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

12 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att i ordningshållande syfte preja eller borda ett fartyg samt att inbringa detta till hamn och motsvarar i allt väsentligt vad som enligt 4 kap. 23 § gäller i den brottsbekämpande verksamheten.

Av *första stycket* framgår att bestämmelsen är en ren verkställighetsregel och förutsätter att det finns en rätt att ingripa med stöd av bestämmelserna i detta kapitel. I fråga om den närmare innebörden av begreppen "preja" och "borda" hänvisas till kommentaren till 4 kap. 23 §.

Gemensamt för samtliga åtgärder som vidtas med stöd av denna bestämmelse är enligt *andra stycket* att en åtgärd som inte längre behövs omedelbart ska upphöra. Det krävs alltså en fortlöpande bedömning av behovet av åtgärden.

Rätten att hålla kvar ett fartyg enligt första stycket begränsas genom *tredje stycket*. Om det tar mer än sex timmar att genomföra den åtgärd som har föranlett ingripandet mot fartyget ska en förman pröva om åtgärden ska bestå. Prövningen får göras med utgångspunkt främst i proportionalitetsprincipen. Förmannen ska således inte pröva om det ursprungliga beslutet om ingripande mot fartyget var korrekt utan enbart ta ställning till om ingripandet ska fortgå.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.11.

Rapportering m.m.

13 §

Paragrafen reglerar kustbevakningstjänstemannens skyldighet att underrätta polismyndigheten om ordningshållande åtgärder som tjänstemannen vidtagit självständigt, dvs. med stöd av bestämmelserna i 3 eller 4 §.

Bestämmelsen ska ses mot bakgrund av att ordningshållning är en uppgift i första hand för polisen. För att polisen ska kunna överväga vilka ytterligare åtgärder som ska vidtas, är det viktigt att den behöriga polismyndigheten så snabbt som möjligt underrättas om åtgärden. Detta kan göras genom ett telefonsamtal eller på annat lämpligt sätt. Något krav på en formell rapporteringsrutin finns alltså inte.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.12.

14 §

Paragrafen reglerar kustbevakningstjänstemannens rapporteringskyldighet i sådan ordningshållande verksamhet som tjänstemannen utför som biträde åt polismyndighet, dvs. med stöd av 2 §.

Även i dessa fall är kustbevakningstjänstemannen skyldig att genast rapportera sådana åtgärder som tjänstemannen vidtagit till den behöriga polismyndigheten. Det är väsentligt att polismyndigheten genast får vetskap om resultatet av en ordningshållande uppgift och kan besluta om eventuella vidare åtgärder.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 20.12.

6 kap. Kontroll- och tillsynsverksamhet

Krav på proportionalitet

1 §

Bestämmelsen innehåller en allmän proportionalitetsregel som gäller för all kontroll- och tillsynsverksamhet som Kustbevakningen bedriver.

Av proportionalitetsprincipen följer att kontrollåtgärderna måste stå i rimlig proportion till syftet med dem. En avvägning ska göras mellan behovet av åtgärden och det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för enskilda. I den bedömningen ska också vägas in nyttan av att kontrollen utförs vid just det tillfället och vådan av en utebliven kontroll å ena sidan och å den andra sidan den enskilandes intresse av att kontrollen sker vid ett annat tillfälle eller på annat sätt.

En motsvarande bestämmelse som gäller för kontrollåtgärder enligt tullagstiftningen finns i 6 kap. 1 § tullagen (2000:1281). Kravet

på proportionalitet är en grundläggande allmän princip också inom EG-rätten.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 21.7.

Preja, borda och inbringa fartyg till hamn

2 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att preja och borda ett fartyg samt att inbringa detta till hamn.

Första stycket motsvarar 4 kap. 23 § och 5 kap. 12 §. Bestämmelsen är generell och ger en kustbevakningstjänsteman rätt att preja fartyg om det behövs för att genomföra en i annan författning reglerad kontroll. Om det uppenbart behövs för att genomföra kontrollen, får fartyget inbringas till hamn. Ett exempel kan vara om Kustbevakningen till sjöss påträffar ett fartyg som misstänks innehålla farliga ämnen eller lönnutrymmen som kan dölja människor och det krävs en närmare undersökning av fartyget. Om åtgärden riktas mot ett utländskt fartyg måste dock alltid kontrolleras att åtgärden inte strider mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser (se kommentaren till 2 kap. 5 §). Proportionalitetsprincipen ska beaktas i varje enskilt fall. Detta innebär att ju mer ingripande åtgärden är desto starkare måste skälen för kontrollen vara.

Av *andra stycket* följer att det kan finnas avvikande bestämmelser i annan författning och att dessa i så fall gäller. Ett exempel på en sådan reglering är 6 kap. 6 § andra stycket tullagen.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 21.13.5.

Stoppa fordon eller annat transportmedel

3 §

Paragrafen reglerar en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon eller annat transportmedel för att kontrollera nykterheten i trafiken.

Bestämmelsen ska ses i ljuset av regeringens förslag att Kustbevakningen ska kunna ingripa mot bl.a. rattfylleri och därmed ha

samma rätt som en polisman att ta rutinmässiga alkoholutandningsprov enligt lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och att göra ögonundersökning enligt lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken (se prop. 2007/08:53). Genom bestämmelsen får en kustbevakningstjänsteman rätt att utan brottsmisstanke stoppa ett fordon eller annat transportmedel för att kontrollera förarens nykterhet. Enligt regeringen bör denna möjlighet utövas i samband med att myndigheten bedriver sin övriga verksamhet. Det innebär att provtagningen bör ske inom det geografiska område där sådan verksamhet bedrivs (a. prop. s. 89 f.). Eftersom Kustbevakningen inte förslås få någon rätt att genomföra rutinkontroller för att upptäcka sjöfylleri omfattar paragrafen inte fartyg.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 21.13.6.

4 §

I paragrafen räknas sådana författningar upp som ger en kustbevakningstjänsteman en uttrycklig rätt att stoppa fordon för kontroll och tillsyn. Den syftar till att Kustbevakningens befogenheter lättare ska kunna överblickas. Rätten att stoppa ett fordon får inte förväxlas med skyldigheten att stanna på anmaning av en tjänsteman, vilket förutsätts ske frivilligt. En bestämmelse av sistnämnda slag finns bl.a. i 5 § inregränslagen.

Rätt till tillträde

5 §

I paragrafen erinras om att det finns ett stort antal kontrollförfattningar som ger en kustbevakningstjänsteman rätt att få tillträde till fartyg, andra transportmedel, anläggningar och andra utrymmen eller områden för att göra nödvändiga undersökningar.

Med anläggningar och andra utrymmen avses bl.a. byggnader, lokaler, fabriker, hamnar och hamnanläggningar.

Rätt att ingripa enligt särskild reglering

6 §

I *första stycket* erinras om den särskilda författningsreglering som kompletterar bestämmelserna i denna lag och som anger omfattningen av Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rätt att vidta kontroll- och tillsynsåtgärder. Utöver rätten att i vissa situationer använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd (3 kap. 6 §), kravet på proportionalitet (6 kap. 1 §) och rätten att preja, borda och inbringa fartyg till hamn (6 kap. 2 §) finns ingen generell reglering av Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans befogenheter i kontroll- och tillsynsverksamhet. Vilka närmare befogenheter Kustbevakningen och en kustbevakningstjänsteman har vid sådan verksamhet regleras i stället i respektive kontroll- och tillsynsförfattning.

I *andra stycket* erinras om att det sakliga eller geografiska tillämpningsområdet, som anges i den tillämpliga kontrollförfattningen, gäller framför lagens bestämmelser (se även 2 kap. 1 §). Kustbevakningens uppdrag och tjänstemännens befogenheter i kontroll- och tillsynsverksamheten kan alltså såväl geografiskt som sakligt avvika från bestämmelserna i denna lag.

Bilagan

I bilagan anges uttömmande de författningar med straffbestämmelser och enskilda straffbestämmelser som omfattas av Kustbevakningens självständiga rätt att *inleda* förundersökning. Verksamhetsområdet överensstämmer i stort med det som gäller för myndigheten i dag, men ansvaret inom detta område utökas genom att den självständiga brottsbekämpande rollen utvidgas. Att Kustbevakningen har rätt att inleda förundersökning medför inte att myndigheten också ska leda den i fortsättningen. Detta avgörs av omständigheterna i det enskilda fallet, bl.a. gärningsmannens ålder, brottets komplexitet och vilka utredningsåtgärder som krävs. Beträffande brott av enkel beskaffenhet ska förundersökningen i normalfallet kunna ledas av Kustbevakningen, se kommentaren till 4 kap. 2 §.

Generellt för de brottstyper som omfattas av bilagan är att de är ”sjörelaterade”, dvs. har en anknytning till vatten och trafik på eller

i anslutning till vatten. Dessutom ingår vissa brott, med anknytning såväl till land som till vatten, som har en naturlig koppling till den verksamhet som Kustbevakningen bedriver.

Bilagan har enbart betydelse för avgränsningen av den brottsbekämpande verksamheten och är inte tillämplig på vare sig den ordningshållande verksamheten eller kontroll och tillsyn.

En författning som ingår i bilagan, t.ex. lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m., ger en kustbevakningstjänsteman rätt att, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, använda befogenheterna i 3 och 4 kap. Förutom att brottet ska ingå i bilagan, krävs också att det har begåtts inom Kustbevakningens verksamhetsområde, så som detta avgränsas i 2 kap.

Den allmänna motiveringen till bestämmelsen finns i avsnitt 26.2.2.

26.4 Förslaget till förordning (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter

Förordningen ersätter förordningen till LKP och innehåller viss reglering som motsvarar den nuvarande. I förordningen har också vissa bestämmelser som i dag finns i myndighetens arbetsordning tagits in, bl.a. bestämmelser om befälsordningen, behörighetskrav, uppträdande i anställningen, underrättelseskyldighet och krav på legitimation. Vidare regleras användningen av skjutvapen och pepparspray i tjänsten. Förordningen, som härigenom blir mer heltäckande, innehåller också vissa bemyndiganden.

Till stora delar motsvarar förordningsregleringen vad som gäller för polisen. Bestämmelsen om rätten att använda skjutvapen har dock utformats på annat sätt, vilket beror på att motsvarande reglering för polisen enligt vår mening förefaller inskränka rätten att använda skjutvapen i förhållande till nödvärnsrätten.

26.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

2 §

Paragrafen reglerar rätten att förstöra alkoholhaltiga drycker redan innan beslut om förverkande har fattats.

I *första och fjärde styckena* har enbart språkliga ändringar gjorts.

Enligt *andra stycket* får en åklagare eller annan förundersökningsledare besluta om förstörande av alkoholhaltiga drycker som har tagits i beslag som ett led i en förundersökning. Detta gäller även Tullverkets och Kustbevakningens förundersökningsledare. Genom ändringen får inte bara en polismyndighet utan även Kustbevakningen fatta ett sådant beslut vid förenklad utredning enligt 23 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken. Därigenom kan beslutsbefogenheten läggas på någon annan tjänsteman inom myndigheten än en förundersökningsledare.

Bestämmelsen i *tredje stycket punkten 1 a* innebär att en kustbevakningstjänsteman ges samma rätt som en polisman att besluta om att alkoholhaltiga drycker omedelbart ska förstöras, exempelvis på platsen för beslaget, om dryckens värde är ringa. Bestämmelsen ger utrymme för att t.ex. hålla ut en flaska sprit som påträffats vid misstanke om sjöfylleri, om den inte behövs som bevisning om brottet.

Om beslagtagen egendom har förstörts och beslaget senare hävs ska ersättning utgå. Eftersom endast åklagare får fatta sådana beslut måste ärendet då lämnas över till åklagare.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 22.3.

26.6 Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)

24 §

Paragrafen reglerar vem som får utföra s.k. stämningmannadelgivning.

Tillägget i *första stycket* innebär att ett intyg som i tjänsten har utfärdats av en kustbevakningstjänsteman gäller som fullt bevis för att delgivning har skett. Däremot är bestämmelsen inte tillämplig på andra tjänstemän vid myndigheten.

Andra stycket är oförändrat och i *tredje stycket* har endast språkliga ändringar gjorts.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 22.6.

29 §

I paragrafen regleras rätten för stämmingsmän och andra som får utföra stämmingsmannadelgivning att få tillträde till ett enskilt område för att genomföra delgivning.

Genom ett tillägg i *första stycket* får en kustbevakningstjänsteman samma rätt till tillträde som bl.a. en stämmingsman, en åklagare eller en polisman har.

Rätten till tillträde omfattar inte en bostad. Beträffande bostäder kan i stället i viss utsträckning husrannsakan användas för att genomföra delgivning, se 28 kap. 2 § rättegångsbalken. Endast domstol får besluta om sådan husrannsakan.

Förutom ovanstående krav på att det inte ska vara bostad gäller inga särskilda begränsningar. En kustbevakningstjänsteman har alltså rätt att gå ombord på ett fartyg (utom i de fall där detta enbart tjänar som bostad), att komma in i trappuppgången till en hyresfastighet, på ett båtvarv eller i en fabrikslokal. Rätten till tillträde innebär att den som äger eller förfogar över det enskilda området (t.ex. en hyresvärd) är skyldig att medverka till att den som ska genomföra delgivningen får tillträde, t.ex. genom att se till att portar hålls öppna eller att nödvändiga koder tillhandahålls.

Enligt *andra stycket* får en kustbevakningstjänsteman som hindras från att ta sig in på ett enskilt område begära biträde av polismyndigheten för tillträde. Detta gäller också om t.ex. den som äger eller förfogar över området vägrar att öppna dörrar. Det är däremot inte tillåtet för kustbevakningstjänstemannen att själv bryta lås för att ta sig in i ett tillslutet utrymme i syfte att genomföra delgivning.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 22.6.

26.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov

1 §

Paragrafen reglerar bl.a. vem som har rätt att göra alkoholutandningsprov vid skäligen misstanke om bl.a. rattfylleri och sjöfylleri och ger en kustbevakningstjänsteman rätt att ta sådana bevisprov.

De *första, andra och femte styckena* är oförändrade i förhållande till förslagen i prop. 2007/08:53.

I *tredje stycket* har paragrafen ändrats som en konsekvens av att en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon regleras i lagen (2009:000) om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter i stället för i 22 § polislagen. Det stycket reglerar enbart en tulltjänstemans rätt att stoppa fordon och andra transportmedel.

I *fjärde stycket* har tagits in en erinran om att en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon och andra transportmedel regleras i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.

26.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg

11 kap.

Ändringarna i kapitlet föranleds av att ett flertal paragrafer upphör när motsvarande bestämmelser införs i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter. De kvarvarande paragraferna måste därför numreras om.

1–4 §§

Bestämmelserna är i sak oförändrade. Följdändringar har gjorts på grund av att 11 kap. 1–8 och 17 §§ upphör att gälla. Vidare har språket moderniserats.

5 §

Ändringarna är av samma slag som ändringarna i 1–4 §§. Vidare har tagits in en erinran om att bestämmelsen gäller även i de fall där gärningen föranleder ansvar enligt brottsbalken eller miljöbalken.

6 §

Ändringarna är av samma slag som i 1–4 §§.

7 och 8 §§

I paragraferna regleras skyldigheten att underrätta flaggstaten. I dessa har tagits in en erinran om att skyldigheten gäller även i de fall där gärningen föranleder ansvar enligt brottsbalken eller miljöbalken. I övrigt är ändringarna av samma slag som i 1–4 §§.

26.9 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

29 §

I paragrafen regleras rätten för polismän, tulltjänstemän samt vissa andra kategorier att använda våld.

I *första stycket* har regleringen av en kustbevakningstjänstemans rätt att använda våld tagits bort. Denna reglering finns nu i stället i 3 kap. 2 och 6 §§ lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.

Andra stycket är oförändrat.

I *tredje stycket* har regleringen av en kustbevakningstjänstemans rätt att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som stör ordningen tagits bort. Den regleringen finns nu i 5 kap. 3 § nyss nämnda lag.

I ett nytt *fjärde stycke* erinras om bestämmelserna i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 19.4.

26.10 Förslaget till lag om ändring i jaktlagen (1987:259)

47 §

Paragrafen innehåller regler om beslag.

Det *första stycket* har anpassats efter de organisatoriska förändringar som gjorts samt moderniserats språkligt. I sak har innehållet inte förändrats.

I *andra stycket* föreskrivs en skyldighet för en kustbevakningstjänsteman, som tar egendom i beslag med stöd av paragrafen, att anmäla beslaget till undersökningsledaren eller åklagare. Det ankommer sedan på förundersökningsledaren eller åklagaren att pröva förutsättningarna för beslaget. Med förundersökningsledare avses här även en förundersökningsledare inom Kustbevakningen. Underrättelseskyldigheten motsvarar 27 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken. Protokoll över beslaget ska upprättas.

Vissa övriga ändringar har gjorts som inte påverkar innehållet i sak.

Det *tredje stycket* är oförändrat.

26.11 Förslaget till lag om ändring i fiskelagen (1993:787)

47 §

Paragrafen reglerar beslag.

De *första och andra styckena* är oförändrade.

I det *tredje stycket* föreskrivs en skyldighet för en kustbevakningstjänsteman, som tar egendom i beslag med stöd av paragrafen, att anmäla beslaget till undersökningsledaren eller åklagare. Det ankommer sedan på förundersökningsledaren eller åklagaren att pröva förutsättningarna för beslaget. Med förundersökningsledare avses här även en förundersökningsledare inom Kustbevakningen. Underrättelseskyldigheten motsvarar vad som gäller enligt 27 kap. 4 § tredje stycket rättegångsbalken. Protokoll över beslaget ska upprättas.

Det *fjärde stycket* är oförändrat och i det *femte stycket* har endast språket moderniserats.

26.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen

12 §

Paragrafen reglerar varukontroller vid inre gräns.

I *första stycket* har andra meningen flyttats och utgör nu ett nytt *tredje stycke*, där en mindre följdändring har gjorts.

Enligt det nya *andra stycket* har Kustbevakningen ett självständigt ansvar för varukontrollen av sjötrafiken vid inre gräns. Kustbevakningen har tidigare haft rätt att genomföra sådan varukontroll enbart efter en anmaning från Tullverket. Den nya regleringen innebär att Kustbevakningen inte längre är beroende av Tullverkets beslut för att kunna utöva in- och utförselkontroll av varor vid inre gräns av sjötrafiken.

Det *fjärde stycket* är oförändrat.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.8.

26.13 Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

2 kap.

12 §

Paragrafen reglerar möjligheten för vissa typer av tjänstemän, som innehar körkort med endast B-behörighet, att i sin tjänsteutövning kunna flytta eller köra alla typer av fordon en kortare sträcka.

Det *första stycket* är i sak oförändrat.

I ett nytt *andra stycke* föreskrivs en möjlighet för en kustbevakningstjänsteman eller en tulltjänsteman, som innehar ett körkort med endast B-behörighet, att flytta ett körkortspliktigt fordon som kräver annan körkortsbehörighet. Bestämmelsen gäller enbart vid ingripanden som gäller misstänkt rattfylleri och förutsätter att åtgärden behövs med hänsyn till trafiksäkerheten. För en kustbevakningstjänsteman kan bestämmelsen främst komma att aktualiseras i hamnars landområden, medan det för en tulltjänsteman kan uppkomma motsvarande behov på andra platser, såsom t.ex. vid Svinesundsbron. Bestämmelsen är främst avsedd att användas i akuta situationer, när det är olämpligt att fordonet står kvar på den

plats där föraren har kontrollerats. I många situationer torde ett fordon kunna flyttas av någon annan, utan tillämpning av den aktuella bestämmelsen, t.ex. av en chaufför från samma transportföretag.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 22.10.

26.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

8 §

Paragrafen reglerar en skadelidandes rätt till ersättning i vissa fall när våld använts i tjänsteutövning.

Bestämmelsen har ändrats som en konsekvens av att en kustbevakningstjänstemans rätt att använda våld regleras i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter i stället för i polislagen. Genom en hänvisning till den nya lagen kan den som orsakas personskada eller sakskada även i fortsättningen ha rätt till ersättning enligt lagen då en kustbevakningstjänsteman använt våld i tjänsteutövningen.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 19.4.1.

26.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

4 §

Paragrafen reglerar bl.a. vem som har rätt att göra ögonundersökning enligt lagen och ger en kustbevakningstjänsteman rätt att göra en sådan undersökning.

De första och tredje styckena är oförändrade.

I *andra stycket* har paragrafen ändrats som en konsekvens av att en kustbevakningstjänstemans rätt att stoppa fordon regleras i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter i stället för i polislagen.

26.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

19 §

Paragrafen reglerar rätten att inleda och bedriva förundersökning om brott mot smugglingslagen och andra författningar som avses i 1 § smugglingslagen.

Genom ändringarna i *första stycket* ges Kustbevakningen samma rätt som Tullverket att inleda förundersökning enligt bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken. Vidare hänvisas i fråga om Kustbevakningens befogenheter och skyldigheter, på samma sätt som för Tullverket, till vad som gäller enligt rättegångsbalken för förundersökningsledare. Vad detta närmare innebär framgår av kommentaren till 4 kap. 2 § lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter. Vidare föreskrivs att Kustbevakningen, i likhet med Tullverket, ska förordna särskilda befattningshavare i myndigheten som ska fullgöra dess uppgifter.

I *andra stycket* har endast språkliga ändringar gjorts.

Genom ändringen i *tredje stycket* får åklagare, både inom åklagarväsendet och Tullverket, samt förundersökningsledare inom Tullverket anlita biträde av Kustbevakningen eller av en kustbevakningstjänsteman med en särskild åtgärd i en förundersökning. En motsvarande bestämmelse finns i 4 kap. 26 § lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter. Innebörden av bestämmelsen framgår av kommentaren till den paragrafen.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 17.6.2.

26.17 Förslaget till lag om ändring i fartygs-säkerhetslagen (2003:364)

5 kap.

1 §

Paragrafen reglerar tillsyn enligt lagen.

Det *första stycket* och det *fjärde stycket* är oförändrade. I *tredje stycket* har endast en språklig ändring gjorts.

Andra stycket har ändrats på så sätt att Kustbevakningens tillsyn ska regleras i författning i stället för genom överenskommelser mellan myndigheten och Sjöfartsverket.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.10.2.

17 §

Paragrafen reglerar vilka befogenheter den som utövar tillsyn har. Genom en hänvisning i 19 § gäller paragrafen för kustbevakningstjänstemän som utför tillsyn enligt lagen.

Genom en ändring i *första stycket* har en förrättningsman – vilket kan vara antingen en tjänsteman vid Sjöfartsverket eller en kustbevakningstjänsteman – fått rätt till tillträde till en lastbärare som har skilts av för sjötransport men som ännu inte har lastats ombord på fartyget. Med lastbärare avses en container, ett fordon (t.ex. en långtradare) eller något annat som kan innehålla last. Syftet med den nya bestämmelsen är att underlätta kontrollen av att det gods som finns i lastbäraren är tillförlitligt säkrat. Regleringen ger även rätt att bryta förseglingar i form av tullplombering eller sigill.

Genom ett nytt *andra stycke* har en förrättningsman dessutom fått rätt att hindra att en lastbärare förs ombord på ett fartyg. För detta krävs att lasten i lastbäraren antingen inte har säkrats alls eller på ett otillfredsställande sätt så att lastbäraren, om den förs ombord på fartyget, kan komma att orsaka allvarlig skada på person eller egendom. Det bör ankomma på Sjöfartsverket att ange vilka närmare krav som kan ställas på lastningen för tillämpningen av bestämmelsen.

Det *tredje stycket* har enbart ändrats språkligt.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.10.2.

19 §

Paragrafen reglerar vilka befogenheter Kustbevakningen har när myndigheten utövar tillsyn med stöd av lagen. Den ger en kustbevakningstjänsteman de kontrollbefogenheter som anges i 5 kap. 17 § fartygssäkerhetslagen och i lagen om Kustbevakningens och en kustbevakningstjänstemans rättsliga befogenheter. Det sistnämnda innebär en rätt att stoppa fartyget om det krävs för att genomföra kontrollen.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.10.2.

26.18 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

9 kap.

9 §

Paragrafen reglerar den inre gränskontrollen med stöd av utlänningslagen.

De första och tredje styckena är förändrade.

Andra stycket reglerar Kustbevakningens uppgift att som ett led i polisens kontrollverksamhet självständigt kontrollera pass och andra handlingar i enlighet med första stycket. Med självständigt avses här att genomföra kontroller utan någon uttrycklig begäran från polisen. Denna uppgift gäller precis som tidigare enbart av och i anslutning till sjötrafiken. Genom användningen av uttrycket ”av och i anslutning till sjötrafiken” begränsas Kustbevakningens självständiga uppgift till kontroll av antingen personer i sjötrafiken eller personer som befinner sig i ett nära och naturligt samband med sjötrafiken. Som exempel kan kontrollen omfatta personer i en båt som påträffas för ankar, utan att denna framförts i anslutning till kontrollen. Ett annat exempel är att den eller de personer som avses kontrolleras befinner sig i land på en ö, kanske utan annan förbindelse dit än sjövägen. Det kan även vara fråga om kontroller som ska utföras i en hamn eller liknande av personer som vistas ombord på ett fartyg eller i direkt anslutning till detta (se prop. 1999/2000:64 s. 65 och 179).

Genom tillägget av andra meningen i stycket får Kustbevakningen alltid biträda polismyndigheten vid en kontroll enligt första stycket, oavsett var denna äger rum. Denna biträdelsesroll gäller alltså inte enbart av och i anslutning till sjötrafiken. Det innebär att Kustbevakningen kan biträda polisen t.ex. vid en kontroll på Öresundsbron eller på annan plats inne i landet. Biträde förutsätter i dessa fall en begäran av polismyndigheten eller godkännande från denna innan kontrollen utförs.

I övrigt har språket moderniserats.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.8.

26.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:263) om transport av farligt gods

15 §

Paragrafen reglerar en polismans och en kustbevakningstjänstemans rätt att under vissa förutsättningar hindra en transport som sker i strid med lagen om farligt gods eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Genom ändringen får en kustbevakningstjänsteman en uttrycklig rätt att hindra såväl landtransporter som sjötransporter av farligt gods under förutsättning att ingripandet sker i en hamn. Har transporten redan hunnit lämna hamnen kan däremot, precis som tidigare, endast polisen ingripa och hindra fortsatt färd. I övrigt har endast en språklig ändring gjorts.

Den allmänna motiveringen till ändringen finns i avsnitt 21.10.1.

Kommittédirektiv

Kustbevakningens befogenheter

Dir.
2007:5

Beslut vid regeringssammanträde den 25 januari 2007.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall göra en översyn av regleringen av Kustbevakningens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten samt lämna förslag till en modernare och mer ändamålsenlig författningsreglering. Utredaren skall kartlägga de befintliga befogenheterna och analysera i vilken utsträckning dessa bör regleras annorlunda. I uppdraget ligger också att analysera om gränsdragningen mellan Kustbevakningens och andra myndigheters ansvarsområden inom den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten är lämpligt avvägd. Utredaren skall även se över gränsdragningen mellan Kustbevakningens brottsbekämpande verksamhet och myndighetens kontroll- och tillsynsverksamhet samt därmed förknippade befogenheter och överväga en mer enhetlig reglering av dessa. Syftet med översynen är att skapa förutsättningar för ett effektivare utnyttjande av samhällets samlade resurser för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott och ordningsstörningar till sjöss och i kustnära områden.

Uppdraget skall redovisas senast den 30 april 2008.

Kustbevakningens verksamhet

Allmänt

Kustbevakningen har, enligt förordningen (2005:742) med instruktion för Kustbevakningen, till uppgift att bedriva sjöövervakning i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt på land i anslutning till dessa vatten. Vad gäller sjöar, kanaler och vattendrag omfattar

sjöövervakningen enbart Vänern och Mälaren. Med sjöövervakning avses att ansvara för eller bistå andra myndigheter med övervakning, brottsbekämpande verksamhet samt kontroll och tillsyn i enlighet med särskilda föreskrifter.

I sjöövervakningsuppgiften ingår att genom övervakning förebygga och ingripa mot störningar av ordningen i sjötrafiken samt att i enlighet med särskilda föreskrifter förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, ingripa vid misstanke om brott samt utreda och beivra eller bistå med utredningen av brott. Kustbevakningen skall vidare utreda och besluta i ärenden om vattenföroreningsavgift samt i den utsträckning det följer av föreskrifter, och i förekommande fall efter överenskommelse med annan myndighet, bedriva tillsyns- och kontrollverksamhet i fråga om bl.a. sjötrafik, varu- och personkontroll, fiske, jakt och miljöskydd.

Kustbevakningen ansvarar också för miljöräddningstjänst till sjöss, varvid verksamhetsområdet också omfattar Vättern, samt skall på anmodan av räddningsledare delta i sjöräddningstjänst och annan räddningstjänst.

Kustbevakningen skall enligt instruktionen samordna civila behov av sjöövervakning och förmedla sjöinformation till berörda myndigheter. Myndigheten skall vidare följa den internationella utvecklingen inom sitt verksamhetsområde samt i samverkan med andra myndigheter medverka i internationellt samarbete för att utveckla gränskontroll, brottsbekämpning till sjöss, miljöskydd till sjöss och annan sjöövervakning.

Kustbevakningen får enligt instruktionen bedriva uppdragsverksamhet inom sitt ansvarsområde. Detta har främst aktualiserats i fråga om dykeri- och transportverksamhet och för dessa uppdrag gäller full kostnadstäckning.

Brottsbekämpning

Kustbevakningens befogenheter inom det polisiära och brottsbekämpande området regleras i flera författningar. Lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP) är tillämplig när Kustbevakningen bedriver övervakning till havs, i kustvattnen samt i Vänern och Mälaren för att hindra brott mot föreskrifter i lagar och andra författningar som gäller bl.a. jakt, fiske, trafikregler, dumpning av avfall i vatten, fartygs registrering och identifiering, utlänningars inresa till och utresa från eller vistelse i

Sverige samt transport av farligt gods. Om ett brott har förövats mot någon av de föreskrifter som avses i lagen har kustbevakningstjänsteman samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör, ta med någon till förhör, gripa någon och att företa husrannsakan eller verkställa beslag (2 §). För att kunna utöva de angivna befogenheterna får kustbevakningstjänsteman stoppa och visitera fartyg eller inbringa det till hamn (4 §). Vid förundersökning rörande brott som anges i nämnda lag får åklagaren och polisen anlita biträde av Kustbevakningen (7 §).

Kustbevakningen får enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg inleda förundersökning för brott avseende olagliga utsläpp av olja och andra skadliga ämnen från fartyg. Lagen ger en tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenhet som polisman att hålla förhör, ta med någon till förhör, gripa någon och att företa husrannsakan eller verkställa beslag (11 kap. 2 och 5–7 §§). I befogenheterna ingår även att stoppa och kvarhålla fartyg (11 kap. 14 §). I fråga om biträde till polis och åklagare hänvisas till 7 § LKP (11 kap. 3 §).

Vid brott mot bestämmelser som rör införsel till eller utförsel från Sverige av varor får tjänsteman vid Kustbevakningen, innan förundersökning har hunnit inledas, hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredning av brott (jfr beträffande polismans befogenhet 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken). Härvid får kustbevakningstjänstemannen även ålägga någon att följa med till förhör och ta med någon till förhör, gripa den som misstänks för brott, ta egendom i beslag och göra husrannsakan samt utföra kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Denna befogenhet gäller i fråga om vissa terroristbrott och för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling, lagen (1960:419) om förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker, lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen, lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och mineraloljeprodukter, lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd samt tullagen (2000:1281).

Kustbevakningen får sedan den 1 april 2006 utfärda föreläggande om ordningsbot för brott enligt 5 kap. 1 § sjötrafikförordningen (1986:300) samt, sedan den 1 juli samma år, för brott enligt 16 § tredje stycket lagen (2006:263) om transport av farligt gods. I samband med att Kustbevakningen gavs rätt att utfärda föreläggande

om ordningsbot gjordes rättegångsbalkens bestämmelser om åklagarjäv tillämpliga på en kustbevakningstjänsteman.

Rattfylleriutredningen har föreslagit att kustbevakningstjänsteman skall ges befogenhet att genomföra rutinmässiga alkoholutandningsprov enligt 2 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov och att Kustbevakningen skall få fatta beslut om att inleda förundersökning avseende misstanke om rattfylleribrott samt inleda förundersökning avseende misstanke om sjöfylleri (SOU 2006:12 och SOU 2006:47).

Regeringen beslutade den 7 september 2006 direktiv till en utredning som bl.a. skall se över möjligheten att ge Kustbevakningen rätt att bedriva förundersökning avseende vissa fiskebrott (dir. 2006:91).

Ordningshållning

Kustbevakningstjänsteman har enligt 3 § LKP samma befogenhet som tillkommer polisman enligt 13 § polislagen (1984:387) att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som genom sitt uppträdande i trafiken till sjöss stör ordningen eller utgör omedelbar fara för denna. Jämförbara uppgifter och befogenheter har kustbevakningstjänsteman även med stöd av lagen (2000:1225) om straff för smuggling och lagen (2004:487) om sjöfartsskydd.

Kontroll- och tillsynsverksamhet

Kustbevakningen skall medverka i Tullverkets kontrollverksamhet enligt tullagen (2000:1281) och lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen, vilket bl.a. innefattar ett självständigt ansvar för kontrollen till sjöss. En kustbevakningstjänsteman har inom ramen för denna uppgift samma befogenheter som tillkommer en tulltjänsteman i fråga om bl.a. prejning av fartyg samt rätt att undersöka varor, transportmedel och bagage.

Kustbevakningen är enligt 9 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) skyldig att bistå polisen vid gränskontroll av utlänningars inresa och utresa genom att utöva kontroll av sjötrafiken. Kustbevakningen medverkar också i polisens inre utlänningskontroll enligt 9 kap. 9 § utlänningslagen genom att utöva kontroll av och i anslutning till sjötrafiken.

Kustbevakningen skall enligt 5 kap. 5 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen inom sitt verksamhetsområde kontrollera efterlevnaden av bestämmelser om fiske till sjöss och vid landning av fisk. Från och med den 1 januari 2007 ansvarar dock Kustbevakningen endast för fiskerikontrollen till sjöss.

Kustbevakningens kontroll- och tillsynsverksamhet omfattar även bl.a. jakt- och naturvårdstillsyn, skyddsområdestillsyn, kontinentalsockeltillsyn, tillsyn över ekonomisk zon, tillträdeskontroll, tillsyn enligt lagen (2006:263) om transport av farligt gods samt bemanningskontroll och viss fartygssäkerhetstillsyn.

Behovet av en utredning

Effektivt resursutnyttjande

Sjötransporterna i Östersjöregionen har under de senaste åren ökat kraftigt och utvecklingen i vårt närområde pekar mot att de kommer att få ännu större betydelse i framtiden. Den växande trafiken innebär att en större mängd fartyg, personer och varor transporteras sjövägen till och från Sverige och att antalet fartyg som befinner sig i och runt svenskt vatten ökar. Utvecklingen har lett till ändrade hotbilder och andra krav på förmåga att svara för kontroll, tillsyn och brottsbekämpning.

För att öka effektiviteten och rättssäkerheten i den brottsbekämpande verksamheten är det viktigt att skapa förutsättningar för ett rationellt utnyttjande av myndigheternas resurser, vilket kan ske bl.a. genom renodling av ansvarsområden och anpassning av gränserna mellan olika myndigheters uppgifter. Det finns mot den bakgrunden anledning att se över om det är motiverat att förändra Kustbevakningens roll i det brottsbekämpande arbetet. En sådan utveckling kräver också en anpassning av de befogenheter som tillkommer en kustbevakningstjänsteman.

Syftet med översynen är att skapa förutsättningar för ett effektivare utnyttjande av samhällets samlade resurser för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott och ordningsstörningar till sjöss och i kustnära områden. Det gäller framför allt att underlätta en ökad samverkan mellan de brottsbekämpande myndigheterna och andra samverkande myndigheter samt att se över möjligheterna att bättre utnyttja Kustbevakningen även inom områden där myndigheten i dag saknar befogenheter. En grundläggande utgångspunkt

är dock att huvudansvaret för att utreda och bekämpa brott även fortsättningsvis skall ligga kvar på de myndigheter som i dag har detta ansvar.

Medborgarperspektivet

Ett mer rationellt utnyttjande av Kustbevakningens kapacitet i kust- och skärgårdsområden innebär inte bara ett bättre hushållande med samhällets samlade resurser. Det är också en viktig åtgärd för att upprätthålla medborgarnas förtroende för samhällets förmåga att ingripa vid brott. När det gäller Kustbevakningen inträffar allt oftare att såväl allmänheten som polismyndigheterna och Tullverket förutsätter att en kustbevakningstjänsteman som finns på plats skall kunna vidta ordningshållande och initiala brottsbekämpande åtgärder som går utöver myndighetens uppdrag och som kustbevakningstjänstemannens anställning således inte ger några befogenheter för. Om ingripanden av detta slag skall kunna göras mot enskilda krävs givetvis författningsstöd.

Medborgarperspektivet gör sig också gällande i andra avseenden. Myndigheters kontroll- och tillsynsverksamhet bör så långt möjligt utformas på ett sådant sätt att verksamheten inte medför att medborgarna utsätts för upprepade ingripanden av olika slag. Kustbevakningens verksamhet är, genom bl.a. anpassning av materiel och utbildning av personalen, utformad på ett sådant sätt att vid ett kontrolltillfälle kan kontroll och tillsyn med stöd av olika regelverk utföras samtidigt. Förutom ett effektivt resursutnyttjande innebär detta en fördel för den som kontrolleras. Det bör övervägas om de synergieffekter som detta arbetssätt innebär kan tillvaratas i än högre grad.

Tydlig avgränsning av verksamhetsområdet

Den geografiska gränsen för Kustbevakningens uppdrag skiljer sig åt mellan olika verksamheter på ett sätt som kan ifrågasättas. Dessa skillnader beror i många fall på att lagstiftningen tillkommit vid olika tillfällen och haft olika syften. Någon samlad översyn av gränsdragningen har inte skett.

Hur Kustbevakningens ansvarsområde anges är väsentligt, eftersom det sätter ramen för var myndigheten kan utöva sina befogenheter för kontroll och tillsyn respektive ordningshållande och

brottsbekämpande åtgärder. De variationer som förekommer kan ge upphov till gränsdragningsproblem och det föreligger därför behov av en översyn i syfte att åstadkomma enhetlighet och tydlighet för såväl kustbevakningstjänstemän som allmänhet, samverkande myndigheter och andra myndigheter som verkar på den maritima arenan. Det finns också skäl att överväga gränsdragningarna gentemot landbaserade verksamheter för brottsbekämpning, ordningshållning, kontroll och tillsyn som bedrivs av andra myndigheter, i syfte att minimera risken för situationer där ingen myndighet har ett uttryckligt lagstöd för att ingripa. Samtidigt bör gränsdragningen utformas på ett sätt som inte i onödan skapar överlappande befogenheter.

Översyn av befogenheter i LKP och annan lagstiftning

Behovet av en översyn av LKP har framförts i flera olika sammanhang. I betänkandet Statens maritima verksamhet (SOU 1996:41) föreslogs bl.a. att Kustbevakningen skulle ges utökade polisiära befogenheter att, på begäran av polismyndighet, ingripa vid misstänkta regelöverträdelser till sjöss, samt att LKP och andra författningar som reglerar Kustbevakningens befogenheter skulle ses över och i möjligaste mån samlas i en lag. Även i Statskontorets rapport Effektivare Kustbevakning 2000:1 påpekades problemen med ett svåröverskådligt regelverk. Frågan har även berörts av Gränskontrollutredningen (SOU 2004:110), som föreslår att en kustbevakningstjänsteman i samband med personkontroll avseende in- och utresa skall ha samma befogenheter som polisman när det föreligger anledning anta att brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Också Kustbevakningen har vid olika tillfällen, senast i en framställning av den 30 mars 2005, påtalat och belyst behovet av en samlad översyn av regelverket.

De polisiära befogenheter som tillkommer en kustbevakningstjänsteman regleras i dag – utöver i LKP – också i smugglingslagen, vattenföroreningslagen, polislagen (1984:387), lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete, lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Den mångfald av författningar som reglerar Kustbevakningens befogenheter leder till bristande överskådlighet.

LKP, som utfärdades 1982, har ändrats vid ett flertal tillfällen, senast i samband med att lagen (2006:263) om transport av farligt gods infördes. Förändringar har också föreslagits av Gränskontrollutredningen och Rattfylleriutredningen. LKP tillkom när Kustbevakningen fortfarande utgjorde en del av Tullverket. Såväl omvärlden som Kustbevakningen har sedan dess genomgått stora förändringar och LKP har successivt byggts på med nya uppgifter. Samordningen med annan lagstiftning uppvisar i dag flera brister. Förarbetena ger inte längre tillräcklig vägledning vid tillämpning av lagen. Det förekommer också en dubbelreglering av vissa befogenheter, vilket skapar otydlighet.

Brottsbekämpningens förhållande till kontroll- och tillsynsverksamhet

En brottsbekämpande åtgärd har inte sällan sin upprinnelse i utövandet av en kontroll- eller tillsynsuppgift. Det är inte alltid klart i vilket skede en tillsyn eller kontroll övergår till att vara inriktad mot brottsutredning och följderna av detta. I viss mån finns motsvarande gränsdragningsproblem mellan verksamhet för att förhindra eller upptäcka brott och sådana riskanalyser på vilka allt mer av tillsyns- och kontrollverksamheten baseras. Det finns exempel ur gällande lagstiftning som anger att en kustbevakningstjänsteman har polisiära befogenheter när han eller hon utövar tillsyn eller biträder en tillsynsmyndighet. Det kan starkt ifrågasättas om sådana befogenheter bör kunna utövas vid tillsyn, inte minst med tanke på att den som är misstänkt för brott har rätt att avstå från att medverka i utredningen för att inte belasta sig själv, medan den som är föremål för en kontrollåtgärd som regel har en författningsenlig skyldighet att på olika sätt medverka i och underlätta kontrollen.

Mot den beskrivna bakgrunden finns anledning att se över såväl definitionen av och innehållet i begreppen ”kontroll- och tillsynsverksamhet” som gränsdragningen mellan denna verksamhet och brottsbekämpning.

Tvångsmedel

På flera områden finns anledning att överväga om kustbevakningstjänstemän bör få befogenheter som i dag endast tillkommer polismän, t.ex. att på samma sätt som en polisman få stoppa fordon eller

annat transportmedel vid misstanke om brott eller för ordningshållande åtgärder (jfr 22 § polislagen). Det finns också skäl att se över i vilken utsträckning Kustbevakningens befogenheter att stoppa fartyg bör ändras för att myndigheten skall kunna fullgöra sina uppgifter.

Frågan har betydelse för bl.a. fiskerikontroll vintertid, då fisket med hänsyn till isläggning bedrivs från snöskoter eller andra transportmedel än fartyg. Den har emellertid också betydelse för bekämpningen av brott mot in- och utförelsestrukturer, eftersom tullagen – men inte lagen om straff för smuggling – innehåller bestämmelser om rätt att stoppa fartyg.

Oavsett vilka transportmedel som omfattas av Kustbevakningens befogenheter kan det uppstå situationer då den som anmodas att stanna för utförande av kontroll vägrar att göra detta. För polisen finns i en sådan situation enligt 10 § första stycket 5 polislagen rätt att, i den mån andra medel är otillräckliga, använda det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Motsvarande bestämmelse saknas för Kustbevakningen. Det finns också andra skillnader i fråga om tvångs-ingripanden som kan förefalla mindre ändamålsenliga, såsom möjligheten till identifieringsvisitation med stöd av polislagen.

En kustbevakningstjänstemans rätt att ta egendom i beslag varierar beroende på vilken brottstyp han eller hon ingriper mot, vilket medför onödiga tillämpningsproblem.

Uppdraget

En särskild utredare skall göra en översyn av regleringen av Kustbevakningens och kustbevakningstjänstemannens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten och lämna förslag till en mer ändamålsenlig och enhetlig författningsreglering. I uppdraget ligger att kartlägga befintliga befogenheter och överväga i vilken utsträckning dessa bör regleras annorlunda. Arbetet skall bedrivas med utgångspunkten att myndighetens verksamhet skall kunna bedrivas effektivt samtidigt som högt ställda rättssäkerhetskrav tillgodoses. För att inte hindra framtida effektivisering av det brottsbekämpande arbetet bör utredaren överväga hur författningsregleringen kan utformas på ett sätt som medger flexibilitet och underlättar framtida ändringar i fråga om Kustbevakningens ansvarsområden i det brottsbekämpande arbetet. Utredaren skall analysera

behovet av en tydligare avgränsning av Kustbevakningens ansvarsområden gentemot polisen och Tullverket samt överväga om det med hänsyn till effektiviteten i brottsbekämpningen kan finnas anledning att överväga andra gränsdragningar i geografiskt eller sakligt hänseende. Därvid skall särskilt uppmärksammas behovet av att allmänheten och med Kustbevakningen samverkande myndigheter skall kunna få en tydlig bild av Kustbevakningens ansvarsområden.

Utredaren skall vidare analysera behovet av en tydligare gränsdragning mellan å ena sidan Kustbevakningens brottsbekämpande och ordningshållande verksamhet och å andra sidan myndighetens uppgifter att utöva kontroll och tillsyn. Därvid skall särskilt beaktas Kustbevakningens verksamhet med att förhindra eller upptäcka brott. I samband därmed skall övervägas i vilken utsträckning de befogenheter som tillkommer en kustbevakningstjänsteman vid utövandet av respektive verksamhet bör tydliggöras. En utgångspunkt för arbetet skall vara att befogenheterna bör framgå direkt av författning och inte genom överenskommelser mellan Kustbevakningen och en huvudansvarig myndighet.

Utökade befogenheter för kustbevakningstjänstemännen ställer krav på ökad kompetens. Utredaren skall därför också överväga vilka utbildningsbehov som förslagen kan föranleda och vilka kompletterande utbildningsinsatser som krävs. Om de förändrade befogenheterna nödvändiggör att Kustbevakningen tillförs resurser eller utrustning skall förslag lämnas också i den delen. Utgångspunkten är att de samverkande resurserna för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott och ordningsstörningar till sjöss och i kustnära områden skall användas mer effektivt.

Utredningen skall analysera hur kvinnor och män påverkas av förslagen och utforma dessa med beaktande av jämställdhetsaspekten.

Utöver de frågor som nämnts kan det finnas andra frågor som aktualiseras under arbetets gång. Utredaren är oförhindrad att ta upp sådana frågor och lägga fram de förslag som anses behövas.

I den utsträckning förslagen medför ökade kostnader skall finansieringsförslag lämnas.

Utredaren skall samråda med Kustbevakningen, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Tullverket, Sjöfartsverket och Fiskeriverket samt andra berörda myndigheter. Utredaren skall hålla berörda centrala arbetstagarorganisationer informerade om arbetet och ge dem tillfälle att framföra synpunkter. Utredaren skall också beakta den fortsatta beredningen av de förslag som lämnats av Tillsynsutredningen (SOU 2004:100), Gränskontrollutredningen (SOU 2004:110),

Utredningen om fiskerikontrollen (SOU 2005:27), Inregränslagsutredningen (SOU 2006:9) och Rattfylleriutredningen (SOU 2006:12 och SOU 2006:47) samt följa arbetet i Utredningen om administrativa sanktioner på fiskets område (dir 2006:53) och Utredningen om översyn och revidering av fiskelagstiftningen (dir. 2006:91).

Redovisning av uppdraget

Uppdraget skall redovisas senast den 30 april 2008.

(Försvarsdepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om Kustbevakningens befogenheter (Fö 2007:02) Dir. 2007:139

Beslut vid regeringssammanträde den 4 oktober 2007.

Sammanfattning av uppdraget

Den särskilda utredare som har tillkallats för att bl.a. göra en översyn av regleringen av Kustbevakningens befogenheter i den brottsbekämpande och ordningshållande verksamheten ska även utreda möjligheten att ge Kustbevakningen förundersökningsrätt när det gäller vissa fiskebrott i syfte att möjliggöra en effektivare lagföring.

Bakgrund

I regeringens skrivelse Vissa fiskeripolitiska frågor m.m. (skr. 2005/06:171, bet. 2005/06:MJU27, rskr. 2005/06:391) gör regeringen bedömningen att man bör se över möjligheterna att låta Kustbevakningen bedriva förundersökning när det gäller vissa fiskebrott i syfte att möjliggöra en effektivare lagföring. I dag har Kustbevakningen möjlighet att bedriva förundersökning vid utsläpp av olja och andra skadliga ämnen enligt 11 kap. 4 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg. Kustbevakningen har inom detta område utvecklat ett väl fungerande samarbete med Åklagarmyndigheten, vilket skulle kunna utgöra en förebild också i fråga om utredning och lagföring av fiskebrott. Det kan också noteras att Kustbevakningen sedan den 1 april 2006 har möjlighet att utfärda föreläggande om ordningsbot för vissa förseelser i sjötrafiken och från och med den 1 juli 2006 även i fråga om transport av farligt gods.

Uppdraget

Utredaren ges i uppdrag att även utreda möjligheten att ge Kustbevakningen förundersökningsrätt när det gäller vissa fiskebrott i syfte att möjliggöra en effektivare lagföring. Därvid ska förslag lämnas om i vilket skede ansvaret för förundersökningen ska övergå till åklagare.

Genom beslut denna dag kommer en särskild utredare att tillkallas för att lämna förslag till en förändrad fiskelagstiftning. Som en del i den översynen ska ytterligare åtgärder för att effektivisera lagföringen av överträdelser av fiskelagstiftningen övervägas.

Utredaren ska samråda med utredningen om en ny fiskelagstiftning (dir. 2007:125). Utredaren ska vidare samråda med berörda organisationer och myndigheter, särskilt Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Fiskeriverket.

Uppdraget ska fortfarande redovisas senast den 30 april 2008.

(Försvarsdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2008

Kronologisk förteckning

1. Barlastvattenkonventionen – om Sveriges anslutning. N.
2. Immunitet för stater och deras egendom. UD.
3. Skyddet för den personliga integriteten. Bedömningar och förslag. Ju.
4. Omreglering av apoteksmarknaden. S.
5. Könsdiskriminerande reklam. Kränkande utformning av kommersiella meddelanden. IJ.
6. Fastighetsmäklaren och konsumenten. Ju.
7. Världsklass! Åtgärdsplan för den kliniska forskningen. U.
8. Bidrag på lika villkor. U.
9. Transportinspektionen. En myndighet för all trafik. + Bilagor. N.
10. 21 + 1 → 2. En ny myndighet för tillsyn och effektivitetsgranskning av socialförsäkringen. S.
11. Frihet för studenter – om hur kår- och nationsobligatoriet kan avskaffas. U.
12. Finansiella sektorn bär frukt. Analys av finansiella sektorn ur ett svenskt perspektiv. Fi.
13. Bättre kontakt via nätet – om anslutning av förnybar elproduktion. + Annex: Grid issues for electricity production based on renewable energy sources in Spain, Portugal, Germany, and United Kingdom. N
14. Timmar, kapital och teknologi – vad betyder mest? En analys av produktivitetsutvecklingen med hjälp av tillväxtbokföring. Fi.
15. LOV att välja – Lag Om Valfrihetssystem. S.
16. Förtursförklaring i domstol. Ju.
17. Frivux – valfrihet i vuxenutbildningen. U.
18. Evidensbaserad praktik inom social tjänsten – till nytta för brukaren. S.
19. Att slutförvara långlivat farligt avfall i undermarksdeponi i berg. M.
20. Patentskydd för biotekniska uppfinningar. Ju.
21. Permanent förändring. Globalisering, strukturomvandling och sysselsättningsdynamik. Fi.
22. Ett stabbsstöd i tiden. Fi.
23. Konsulär katastrofinsats. UD.
24. Svensk klimatpolitik. M.
25. Ett energieffektivare Sverige + Bilaga. N.
26. Värna språken – förslag till språklag. Ku.
27. Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola + Bilagedel. U.
28. Apoteksdatalagen. S.
29. Yrkehögskolan. För yrkeskunnande i förändring. U.
30. Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans. U.
31. Miljödomstolarna – domkretsar – lokalisering – handläggningsregler. M.
32. Avskaffande av revisionsplikten för små företag. Ju.
33. Detaljhandel med vissa receptfria läkemedel. S.
34. Lättare att samverka – förslag om förändringar i samtjänstlagen. Fi.
35. Digital-TV-övergången. + Engelsk översättning. Ku.
36. Svenska Spels nätpoker. En utvärdering. Fi.
37. Vårdval i Sverige. S.
38. EU, allmännyttan och hyrorna. + Bilagor. Fi.
39. Framtidens polisutbildning. Ju.
40. Bredband till hela landet. N.
41. Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd + bilaga. Ju.
42. Normgivningsmakten. Expertgruppsrapport. Ju.

43. Tre rapporter till Grundlagsutredningen.
Ju.
44. Transportinspektionen.
Ansvarslag för vägtrafiken m.m. N.
45. Rapporter från en mr-verkstad. IJ.
46. Handel med läkemedel för djur. S.
47. Frågor om hyra och bostadsrätt. Ju.
48. En utvecklad havsmiljöförvaltning. M.
49. Aktiekapital i privata aktiebolag. Ju.
50. Skyddet för samhällsviktig verksamhet.
Fö.
51. Värdigt liv i äldreomsorgen. S.
52. Legitimation och skärpta behörighetsregler. U.
53. Styra rätt! Förslag om Sjöfartsverkets organisation. N.
54. Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. A.
55. Kustbevakningens rättsliga befogenheter. Fö.

Statens offentliga utredningar 2008

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Skyddet för den personliga integriteten.
Bedömningar och förslag. [3]
- Fastighetsmäklaren och konsumenten. [6]
- Förtursförklaring i domstol. [16]
- Patentskydd för biotekniska uppfinningar.
[20]
- Avskaffande av revisionsplikten för små
företag. [32]
- Framtidens polisutbildning. [39]
- Människohandel och barnäktenskap – ett för-
stärkt straffrättsligt skydd+ bilaga. [41]
- Normgivningsmakten.
Expertgruppsrapport XI. [42]
- Tre rapporter till Grundlagsutredningen. [43]
- Frågor om hyra och bostadsrätt. [47]
- Aktiekapital i privata aktiebolag. [49]

Utrikesdepartementet

- Immunitet för stater och deras egendom. [2]
- Konsulär katastrofinsats. [23]

Försvarsdepartementet

- Skyddet för samhällsviktig verksamhet. [50]
- Kustbevakningens rättsliga befogenheter. [55]

Socialdepartementet

- Omreglering av apoteksmärknaden. [4]
- 21+1→2. En ny myndighet för tillsyn
och effektivitetsgranskning av social-
försäkringen. [10].
- LOV att välja – Lag Om Valfrihetssystem. [15]
- Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten
– till nytta för brukaren. [18]
- Apoteksdatalagen. [28]
- Detaljhandel med vissa receptfria läkemedel.
[33]
- Vårdval i Sverige. [37]
- Handel med läkemedel för djur. [46]
- Värdigt liv i äldreomsorgen. [51]

Finansdepartementet

- Finansiella sektorn bär frukt.
Analys av finansiella sektorn ur ett svenskt
perspektiv. [12]
- Timmar, kapital och teknologi
– vad betyder mest?
En analys av produktivitetens utvecklingen
med hjälp av tillväxtbokföring. [14]
- Permanent förändring.
Globalisering, strukturomvandling
och sysselsättningsdynamik. [21]
- Ett stabstöd i tiden. [22]
- Lättare att samverka
– förslag om förändringar i sam-tjänstlagen.
[34]
- Svenska Spels nätpoker. En utvärdering. [36]
- EU, allmännyttan och hyrorna.
+ Bilagor. [38]

Utbildningsdepartementet

- Världsklass! Åtgärdsplan för den kliniska
forskningen. [7]
- Bidrag på lika villkor. [8]
- Frihet för studenter – om hur kår- och
nationsobligatoriet kan avskaffas. [11]
- Frivux – valfrihet i vuxenutbildningen. [17]
- Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola
+ Bilagedel. [27]
- Yrkehögskolan. För yrkeskunnande i
förändring. [29]
- Forskningsfinansiering – kvalitet och
relevans. [30]
- Legitimation och skärpta behörighetsregler.
[52]

Miljödepartementet

- Att slutförvara långlivat farligt avfall i under-
marksdeponi i berg. [19]
- Svensk klimatpolitik. [24]
- Miljödomstolarna – domkretsar – lokalisering
– handläggningsregler. [31]
- En utvecklad havsmiljöförvaltning. [48]

Näringsdepartementet

Barlastvattenkonventionen – om Sveriges anslutning. [1]

Transportinspektionen. En myndighet för all trafik. + Bilagor. [9]

Bättre kontakt via nätet – om anslutning av förnybar elproduktion.
+ Annex: Grid issues for electricity production based on renewable energy sources in Spain, Portugal, Germany, and United Kingdom. [13]

Ett energieffektivare Sverige + Bilaga. [25]

Bredband till hela landet. [40]

Transportinspektionen. Ansvarslag för vägtrafiken m.m. [44]

Styra rätt! Förslag om Sjöfartsverkets organisation. [53]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Könsdiskriminerande reklam.

Kränkande utformning av kommersiella meddelanden. [5]

Rapporter från en mr-verkstad. [45]

Kulturdepartementet

Värna språken – förslag till språklag. [26]

Digital-TV-övergången.

+ Engelsk översättning. [35]

Arbetsmarknadsdepartementet

Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. [54]